

Europejski Fundusz Rolny
na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

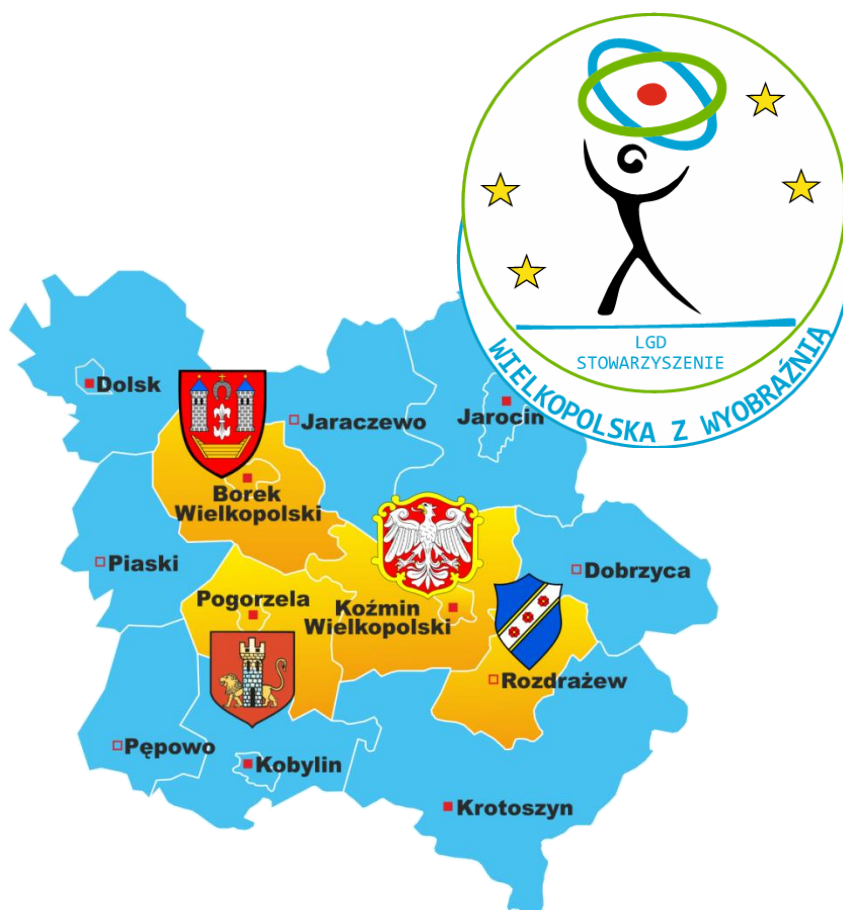

LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU

LOKALNEJ GRUPY DZIAŁANIA

Stowarzyszenie "Wielkopolska z Wyobraźnią"

na lata 2016-2023

Koźmin Wlkp., 2015 r.

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie
Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata
2014-2020, działania "Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER, poddziałanie 19.1 Wsparcie
przygotowawcze

1.	CHARAKTERYSTYKA LGD	3
1.1	Nazwa LGD	3
1.2	Opis obszaru.....	3
1.3	Mapa obszaru objętego LSR	3
1.4	Opis procesu tworzenia partnerstwa.....	3
1.5	Opis struktury LGD.....	5
1.6	Opis składu organu decyzyjnego.....	5
1.7	Charakterystyka procesu decyzyjnego	6
1.8	Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD	6
2.	PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR	6
3.	DIAGNOZA	10
3.1	Charakterystyka demograficzna obszaru LGD	10
3.2	Określenie grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR	12
3.3	Charakterystyka przedsiębiorczości.....	13
3.4	Opis rynku pracy.....	16
3.5	Działalność sektora społecznego.....	17
3.6	Problemy społeczne ze szczególnym uwzględnieniem ubóstwa i wykluczenia społecznego	19
3.7	Wewnętrzna spójność obszaru	20
3.8	Opis zagospodarowania przestrzennego.....	21
3.9	Charakterystyka rolnictwa i rynku rolnego	23
3.10	Opis dziedzictwa kulturowego.....	23
3.11	Opis produktów lokalnych	24
4.	ANALIZA SWOT	25
5.	CELE I WSKAŹNIKI	28
6.	SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI	49
7.	PLAN DZIAŁANIA	50
8.	BUDŻET LSR	51
9.	PLAN KOMUNIKACJI	53
10.	ZINTEGROWANIE	54
11.	MONITORING I EWALUACJA	57
12.	STRATEGICZNA OCENA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	58
	WYKAZ WYKORZYSTANEJ LITERATURY	59
	ZAŁĄCZNIKI	60

1. Charakterystyka LGD

1.1 Nazwa LGD

Lokalna Grupa Działania Stowarzyszenie „Wielkopolska z Wyobraźnią” jest stowarzyszeniem działającym w oparciu o Ustawę o stowarzyszeniach oraz na podstawie Ustawy o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności. Organizacja powstała w 2008 r.

Tab. 1. Podstawowe informacje o LGD

Nazwa LGD	Status prawny	Data rejestracji w Krajowym Rejestrze Sądowym	Numer w Krajowym Rejestrze Sądowym
Stowarzyszenie "Wielkopolska z Wyobraźnią"	Osoba prawna – Stowarzyszenie	17.09.2008	0000313721

1.2 Opis obszaru

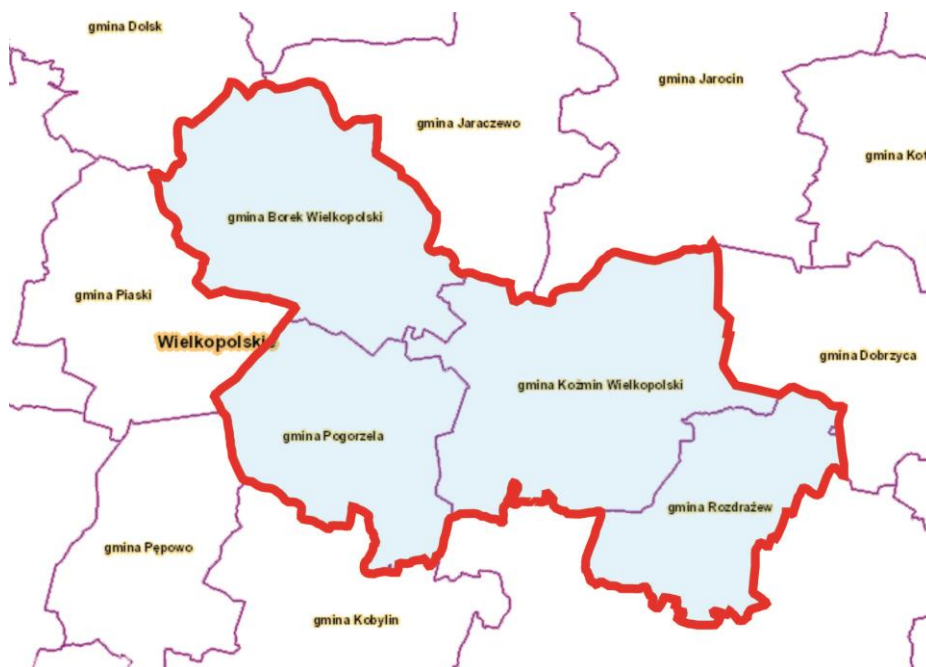
Obszar objęty Lokalną Strategią Rozwoju obejmuje 4 gminy leżące w obrębie województwa wielkopolskiego, administracyjnie przynależnych do dwóch powiatów (krotoszyńskiego oraz gostyńskiego): Borek Wielkopolski (pow. gostyński), Koźmin Wielkopolski (pow. krotoszyński), Pogorzela (pow. gostyński) oraz Rozdrażew (pow. krotoszyński) o łącznej powierzchni 456 km². Obszar LGD jest spójny przestrzennie oraz geograficznie.

Tab. 2. Podstawowe informacje o LGD

L.p.	Jednostka terytorialna	Powierzchnia (km ²)	Liczba ludności*
1.	Koźmin Wielkopolski	152	13533
2.	Rozdrażew	79	5192
3.	Borek Wielkopolski	128	7675
4.	Pogorzela	97	5117
ŁĄCZNIE		465	31517

*liczba ludności faktycznie zamieszkujących, stan na dzień 31.12.2013 r. (BDL GUS)

1.3 Mapa obszaru objętego LSR

1.4 Opis procesu tworzenia partnerstwa

Lokalna Grupa Działania powstała z inicjatywy samorządów gminnych w celu działania na rzecz rozwoju obszarów wiejskich na terenie gmin Koźmin Wielkopolski, Borek Wielkopolski, Pogorzela i Rozdrażew. Walne Zebranie Założycielskie odbyło się dnia 6 czerwca 2008 r. w Koźminie Wlkp. Wniosek o rejestrację Stowarzyszenie „Wielkopolska z Wyobraźnią” został złożony w Krajowym Rejestrze Sądowym – IX WYDZIAŁ GOSPODARCZY KRS przy ul.

Grochowe Łąki 6, 61-752 Poznań, w dniu 7.08.2008 roku, REGON 300944766. Nowoutworzona LGD jest kontynuacją LGD, która zrealizowała Lokalną Strategię Rozwoju na lata 2007-2015 w ramach PROW 2007-2013 na podstawie umowy o warunkach i sposobie realizacji LSR nr 6933-UM1500016/09 oraz zamierza kontynuować swoją politykę w okresie 2014-2020 z większym uwzględnieniem problemu rozwoju przedsiębiorczości.

Praca biura organizowana i nadzorowana jest przez Zarząd na podstawie odrębnego Regulaminu Pracy Biura Stowarzyszenia LGD „Wielkopolska z Wyobraźnią”, który stanowi załącznik do wniosku o wybór LSR. Podstawowy skład biura stanowi kierownik biura oraz specjalista ds. koordynowania projektów. Wszyscy pracownicy biura mają doświadczenie i wiedzę niezbędną do wdrażania i aktualizacji dokumentów strategicznych o zasięgu lokalnym oraz doświadczenie niezbędne do zarządzania LGD. W okresie realizacji zadań 2007-2013 pracownicy systematycznie uczestniczyli w szkoleniach, których celem było przygotowanie do realizacji zadań w okresie nowego programowania i wdrażania PROW 2014-2020.

Kierownik biura LGD – pracuje w LGD Stowarzyszenie „Wielkopolska z Wyobraźnią” od września 2011 r. – ukończyła szkolenia:

- Centrum Doradztwa Rolniczego – seminarium nt. „Budowa Lokalnej Strategii Rozwoju i Plan Komunikacyjny”;
- posiada Certyfikat Moderатора Odnowy Wsi w Wielkopolsce.

Specjalista ds. koordynowania projektów – pracuje w LGD Stowarzyszenie „Wielkopolska z Wyobraźnią” od sierpnia 2013 r., posiada wykształcenie kierunkowe w zakresie planowania lokalnego – ukończył szkolenia:

- Centrum Doradztwa Rolniczego - cykl 5 szkoleń z zakresu tworzenia lokalnych strategii rozwoju (LSR), przygotowania strategii komunikacyjnej lokalnej grupy działania (LGD) i angażowania społeczności lokalnych w przygotowanie i realizację LSR;

- Centrum Doradztwa Rolniczego – seminarium nt. „Budowa Lokalnej Strategii Rozwoju i Plan Komunikacyjny”;
- posiada Certyfikat Moderатора Odnowy Wsi w Wielkopolsce, jest współautorem 4 strategii rozwoju sołectw.

Pracownicy nabyli doświadczenie podczas pracy w Stowarzyszeniu „Wielkopolska z Wyobraźnią” w ramach działania 431 Funkcjonowanie lokalnej grupy działania, nabywanie umiejętności i aktywizacja, zrealizowano zadania: 3 badania nad obszarem objętym LSR, 16 zadań z zakresu informowania o obszarze działania LGD oraz LSR, 11 szkoleń zespołu biorącego udział we wdrażaniu LSR, 30 wydarzeń o charakterze promocyjnym, 6 szkoleń lokalnych liderów. Pracownicy posiadają niezbędną wiedzę do aktualizacji LSR oraz doświadczenie, gdyż przeprowadzali okresowe aktualizacje LSR na lata 2009-2015.

Stowarzyszenie w ramach PROW 2007-2013 w ramach działania 413 „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju” przeprowadziło 6 naborów wniosków o przyznanie pomocy za pośrednictwem LGD. W ramach tych naborów do biura LGD wpłynęło 121 wniosków, z których po ocenie Rada wybrała 103 operacje do finansowania.

Większa część Zarządu LGD zarządzała organizacją od czasu jej powstania. Ponadto Prezesem Stowarzyszenia „Wielkopolska z Wyobraźnią” od początku jej powstania jest Sławomir Szyszka, który kieruje także Rejonowym Związkiem Plantatorów Buraka Cukrowego, jest członkiem prezydium zarządu Krajowego Związku Plantatorów Buraka Cukrowego w Warszawie, członkiem zarządu Europejskiej Federacji Producentów Buraka Cukrowego z siedzibą w Brukseli, Prezesem Powiatowej Izby Rolniczej.

Członkowie LGD – przedstawiciele każdego z sektorów – są osobami/podmiotami doświadczonymi w zakresie realizowania operacji finansowanych z funduszy unijnych. Największe doświadczenie w zakresie realizacji LSR posiadają gminy członkowskie, które zrealizowały szereg operacji w zakresie rozwoju obszarów wiejskich nie tylko w ramach podejścia LEADER. Gmina Borek Wlkp. złożyła za pośrednictwem LGD wniosek oraz zdobyła 1 miejsce w kraju w konkursie „Przyjazna Wieś” za operację pt. „Internetowe Kroniki Wsi” jako najlepszy projekt w zakresie infrastruktury społecznej w 2013 r.

Realizacja niektórych działań potwierdzających doświadczenie sektora publicznego w zakresie zadań finansowanych ze środków Unii Europejskiej (inne niż w ramach działania LEADER):

1) Gmina Borek Wlkp.: Budowa z przebudową drogi gminnej od drogi wojewódzkiej nr 438 (od ulicy Koźmińskiej) do drogi powiatowej P4965 (WRPO 2007-2013); Rozbudowa, przebudowa i remont świetlic wiejskich w Zalesiu i Studziannie (PROW); Usprawnienie systemu technicznego OSP w Borku Wlkp. poprzez zakup samochodu ratowniczo-gaśniczego wraz z dodatkowym sprzętem (WRPO 2007-2013); „Przedszkolaki przyszłości Gminy Borek Wielkopolski” (PO Kapitał Ludzki).

2) Gmina Koźmin Wlkp.: Przebudowa obiektów oraz wykup gruntów po gazowni na centrum kultury w Koźminie Wlkp. (WRPO 2007-2013 w ramach inicjatywy JESSICA); Stop bezrobociu – chcę pracować! (PO Kapitał Ludzki).

Wszystkie gminy członkowskie realizowały projekty z Działania Odnowa i Rozwój Wsi za pośrednictwem LGD w poprzednim okresie budżetowym, ponadto część gmin jak np. Rozdrażew była również znaczącym beneficjentem tego działania w ramach osi III.

1.5 Opis struktury LGD

Strukturę Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenia „Wielkopolska z Wyobraźnią” zgodnie ze statutem stanowią:

- 1) **Walne Zebranie Członków (WZC):** jest najwyższym organem Stowarzyszenia. Decyduje przede wszystkim o kierunkach i programach działania Stowarzyszenia

Walne Zebranie Członków składa się z 72 osób, będących mieszkańcami gmin obszaru LGD lub działającymi na terenie LGD, w tym 4 osób reprezentujących sektor publiczny, 19 osób reprezentujących sektor gospodarczy, 44 osób reprezentujących sektor społeczny, 5 osoby reprezentujące sektor mieszkańców. Skład WZC jest więc reprezentatywny dla specyfiki obszaru objętego LSR oraz przyjętych kierunków działania:

- a) **sektor gospodarczy:** reprezentują przedstawiciele przedsiębiorstw, podmiotów gospodarczych w tym rolników zamieszkałych na obszarze objętym LSR,
- b) **sektor społeczny:** reprezentują przedstawiciele organizacji pozarządowych na podstawie udzielonego pełnomocnictwa do reprezentacji oraz mieszkańcy obszaru LGD.
- c) **sektor publiczny:** reprezentują przedstawiciele gmin członkowskich, które są członkami stowarzyszenia na podstawie udzielonego pełnomocnictwa do reprezentacji,
- d) **sektor mieszkańców:** reprezentują osoby zamieszkałe na terenie LGD (członek będący przedstawicielem mieszkańców może także reprezentować inny sektor).

Należy zaznaczyć, że poza nielicznymi wyjątkami większość członków zamieszkuje na obszarze LGD niezależnie od reprezentowanego sektora.

- 2) **Zarząd LGD Stowarzyszenia „Wielkopolska z Wyobraźnią”** składa się z Prezesa Zarządu, dwóch Wiceprezesów, Skarbnika oraz 8 członków, wybieranych i odwoływanych przez Walne Zebranie Członków spośród osób fizycznych będących członkami Stowarzyszenia. Zarząd działa w imieniu Stowarzyszenia, realizując cele statutowe, kieruje całokształtem działalności Stowarzyszenia (na podstawie uchwał WZC), a także reprezentuje Stowarzyszenie i kieruje jego bieżącą działalnością w okresie między Walnymi Zebraniem Członków.
- 3) **Rada LGD Stowarzyszenia „Wielkopolska z Wyobraźnią”:** organ decyzyjny Stowarzyszenia liczący 8-15 członków, do którego wyłącznej kompetencji należy: dokonywanie oceny projektów, wybór operacji, które będą realizowane w ramach LSR oraz ustalanie kwoty wsparcia. Szczegółowy opis trybu pracy Rady określa Regulamin Rady.
- 4) **Komisja Rewizyjna:** wybierana jest przez Walne Zebranie Członków i składa się z 4 członków. Do kompetencji Komisji należy kontrolowanie działalności Stowarzyszenia, ze szczególnym uwzględnieniem działalności finansowej, w tym występowanie do Zarządu z wnioskami pokontrolnymi, a także dokonywanie oceny pracy Zarządu i występowanie z wnioskiem o udzielenie absolutorium Zarządowi.
- 5) **Biuro LGD Stowarzyszenia „Wielkopolska z Wyobraźnią”:** jest organem pomocniczym Zarządu LGD. Prowadzi sprawy LGD zgodnie z regulaminem pracy biura. Biurem kieruje Kierownik Biura zatrudniony przez Zarząd Stowarzyszenia LGD, reprezentowany jednoosobowo przez prezesa. W biurze zatrudniony jest także Specjalista ds. koordynowania projektów.

1.6 Opis składu organu decyzyjnego

Organ decyzyjny LGD Stowarzyszenia „Wielkopolska z Wyobraźnią” stanowi Rada, która zgodnie ze Statutem składa się z 8-15 członków. Skład Rady kształtuje się następująco:

- 14 członków wybranych przez Walne Zgromadzenie Członków Stowarzyszenia „Wielkopolska z Wyobraźnią”, w tym przynajmniej jedno miejsce przypada kobiecie (6 kobiet) i przynajmniej jedno miejsce osobie poniżej 35 roku życia (3 osoby) oraz sektor publiczny stanowi mniej niż 30% składu Rady (4 osoby), sektor społeczny nie stanowi więcej niż 49% pełnego składu Rady (4 osoby), sektor gospodarczy nie stanowi więcej niż 49% pełnego składu Rady (6 osób).

W składzie Rady uwzględnia się także przedstawiciela grup defaworyzowanych jakim jest Zakład Aktywności Zawodowej.

Większość członków Rady brała udział w pracach organu decyzyjnego także w poprzednim okresie programowania PROW 2007-2013 i ma w związku z tym doświadczenie w ocenie operacji.

Skład Rady:

- 1) Piotr Curyk – Przewodniczący –sektor publiczny;
- 2) Mariusz Dymarski – Wiceprzewodniczący –sektor publiczny;
- 3) Danuta Sikora – Sekretarz – sektor gospodarczy;
- 4) Maciej Bratborski – sektor publiczny;

- 5) Marek Rożek – sektor publiczny;
- 6) Violetta Maria Krzekotowska – sektor społeczny;
- 7) Paweł Adamek – sektor gospodarczy;
- 8) Mariola Wosińska – sektor gospodarczy;
- 9) Justyna Gryszka – sektor społeczny;
- 10) Paulina Pawlak – sektor społeczny;
- 11) Elżbieta Filipiak – sektor gospodarczy;
- 12) Jacek Wybierała – sektor społeczny;
- 13) Wojciech Goliński – sektor gospodarczy,
- 14) Andrzej Nagler – sektor gospodarczy.

1.7 Charakterystyka procesu decyzyjnego

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy obszaru (otwarte konsultacje, ankiety w wersji papierowej i elektronicznej, bezpośrednie wywiady) określono grupy defaworyzowane, zagrożone wykluczeniem. Są to kobiety, dzieci i młodzież oraz osoby poniżej 35 roku życia. Dlatego też jedna osoba w Radzie jest przedstawicielem grup defaworyzowanych - jest osobą poniżej 35 roku życia i zarazem jest przedstawicielem Zakładu Aktywności Zawodowej na terenie LGD. Włączenie przedstawiciela grup defaworyzowanych wpłynie na skuteczność decyzji Rady, poprzez możliwość uzyskania bezpośredniej informacji o utrudnionym dostępie do rynku pracy.

Członkowie Rady posiadają doświadczenie w pracy na rzecz społeczności lokalnej i rozwoju obszarów wiejskich, w tym także w realizacji projektów finansowanych ze środków UE. Większość członków Rady ma doświadczenie w pracy w Radzie w poprzednim okresie programowania PROW 2007-2013. Wszyscy członkowie Rady wyrazili zgodę na pracę w Radzie oraz zostali wybrani przez Walne Zgromadzenie Członków Stowarzyszenia „Wielkopolska z Wyobraźnią”. Dla pracowników Biura LGD oraz członków Rady i Zarządu został opracowany plan szkoleń, doskonalących wiedzę i umiejętności, które wpłyną na jakość i prawidłowość działania. Pracownicy Biura LGD, którzy będą świadczyć doradztwo w zakresie wdrażania LSR będą poddawani ewaluacji.

W razie jakiegokolwiek konfliktu interesów (w tym także wzajemnych zależności między członkiem Rady a wnioskodawcą), dany członek Rady nie bierze udziału w ocenie tej operacji. W przypadku gdy członek Rady lub osoba prawna, którą reprezentuje jest wnioskodawcą, zachodzi między nim a wnioskodawcą stosunek podległości służbowej jest spokrewniony z wnioskodawcą itp., jest zobowiązany zgłosić ten fakt w celu wyłączenia z obrad. Funkcje członka organu decyzyjnego muszą być pełnione osobiście, tj. przez osoby fizyczne lub osoby wskazane do reprezentowania osób prawnych, które zostały wybrane do Rady. Rada jest na bieżąco monitorowana – prowadzenie księgi interesów członków Rady, co pozwala na wykluczenie wpływu jakiegokolwiek grupy interesu. Nad sprawnym przebiegiem prac Rady czuwa Przewodniczący Rady oraz dodatkowo Komisja do spraw prawidłowości procesu oceny złożona z Prezesa Zarządu lub wskazanego przez niego Członka Zarządu oraz pracownika Biura LGD. Protokoły Rady mają charakter jawny, są gromadzone i przechowywane w biurze LGD oraz udostępnione na stronie internetowej LGD. Obsługą techniczną organu decyzyjnego oraz udostępnianiem informacji z posiedzeń Rady zajmuje się Biuro LGD.

1.8 Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD

Najważniejszym dokumentem jaki reguluje funkcjonowanie LGD Stowarzyszenie „Wielkopolska z Wyobraźnią” jest Statut. Poza tym LGD opiera się także o: Regulamin pracy biura; Regulamin Rady; Regulamin Zarządu. Wszystkie te dokumenty, za wyjątkiem regulaminu biura, który jest zatwierdzany przez Zarząd muszą być zatwierdzone przez Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia „Wielkopolska z Wyobraźnią”. Regulamin pracy biura określa również procedurę naboru pracowników.

2. Partycypacyjny charakter LSR

Punktem wyjścia do zdiagnozowania problemów obszaru i działalności LGD była analiza wniosków i rekomendacji z monitoringu i ewaluacji wdrożenia LSR na lata 2008-2015. W marcu 2015r. realizowano coroczne badanie ankietowe na próbie 325 osób, z którego podstawowym wnioskiem jest wzrost zadowolenia mieszkańców z jakości życia, jednak zakładany wskaźnik oddziaływania został zrealizowany na tamten czas w nieco ponad 81%. Jedną z słabiej ocenianych dziedzin życia była możliwość zaspokojenia potrzeb w zakresie zagospodarowania i organizacji ich czasu wolnego (zadowolenie wyrażało 44,8%). Jeszcze słabiej mieszkańców satysfakcjonowały możliwości tworzenia i rozwoju działalności gospodarczej, zadowolenie w tym zakresie wyrażało zaledwie 35,69%. Ważnym doświadczeniem płynącym z dotychczasowej działalności LGD była niechęć mieszkańców do czasochłonnych form partycypacji i częste unikanie odpowiedzi na pytania otwarte.

Najważniejszymi danymi wykorzystanymi do opracowania niniejszej strategii były te o charakterze pierwotnym pozyskane 4 metodami na każdym kluczowym etapie opracowywania strategii. Szczególnie cenne były wnioski i rekomendacje z pierwszych dwóch spotkań konsultacyjnych zawierających elementy warsztatów strategicznych, gdzie uczestnicy mogli szczególnie aktywnie pracować. Szczegółowe dane liczbowe i wnioski z konsultacji społecznych zostały ujęte w poszczególnych rozdziałach stanowiąc najczęściej uzasadnienie przyjętych rozwiązań.

W toku prac nad strategią wykorzystano dane statystyki publicznej (BDL GUS, stat.gov.pl), dane własne LGD, dane udostępnione przez Powiatowe Urzędy Pracy, oraz dane z Urzędów Gmin członkowskich. Rozbieżności w zakresie branż gospodarki, które powinny być rozwijane i zintegrowane skłoniły do zlecenia ekspertyzy dot. kierunków rozwoju przedsiębiorczości na obszarze LGD „Wielkopolska z Wyobraźnią”.

Na każdym etapie opracowywania LSR starano się zapewnić prawidłową komunikację z mieszkańcami obszaru, oraz reprezentatywność partnerów społecznych, publicznych i gospodarczych. W sierpniu 2015 r. w celu dotarcia z informacją do jak najszerszego grona mieszkańców, wysłano do każdego sołtysa zaproszenie do włączenia się w proces konsultacji, prosząc o przekazanie informacji o rozpoczęciu prac nad strategią organizacjom społecznym działającym na ich terenie oraz poinformowanie w sposób zwyczajowo przyjęty mieszkańców. Szczególne znaczenie miało ujawnienie oczekiwań grup defaworyzowanych w dostępie do rynku, których przedstawiciele o najpoważniejszych problemach przeważnie niechętnie rozmawiali na forum publicznym, jakim są spotkania konsultacyjne. Ich sytuację najlepiej znają osoby, które na co dzień z nimi współpracują udzielając im pomocy czy to ze strony publicznej, czy społecznej, dlatego skorzystano z ich pomocy.

Partycypacyjny charakter strategii nie ogranicza się jedynie do włączenia społecznego na etapie opracowania dokumentu. Identyfikacja poszczególnych kategorii adresatów LSR umożliwiła określenie narzędzi, które zostaną wykorzystane zarówno w trakcie wdrażania LSR, jak i oceny osiągnięcia założonych wskaźników. Najważniejszym narzędziem będzie realizacja *Planu komunikacji* opisanego w rozdziale IX.

Tab. 3. Partycypacyjne metody LSR

Etap prac nad LSR	Metody konsultacji	Podstawowe informacje dot. konsultacji
1. Diagnoza i analiza SWOT	1. Ankieta PAPI, CAWI 2. Spotkania konsultacyjne z elementami warsztatów 3. Warsztat deliberacyjny 4. Grupa robocza	1. Badanie ankietowe dot. problemów i zasobów obszaru ze względu na jego znaczenie było prowadzone metodą PAPI, CAWI. Ostatecznie skutecznie poznano opinie 136 respondentów. Najważniejszym zasobem obszaru jest rozwinięte rolnictwo, a szczególną barierę stanowi dostępność komunikacyjna obszaru. Ponad 53% osób oceniało źle lub bardzo źle możliwości zagospodarowania czasu wolnego, przy czym zdecydowanie gorzej wśród najmłodszych respondentów. Wykorzystanie techniki PAPI było podyktowane względem, że w przypadku ankiet internetowych wykluczono by pewną grupę, która nie posiada internetu, lub umiejętności w tym zakresie. Grupą która znajduje się w najgorszej sytuacji życiowej w opinii ponad 64% była młodzież wchodząca na rynek pracy. 2. Spotkania z elementami warsztatów zostały przeprowadzone na terenie każdej z gmin w dniach 8-11.09.2015 r. Frekwencja była zróżnicowana w zależności od gminy. Podczas spotkań mieszkańcy aktywnie włączyli się w wykonanie analizy zasobów, a następnie analizy SWOT. Podkreślano problemy komunikacyjne, tendencje do emigracji ludzi młodych, a to właśnie w tej grupie większość widzi największy potencjał rozwojowy obszaru. Powtarzającym się problemem była kwestia opieki zdrowotnej, jej dostępności. Wskazywano na trudności ze znalezieniem pracy przez kobiety i osoby z wyższym wykształceniem. 3. W sprecyzowaniu grup docelowych pomocnym był warsztat deliberacyjny przeprowadzony 23.09.2015 r. w gronie osób zajmujących się pomocą osobom wykluczonym. W warsztacie uczestniczyli przedstawiciele Ośrodków Pomocy Społecznej, Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie, Powiatowego Urzędu Pracy, Zakładu Aktywności Zawodowej oraz organizacji społecznych. Warsztat był konieczny, gdyż osoby z grup wykluczonych na forum publicznym podczas konsultacji w małym środowisku niechętnie rozmawiają o swoich problemach. Przyjęto, że grupami ze szczególnymi problemami na rynku pracy są kobiety w różnych przedziałach wiekowych oraz osoby młode, bez doświadczenia zawodowego. Ze względu na działalność na obszarze ZAZów sytuacja osób niepełnosprawnych jest stosunkowo dobra. Podkreślano problem niedostosowania kwalifikacji do lokalnego rynku pracy, co zostało przyjęte jako cenna uwaga, aby zaplanować działania podnoszące kompetencje. 4. Grupa robocza składająca się z 5 osób reprezentujących wszystkie sektory,

		ściśle współpracując z biurem LGD ostatecznie zdecydowała o sprecyzowaniu grup defaworyzowanych, po przeanalizowaniu danych statystycznych wskazujących na pierwsze symptomy wyludniania się obszaru podjęto decyzje o dość szerokim zakresie grup defaworyzowanych, oraz ukierunkowaniu się na zatrzymaniu ludzi młodych na obszarze. Zatwierdzono również analizę SWOT, pomijając kwestie marginalne.
2. Określanie celów i wskaźników w odniesieniu do opracowania LSR oraz opracowanie planu działania	<p>1. Arkusze pomysłów</p> <p>2. Mini fokus</p> <p>3. Spotkania konsultacyjne z elementami warsztatów</p> <p>4. Grupa robocza</p>	<p>1. Niezbędnym elementem systemu interwencji są projekty, które będą usuwały przyczyny problemów dotyczących mieszkańców LGD. W celu zebrania propozycji takich projektów przeprowadzono akcję zbierania arkuszy pomysłów, które mogłyby stanowić rozwiązanie problemów. Zebrano ponad 30 propozycji, w tym zarówno projekty infrastrukturalne jak i propozycje pomysłów tzw. miękkich. Znaczna część stanowiła inspirację do opracowania celów i planu działania.</p> <p>2. Ze względu, że jedną z grup defaworyzowanych są dzieci i młodzież, a ich oczekiwania w zakresie poprawy oferty spędzania czasu wolnego wymagają działań infrastrukturalnych, których oni sami nie są w stanie z oczywistych względów zrealizować, przeprowadzono mini fokus z sektorem publicznym (16.09.2015 r.), w którego kompetencjach leży zapewnienie odpowiedniej bazy w zakresie infrastruktury społecznej służącej spędzaniu czasu wolnego. Wskazano, że potrzeba zmian w tym zakresie jest celowa, mimo że w ostatnich latach zrealizowano szereg inwestycji. Wskazano na priorytety w zakresie zamierzeń inwestycyjnych, podkreślając że skala środków jest niewspółmierna do oczekiwań, tym bardziej biorąc potrzebę innowacyjności i ochrony środowiska.</p> <p>3. W dniach 22-25.09.2015 r. na obszarze każdej z gmin przeprowadzono drugie spotkania konsultacyjne, w czasie których określano hierarchię celów strategii, zgodnie ustalono że dotychczasowa droga powinna być w dużej mierze kontynuowana i z jednej strony należy wspierać postawy przedsiębiorcze, z drugiej warunki życia, w tym te dotyczące możliwości zagospodarowania czasu wolnego mieszkańców.</p> <p>4. Na warsztacie grupy roboczej sformułowano cele ogólne, szczegółowe i przedsięwzięcia oraz wskaźników produktu, rezultatu i oddziaływania, pomijając oczekiwania marginalne lub te, które ze względu na ograniczenia finansowe nie byłby efektywne, takie jak np. budowa dróg. W oparciu o wskaźniki produktu opracowano plan działania. Kwestią budzącą większe dyskusje było, to czy preferować operacje w mniejszych miejscowościach.</p>
3. Opracowanie zasad wyboru operacji i ustalania kryteriów wyboru	<p>1. Otwarta przestrzeń</p> <p>2. Wywiady indywidualne</p> <p>3. Ankieta CAWI</p> <p>4. Grupa robocza</p>	<p>1. W Rozdrażewie 2.10.2015 r. przeprowadzono dyskusję w formie Otwartej przestrzeni dot. zasad wyboru operacji i kryteriów. Zarekomendowano, żeby organizacje społeczne wspierać w maksymalnej możliwej wielkości, natomiast premie na rozpoczęcie działalności w ocenie uczestników nie powinny być udzielane w max. wysokości, gdyż należy dać możliwie szeroki dostęp do dofinansowania.</p> <p>2. W celu poznania opinii przedstawicieli grup dewaloryzowanych przeprowadzono wywiady indywidualne z trzema losowo wybranymi przedstawicielami tj. bezrobotną kobietą w wieku 40 lat, mężczyzną (uczniem) w wieku 20 lat, z mężczyzną w wieku 30 lat. W ich opinii należy udzielać max. wsparcia, w szczególności na podejmowanie działalności gospodarczej, gdyż brak kapitału inwestycyjnego jest istotną barierą, a szczególnie innowacje wymagają dużych środków. Ponadto biorąc udział w badaniu kobieta wskazała, że nawet gdyby dostała premie to nie wyobraża sobie siebie w roli przedsiębiorcy, gdyż brakuje jej wiedzy i umiejętności w tym zakresie. W odniesieniu do kryteriów wyboru projektów dot. infrastruktury społecznej z zakresu zagospodarowania czasu wolnego dzieci i mieszkańców, sugerowano nie zawężanie preferencji do typowych projektów, gdyż młodzi ludzie oczekują innowacyjności również w tym zakresie.</p> <p>3. W badaniu ankietowym wzięło udział 54 respondentów, którzy zdecydowanie opowiadali się, za maksymalnymi kwotami wsparcia dla beneficjentów zarówno chcących podejmować działalność gospodarczą, jak i organizacji społecznych. Analiza ankiet wskazuje, że ważnym kryterium jest liczba utworzonych miejsc pracy, natomiast małe znaczenie powinno mieć korzystanie z doradztwa.</p> <p>4. Na warsztacie grupy roboczej określono zasady wyboru oraz kryteria</p>

		wyboru projektu, przyjmując sugestie zebrane w pozostałych metodach partycypacji. Ustalenie kwoty premii oparto jednak, na analizie beneficjentów w poprzednim okresie, przyjmując bardziej racjonalną stawkę. Uznano, że kryterium korzystania z doradztwa jest istotne dla sprawnej i skutecznej realizacji LSR, gdyż doświadczenia z poprzedniego okresu pokazują, że jakość dużej części wniosków w szczególności dot. działalności gospodarczej była niska, czego skutkiem były odmowy przyznania pomocy.
4. Opracowanie zasad monitorowania i ewaluacji	1. Wywiad indywidualny 2. Ankieta CAWI 3. Otwarta przestrzeń 4. Grupa robocza	1. Ze względu na stopień trudności zagadnienia zdecydowano się zrealizować, w tym etapie wywiady z przedstawicielami każdego z trzech sektorów, którzy realizowali w poprzednim okresie projekty, gdyż przeciętni mieszkańcy mają słabą orientację w tym zakresie. Wskazano, że dotychczasowe ankiety monitoringowe były dobrym rozwiązaniem, jednak mógłby być prostsze i nie zawierać elementów nie dotyczących danej operacji. Sugerowano potrzebę przypominania o obowiązku składania sprawozdań czy ankiet po zakończeniu realizacji operacji. 2. W badaniu ankietowym uczestniczyło 45 respondentów, dość jednoznacznie wskazano że istotnymi elementami ewaluacji powinna być efektywność pracy biura LGD oraz Rady. Efektywność powinna również stanowić najważniejsze kryterium ewaluacyjne, gdyż ograniczone środki wskazują na potrzebę silnego wyważenia nakładów do możliwych wyników. 3. W dniu 30.II.2015 r. przeprowadzono dyskusję w formie otwartej przestrzeni dot. zasad monitoringu i ewaluacji. Zarekomendowano, aby procedura była możliwie jak najbardziej przyjazna dla beneficjentów oraz nie generowała nadmiernych kosztów. 4. Podczas warsztatu grupy roboczej dokonano sprecyzowania zasad monitoringu i ewaluacji, przyjmując zgłoszone sugestie. Ustalono, że dla zachowania obiektywizmu ewaluacja powinna być prowadzona przez podmiot zewnętrzny. Monitoring zaś powinien być prowadzony przez biuro i prezesa.
5. Przygotowanie planu komunikacyjnego w odniesieniu do realizacji LSR	1. Wywiad indywidualny 2. Ankieta CAWI 3. Otwarta przestrzeń 4. Grupa robocza	1. Przeprowadzono trzy wywiady indywidualne, podobnie jak w etapie trzecim. Przedstawiciele prezentowali zróżnicowane podejście w zakresie kanałów przepływu informacji. Coraz większe znaczenie w ich opinii ma internet, jednak bezpośrednie spotkania są niezastąpione. Występują duże rozbieżności w oczekiwaniach odnośnie pory organizowania takich spotkań konsultacyjnych, gdyż np. bezrobotne kobiety mające dzieci w wieku szkolnym są najbardziej dyspozycyjne w godzinach przedpołudniowych po wysłaniu dzieci do szkoły. 2. W badaniu ankietowym uczestniczyło 56 osób, zdecydowana większość bo 75% za preferowany kanał komunikacji uznawało media społecznościowe i stronę internetową. Widoczna jest tendencja, że im młodszy respondenci tym większe zainteresowanie formami elektronicznymi komunikacji. Za najważniejsze informacje, co jest rzeczą naturalną uznano przepływ informacji dot. naborów wniosków. 3. W dniu 9.II. 2015 r. przeprowadzono dyskusję w formie otwartej przestrzeni dot. planu komunikacji. Zasugerowano, żeby środki komunikacji różnicować i nie opierać się tylko na jednej metodzie. Kwestią możliwą do wykorzystania jest system smsowego powiadamiania w najważniejszych kwestiach, jest to jednak działanie dość kosztowne. 4. Podczas warsztatu grupy roboczej dokonano sprecyzowania planu komunikacji, przyjmując zgłoszone sugestie. Przychylnono się do potrzeby wykorzystywania różnych metod, zależnie od grup docelowych, uznając że spotkania informacyjno-konsultacyjne stanowią podstawową metodę komunikacji zapewniającą dialog.

Strategia została przygotowana przez Biuro LGD, w oparciu o założenia ostatecznie przyjęte przez zespół roboczy ds. opracowywania LSR. Mieszkańcy mieli możliwość zapoznawania się na każdym etapie z postępami prac, w tym zgłaszania swoich uwag i sugestii.

Zakłada się, że społeczność lokalna będzie angażowana w proces realizacji LSR podczas monitorowania i oceny realizacji strategii, jej aktualizacji oraz opracowania i zmiany lokalnych kryteriów wyboru poprzez organizowane spotkania konsultacyjno-informacyjne stanowiące podstawową formę komunikacji. Przy czym w odniesieniu do grupy dzieci i młodzieży, musi być to realizowane w bardzo atrakcyjnej formie, połączonej z możliwością ciekawego spędzania czasu wolnego. Potencjalnych beneficjenci będą mieli możliwość składania anonimowych ankiet dot. satysfakcji z udzielonego doradztwa i funkcjonowania całej LGD, co jest przydatne podczas monitorowania LSR.

Zasadniczo wnioski z przeprowadzonych konsultacji zostały uwzględnione w niniejszej strategii. Zdecydowano się na odrzucenie tego dotyczącego poprawy dostępności obszaru oraz kwestii związanych z opieką zdrowia. Problem słabej dostępności komunikacyjnej obejmującej zarówno stan dróg, brak dostępu do dróg szybkiego ruchu oraz słaby system komunikacji publicznej ze względu na swoją skalę wykracza poza możliwości budżetu strategii oraz w dużej mierze poza kompetencje władz lokalnych. Niska gęstość zabudowy oraz praca w zróżnicowanych godzinach powoduje, że komunikacja publiczna w przypadku większości miejscowości wymagałaby dużego dotowania, gdyż byłaby nierentowna. Nie zdecydowano się na dopuszczenie możliwości realizacji infrastruktury drogowej, gdyż ta jest wysoce kosztowna, a przy ograniczeniach budżetowych zakres i oddziaływanie takich inwestycji byłby niewielki.

Wyrażane dość powszechnie podczas konsultacji, niezadowolenie ze służby zdrowia ma charakter systemowy i dotyczy nie tyle jakości, co samej organizacji i finansowania opieki zdrowotnej. Problem jest istotny, jednak występuje powszechnie w kraju, a możliwości zniwelowania jego przyczyn wykraczają dalece poza kompetencje lokalnych samorządów, tym bardziej poza możliwości LGD. W ramach strategii, nawet przy maksymalnym zaangażowaniu środków bardzo wątpliwym byłoby rozwiązanie tego problemu. Pośrednio na sytuację zdrowotną mieszkańców korzystnie będzie oddziaływał cel obejmujący poprawę warunków środowiskowych życia mieszkańców LGD.

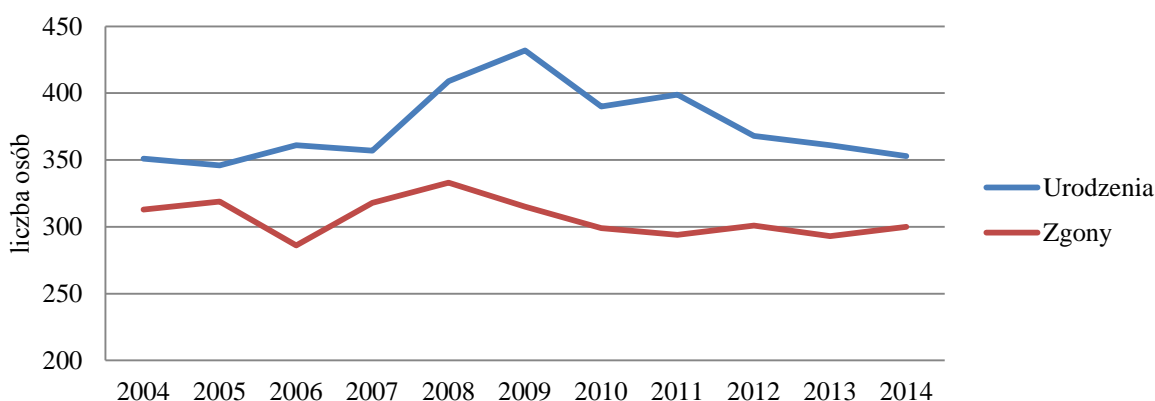
3. Diagnoza

3.1 Charakterystyka demograficzna obszaru LGD

Obszar czterech gmin wchodzących w skład LGD „Wielkopolska z Wyobraźnią” na koniec grudnia 2013 r. zamieszkiwało 31 517 osób. Gęstość zaludnienia obszaru LGD wyniosła 69 osób/km² co jest wartością znacznie poniżej gęstości dla województwa wielkopolskiego która wynosiła 116 osób/km². Analiza gęstości zaludnienia pozwala stwierdzić, że ludność na obszarze LGD jest słabo skoncentrowana, współczynnik koncentracji kształtuje się na poziomie 0,113. Większym skupiskiem ludności jest miasto Koźmin Wlkp., które zamieszkuje ponad 6,5 tys. mieszkańców. Najniższą gęstością zaludnienia wynoszącą 53 osoby/km² charakteryzuje się gmina Pogorzela. Stosunkowo duże rozproszenie ludności należy uznać za zjawisko niekorzystne, gdyż realizacja przede wszystkim infrastruktury technicznej w takich warunkach generuje większe koszty na etapie budowy i eksploatacji.

Obszar LGD charakteryzuje się dodatnim przyrostem naturalnym, który w 2014 r. wyniósł 1,68 promila. Analizując jednak ostatnią dekadę, należy zauważyć postępujący spadek liczby urodzeń, a utrzymywanie się tej tendencji w dłuższym okresie nie gwarantuje zastępowalności pokoleń (ryc. 1.). Sytuacja nie jest jednolita na całym obszarze, wyraźnie wyższy przyrost naturalny występuje w najmniejszych gminach, charakteryzujących się najwyższym udziałem indywidualnych gospodarstw rolniczych tj. Rozdrażew i Pogorzela, gdzie odpowiednio w 2014 r. wyniósł 4,1 i 3,9 promila.

Ryc. 1. Ruch naturalny na obszarze LGD „Wielkopolska z Wyobraźnią” w latach 2004-2014

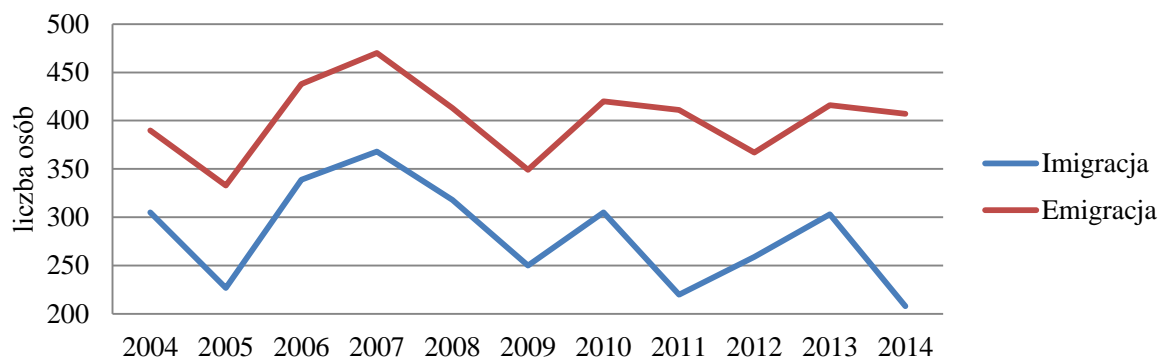
Źródło: Dane GUS BDL.

Najgorsza sytuacja w zakresie ruchu naturalnego dotyczy gminy Borek Wlkp. dla której odnotowano ujemny przyrost naturalny wynoszący 1,0 promila.

Sytuację demograficzną obszaru LGD zasadniczo kształtuje ruch wędrowny, który ma charakter wysoce niekorzystny, gdyż obszar charakteryzuje się ujemnym saldem migracji, który w 2014 r. wyniósł -6,33 promila. Mała atrakcyjność obszaru powoduje, że mieszkańcy emigrują głównie do miast oraz zagranicę, a jednocześnie obszar nie przyciąga osób z zewnątrz. (ryc. 2.). Oficjalne dane obejmują wyłącznie emigracje

zagraniczne na pobyt stały, pomijając dużą grupę migrantów zarobkowych, którzy wyjeżdżają czasowo, co było bardzo często podkreślane w trakcie prowadzonych konsultacji na etapie diagnozy. W 2014 roku prawie 60% mieszkańców emigrowało do miast, w przypadku gminy wiejskiej Rozdrażew zdecydowana większość, bo ponad 75% meldowała się w miastach. Analiza danych w połączeniu z opiniami mieszkańców dość jednoznacznie sugeruje, że obszary wiejskie nie są preferowanym miejscem zamieszkania na obszarze LGD. Wzrost liczby wymeldowań zagranicę na pobyt stały wskazuje, że emigracja zarobkowa ma coraz częściej trwały charakter i prawdopodobnie osoby te już nie wrócą.

Ryc. 2. Ruch wędrowniczy na obszarze LGD „Wielkopolska z Wyobraźnią” w latach 2004-2014

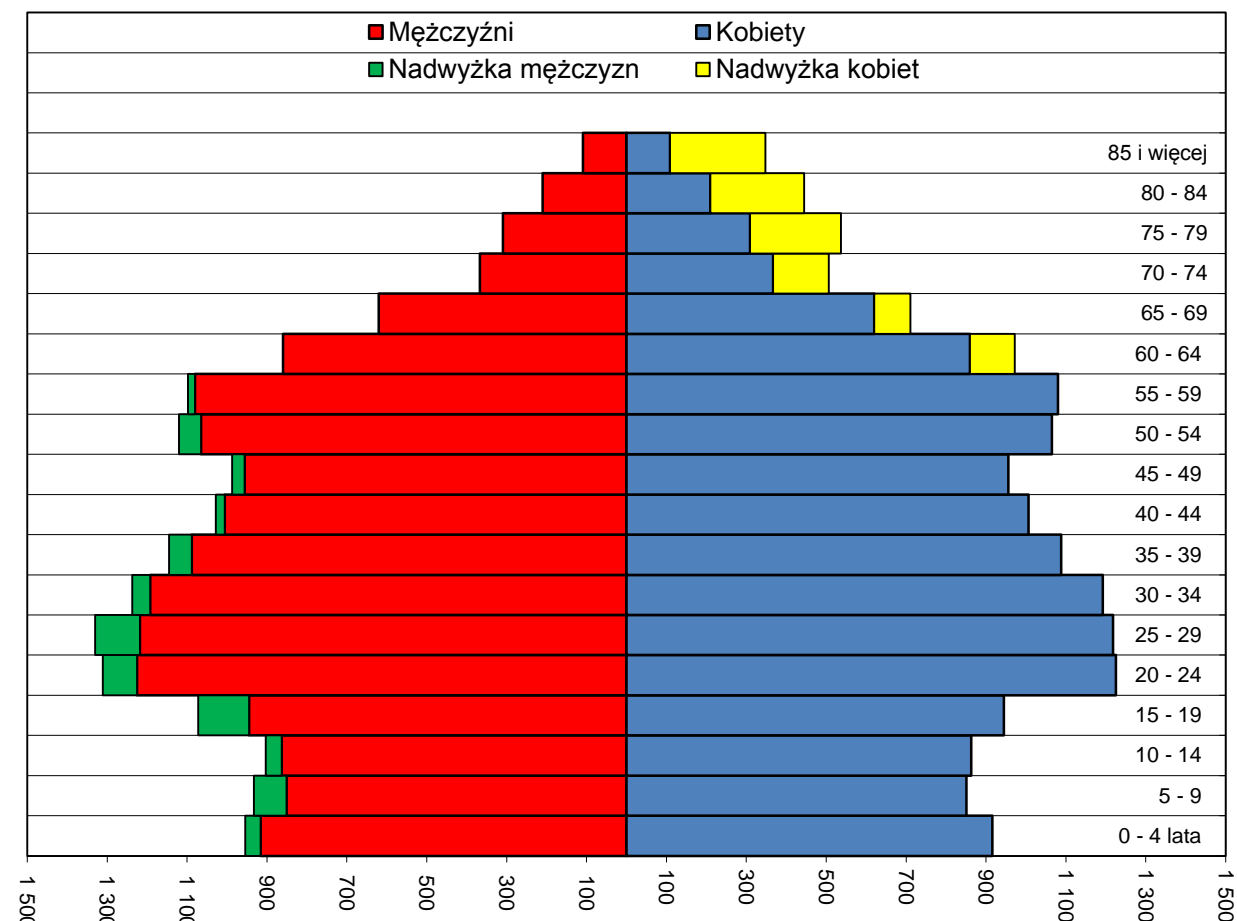

Źródło: Dane GUS BDL.

Konsekwencją znacznej emigracji, po mimo dodatniego przyrostu naturalnego jest ujemny przyrost rzeczywisty obszaru. Utrzymanie się tej niekorzystnej sytuacji w dłuższej perspektywie, w połączeniu z postępującym starzeniem się lokalnego społeczeństwa grozi znacznym wyludnieniem obszaru LGD.

Analizując ludność według wieku i płci widoczne są już istotne symptomy starzenia się lokalnego społeczeństwa (ryc. 3.). Pojawiające się cyklicznie wyże demograficzne są coraz słabsze, gdyż spada zastępowalność pokoleń

Ryc. 3. Ludność według wieku i płci w 2013 roku

Źródło: Dane GUS BDL.

leń. Niewątpliwie długość życia wzrasta, co jest szczególnie widoczne wśród najstarszych kobiet, których nadwyżka pojawia się w przedziale wiekowym powyżej 59 roku życia. Duży zagrożeniem dla prawidłowego rozwoju demograficznego obszaru jest znaczny niedobór kobiet w wieku rozrodczym tj. do 49 roku życia. Szczególnie niepokojący jest odpływ kobiet w przedziale wiekowym 25–29 lat, gdzie obszar LGD opuszczają kobiety kończące wyższe studia, prawdopodobnie ze względu na brak większych perspektyw w znalezieniu dobrego zatrudnienia. Wskaźnik feminizacji dla obszaru LGD w 2014 r. wyniósł 101 i był znacznie niższy od wyniku dla woj. wielkopolskiego. Dysproporcje pomiędzy liczbą kobiet i mężczyzn wyraźnie wskazują, że stanowią one grupę dla której życie wiejskie jest znacznie mniej atrakcyjne. Stosunkowo duże różnice w liczebności poszczególnych roczników występujące w granicach 35 roku życia, wynikają prawdopodobnie ze szczególnie dużego odpływu ludności w tych przedziałach wiekowych, gdyż mało prawdopodobna jest tak duża nadumieralność w tych przedziałach wiekowych.

Poziom wykształcenia mieszkańców LGD wzrasta, analizując dane dla powiatów krotoszyńskiego i gostyńskiego ze spisów powszechnych z 2002 i 2011 widoczny jest znaczny wzrost osób kwalifikujących się wykształceniem wyższym, udział tej grupy w strukturze ludności według wykształcenia wzrósł z 5% do 11%. Jednocześnie maleje liczba osób o najniższych kwalifikacjach co jest bardzo korzystną tendencją.

Sytuacja demograficzna obszaru nie jest najlepsza, gdyż zdiagnozowano szereg niekorzystnych tendencji. Wyzwaniem jakie stoi w ramach strategii jest poprawa warunków życia mieszkańców, która zachęci do pozostania ludzi młodych do 35 roku życia, a w szczególności kobiety.

3.2 Określenie grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR

W toku szeroko prowadzonych konsultacji społecznych prowadzonych z wykorzystaniem metod ilościowych i jakościowych ustalono, że zasadnicze przyczyny wykluczeń społecznych na obszarze LGD mają podłoże ekonomiczne. Brak pracy, zatrudnienie w niepełnym wymiarze pracy, a także praca za najniższe wynagrodzenie skutkują odpływem ludności do obszarów bardziej atrakcyjnych, dużych miast oraz zagranicę. Jednostki ulegają wykluczeniu, gdyż nie mogą zaspokoić potrzeb społecznych ze względu na niski status materialny. W związku z czym zdiagnozowano i wyróżniono trzy podstawowe grupy defaworyzowane:

1. **Kobiety** – problem bezrobocia na obszarze LGD dotyczy przede wszystkim kobiet. Dyskryminacja płacowa kobiet stanowiąca problem ogólnopolski, powoduje się że to one ze względów ekonomicznych przeważnie decydują się na wychowywanie potomstwa, rezygnując z pracy zawodowej. System opieki nad dziećmi jest nie dostosowany do warunków zatrudnienia, gdyż nierzadko pracuje się w systemie wielozmianowym, natomiast placówki opiekuńcze (żłobki i przedszkola) jeżeli już są dostępne to w standardowych godzinach. W takiej sytuacji, bardzo często rachunek zysków i strat powoduje, że koszty indywidualnej opieki nad dziećmi przewyższają korzyści płynące z podjęcia pracy zawodowej przez kobietę. Powrót na rynek pracy po dłuższej przerwie stanowi dużą barierę, a i na lokalnym rynku pracy brakuje ofert skierowanych do kobiet, gdyż zapotrzebowanie jest przede wszystkim na pracowników fizycznych w zawodach rzemieślniczych. Niedopasowanie kwalifikacji do lokalnego rynku pracy, aspiracje statystycznie lepiej wykształconych kobiet oraz mała atrakcyjność życia wiejskiego powoduje, że następuje odpływ kobiet przede wszystkim w wieku rozrodczym, co potwierdza piramida wieku oraz malejący współczynnik feminizacji obszaru. Wieloaspektowość powodów marginalizacji kobiet na obszarze LGD, skłoniła do nie zawężania tej grupy jedynie do kobiet bezrobotnych. Wsparcia wymaga cała grupa, gdyż niedobór kobiet w dalszej perspektywie będzie rodził poważne problemy demograficzne obszaru. Osoby z tej grupy będą mogły w ramach strategii otrzymać wsparcie na podjęcie działalności gospodarczej, a także dostosować swoje kwalifikacje do wymagań rynkowych. Na podniesienie jakości życia tej grup, wpłynie również możliwość skorzystania z atrakcyjniejszej oferty spędzania czasu wolnego.
2. **Osoby pełnoletnie do 35 roku życia (osoby do 35 r. życia)** – osoby młode, często wykształcone bez większego doświadczenia zawodowego mają bardzo utrudniony dostęp do rynku pracy, a jeżeli już posiadają pracę to często nie satysfakcjonuje je wynagrodzenie. Duża mobilność tej grupy wiekowej powoduje, że jest ona bardzo podatna na emigrację do dużych miast i zagranicę, w których może otrzymać atrakcyjniejszą ofertę pracy, płacy oraz lepsze warunki życia. Zapobiegnięcie „drenażowi mózgow” stanowi istotne wyzwanie dla rozwoju obszaru LGD, gdyż odpływają najczęściej osoby dobrze wykształcone, kreatywne powodując osłabienie jakości lokalnego kapitału ludzkiego. Według Szafraniec (2010) to młodzi mieszkańcy wsi stanowią najliczniejszą grupę migrujących za granicę. W przypadku tych najzdolniejszych jednostek, często kluczową barierą hamującą ich rozwój jest brak kapitału na założenie własnej działalności gospodarczej. Odpływ takich osób stanowi dużą stratę dla obszaru LGD i podnoszenia jego innowacyjności.

Część osób w ramach tej grupy, najmniej mobilna i zaradna życiowo ma problem w odnalezieniu się na lokalnym rynku pracy, ze względu na nieodpowiednie kwalifikacje zawodowe. Jak zauważa Szafraniec (2010) młode

osoby bezrobotne mieszkają najczęściej na wsi tylko z tego względu, że nie stać ich na usamodzielnienie w mieście, a posiadane przez nich kwalifikacje są tam nieprzydatne.

W ramach zaplanowanego mechanizmu interwencji, osoby z tej grupy będą mogły uzyskać wsparcie na podjęcie działalności gospodarczej, oraz podnieść swoje kompetencje. Poprawa oferty spędzania czasu wolnego powinna pośrednio przyczynić się do chętniejszego pozostawania w rodzinnych stronach i stałego osiedlania na obszarze LGD. Zaproponowane przedsięwzięcia powinny sprawić, że obszar LGD będzie miejscem atrakcyjnym do pracy, mieszkania oraz ciekawego spędzania czasu w czystym środowisku przyrodniczym.

- 3. Dzieci i młodzież do 26 lat (dzieci i młodzież)** – wykluczenie dzieci i młodzieży na obszarach wiejskich po części jest konsekwencją statusu materialnego rodzin, w których funkcjonują. Z drugiej jednak strony na ich marginalizację wpływa gorsza dostępność do powszechnych zasobów społecznych oraz odpowiednich instytucji pozwalających na wyposażenie jednostek w kapitał życiowy, w stosunku do dużych miast. Możliwości spędzania czasu wolnego, korzystania z pozaszkolnych form edukacji są na terenie LGD skromne, a bariera komunikacyjna w połączeniu z finansową skutecznie potęguje wykluczenie. Stworzenie atrakcyjnych miejsc i oferty spędzania czasu wolnego ma duże znaczenie w zakresie zapobiegania występowania zjawisk skrajnie patologicznych jak np. narkomania. Zapewnienie dobrego startu w dorosłość, pozwoli uniknąć późniejszych problemów na rynku pracy, dlatego zaplanowano działania o charakterze aktywizacyjnym w odniesieniu do tej grup. Grupa nie została zawężona do dzieci i młodzieży z terenów stricte wiejskich, gdyż na obszarach małych miast jakie występują na terenie LGD, sytuacja jest zbliżona, a należy dążyć do zintegrowania całego środowiska. W odniesieniu do projektów infrastrukturalnych dedykowanych tej grupie zachowano jednak preferencję miejscowości mniejszych, w których możliwości spędzania czasu wolnego są najgorsze.

Wyróżnienie powyższych grup zagrożonych wykluczeniem w pełni koresponduje z opinią społeczności lokalnej wyrażaną podczas spotkań konsultacyjnych, czy badań ankietowych. Cennym doświadczeniem był przeprowadzony warsztat deliberacyjny, gdzie w gronie specjalistów z zakresu pomocy społecznej, rynku pracy oraz przedstawicieli podmiotów ekonomii społecznej działających na lokalnym rynku szczegółowo przeanalizowano problemy wykluczenia społecznego obszaru LGD. Istotną barierą powodującą wykluczenia w zakresie rynku pracy, ale również w innych dziedzinach życia jest słaba komunikacja wewnętrzna obszaru, jak i dostępność zewnętrzna. Zgodnie ustalono, że słaba dostępność komunikacji publicznej stanowi wyzwanie rozwojowe wykraczające poza możliwości władz lokalnych, które nie są w stanie dofinansowywać transportu publicznego, który w warunkach niskiej gęstości zaludnienia i nieregularnego potoku pasażerskiego jest wysoce deficytowy. Rekomendowano promowanie innowacyjnych form zatrudnienia opartych przede wszystkim na elastycznym czasie pracy, czy pracy zdalnej. Biorąc pod uwagę doświadczenie osób zajmujących się problemami społecznymi na obszarze LGD oraz odczucia mieszkańców wyrażane podczas spotkań, grupą rokującą na zmiany w największym stopniu są osoby młode. Znalazło to odzwierciedlenie w wyróżnionych grupach defaworyzowanych.

Z punktu widzenia realizacji strategii istotną grupą są beneficjenci operacji, gdyż przedstawiciele grupy defaworyzowanej znacznej części przyczyn problemów, jakie występują na obszarze nie są w stanie rozwiązać samodzielnie. Kluczowa w tym zakresie jest współpraca lokalnego partnerstwa, zniwelowaniem braków infrastrukturalnych zajmą się przede wszystkim partnerzy publiczni, poprawą oferty spędzania czasu wolnego i podnoszenia kompetencji organizacje społeczne. Pełnoletni przedstawiciele grup defaworyzowanych będą mieli możliwość podjęcia działalności gospodarczej. W odniesieniu do osób ze znacznym problemem we włączeniu się na rynek pracy, szanse można upatrywać w przedsiębiorstwach rozwijanych, w których takie osoby po nabyciu odpowiednich umiejętności i kwalifikacji mogą potencjalnie znaleźć pracę.

3.3 Charakterystyka przedsiębiorczości

Znaczenie rolnictwa ze względu na postępującą mechanizację i specjalizację jako miejsca pracy spada. W latach 2005-2014 zatrudnienie w sektorze rolniczym na obszarze powiatów krotoszyńskiego i gostyńskiego spadło o ponad 13,5% (GUS). Warunkiem przyspieszenia przemian w rolnictwie jest obecność atrakcyjnych miejsc pracy w sektorach pozarolniczych, w sytuacji braku inwestorów zewnętrznych szansą jest podjęcie jednoosobowej działalności gospodarczej. Postawa przedsiębiorcza stanowi podstawową wartość kapitału ludzkiego, jednak jak wskazują wyniki badania ankietowego w ocenie ponad 46% respondentów brak kapitału inwestycyjnego stanowi istotną barierę. Jednocześnie ponad 60% osób wskazywało, że nowa strategia powinna być ukierunkowana właśnie na zakładanie działalności gospodarczej i rozwój istniejących. Co do potrzeby wspierania rozwoju przedsiębiorczości uczestnicy wszystkich form konsultacji byli zgodni, kwestią dyskusyjną było wybranie branż wymagających szczególnego wsparcia. Pojawiały się opinie, że w ramach strategii powinno się wspierać drobne przetwórstwo-rolno spożywcze, ze względu na duże zasoby produktów rolniczych. Zainteresowania tym kierunkiem nie potwierdzały jednak badania ankietowe. Określenie kierunków rozwoju przedsiębiorczości jest szczególnie istotne, ze względu na ograniczone możliwości finansowe, a duże rozproszenie środków nie przynosi widocznych efektów. Ze względu na duże znaczenie tematu grupa robocza

zdecydowała się na wsparcie w tym zakresie specjalistów. Ekspertyzę dot. kierunków rozwoju przedsiębiorczości na obszarze LGD „Wielkopolska z Wyobraźnią” wykonano w Zakładzie Gospodarki Żywnościowej i Wsi UAM w Poznaniu.

W 2007 r. na badanym obszarze działały 2164 podmioty gospodarcze, liczba ich systematycznie wzrastała, bowiem w latach 2010 i 2013 odnotowano odpowiednio 2277 i 2529. W latach 2007-2013 nastąpił wzrost liczby podmiotów gospodarczych o 35,2%. Najwięcej podmiotów gospodarczych odnotowano w gminie miejsko-wiejskiej Koźmin Wielkopolski, natomiast najmniej w gminach: Pogorzela w latach 2007- 2009 oraz Rozdrażew w latach 2010-2013. Ogólna liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na obszarze LGD wzrastała z 1746 w 2009 r. do 1944 w 2013 r. tj. o 11,3%. Pod względem rozmieszczenia tej działalności gospodarczej sytuacja była podobna jak w przypadku podmiotów gospodarczych.

Wskaźnik aktywności gospodarczej¹ w LGD wynosił 109,8 w 2007 r. i systematycznie wzrastał osiągając wartość 123,3 w 2013 r. Najwyższe wartości odnotowano w gminie Koźmin Wielkopolski, najmniejsze w gminie Rozdrażew. Największy wzrost wskaźnika przedsiębiorczości nastąpił w gminie Pogorzela z 89,2 w 2007 r. do 123,8 w 2013 r. (o 70%). Tempo zmian w gminach należących do LGD powiatu gostyńskiego było wyższe niż w powiecie krotoszyńskim. W gminach powiatu krotoszyńskiego t. j. Koźmin Wielkopolski i Rozdrażew na skutek spowolnienia gospodarczego w postaci spadku wskaźnika w 2010 r., spowodowane było to upadłościami firm, wyrejestrowywaniem oraz niepodejmowaniem nowej działalności. W 2013 r. nastąpił jego wzrost odpowiednio do 135,2 i 97,4 (tab. 4).

Tab. 4. Podmioty gospodarcze na obszarze LGD "Wielkopolska z Wyobraźnią" na tle powiatów gostyńskiego i krotoszyńskiego oraz województwa wielkopolskiego w latach 2007, 2010 i 2013.

Jednostki terytorialne	Podmioty gospodarcze			Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą			Wskaźnik aktywności gospodarczej		
	2007	2010	2013	2007	2010	2013	2007	2010	2013
Borek Wlkp.	439	531	581	350	408	438	95,1	108,9	119,8
Pogorzela	281	328	405	204	249	320	89,2	100,8	123,8
Koźmin Wlkp.	1120	1109	1134	943	910	923	130,4	129,2	135,2
Rozdrażew	304	309	319	254	256	263	96,8	94,6	97,4
LGD	2164	2777	2439	1751	1823	1944	109,8	114,0	123,3
gostyński	6233	6757	7074	5004	5481	5667	129,3	137,2	145,0
krotoszyński	6005	6267	6381	4856	5016	4977	122,7	125,5	129,2
województwo	352236	375482	397855	275217	291948	29980	160,2	168,0	180,3

Źródło: Ekspertyza, opracowanie na podstawie danych GUS.

Pod względem wskaźnika przedsiębiorczości najmniej korzystna sytuacja panowała w gminie wiejskiej Rozdrażew, w której wartość wskaźnika była od 2010 r. najniższa, a dynamika zmian niska (wzrost o 0,7%). Różnica ta pogłębia się, a gmina ta odstaje już wyraźnie od gmin miejsko-wiejskich należących do LGD. Na obszarze LGD 96% podmiotów gospodarczych należy do sektora prywatnego. Największa liczba podmiotów prowadzących działalność na obszarach LGD to firmy realizujące przedsięwzięcia w tradycyjnych dziedzinach: handlu hurtowym i detalicznym oraz innych usługach drobnych, budownictwie oraz przetwórstwie przemysłowym. W takiej strukturze trudno oczekiwać widocznych działań mających na celu podnoszenie poziomu konkurencyjności. Największą dynamikę zmian liczby podmiotów gospodarczych w latach 2007-2013 na obszarze LGD odnotowano w branżach: rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa (wzrost o 42,9%), transportu i gospodarki magazynowej (o 31,8%) oraz budownictwa (o 31,3%). Nie zauważono zmian w sektorze zakwaterowania i gastronomii, natomiast spadek liczby firm w działalności finansowej i ubezpieczeniowej o -18,2%.

¹ Wskaźnik aktywności gospodarczej to liczba podmiotów gospodarczych przeliczona na 1000 osób w wieku produkcyjnym, określa on w większym stopniu rzeczywisty poziom przedsiębiorczości mieszkańców. Niekiedy liczbę podmiotów gospodarczych odnosi się do liczby mieszkańców ogółem, jednak wzrost liczby osób w wieku produkcyjnym wpływa na zwiększenie możliwości zakładania działalności gospodarczej.

W ekspertyzie wskazano na rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, bowiem nie są do końca wykorzystane możliwości dalszego przetwarzania produktów rolnych. Przemysł rolno-spożywczy zaspakaja rosnące zapotrzebowanie na żywność, a jednocześnie daje miejsca

Tab. 5. Podmioty gospodarcze wg branż na obszarze LGD „Wielkopolska z Wyobraźnią” w latach 2007 i 2013.

Branże	LGD		Struktura podmiotów wg branż		Dynamika zmian 2007 = 100
	2007	2013	2007	2013	
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	172	245	8,9	11,3	+42,4
Przemysł	321	327	16,5	15,0	+1,9
Budownictwo	300	394	15,5	18,1	+31,3
Handel, naprawa pojazdów samochodowych	669	663	34,5	30,4	-0,9
Transport i gospodarka magazynowa	88	116	4,5	5,3	+31,8
Zakwaterowanie i gastronomia	88	88	4,5	4,0	0
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	44	36	2,3	1,7	-18,2
Pozostała działalność usługowa	259	309	13,3	14,2	+19,3

* wzrost, - spadek.

Źródło: Ekspertyza, obliczenia na podstawie danych GUS.

pracy dla ludności tracącej miejsca pracy w rolnictwie. Rekomenduje się rozwój istniejącej działalności wytwórczej takiej jak ślusarstwo, stolarstwo oraz produkcja odzieży. Ze względu, że na obszarze LGD nie ma dostępu do profesjonalnych usług w zakresie obsługi nieruchomości, prawa, marketingu, trzeba być postawić na wsparcie rozwoju działalności profesjonalnej. Związane byłoby to z lepszym dostępem do rynku pracy dla kobiet i ludzi dobrze wykształconych w zakresie prawa, finansów i marketingu.

Wobec zgłaszanych propozycji uczestników konsultacji oraz po głębokiej analizie dotychczasowych kierunków rozwoju przedsiębiorczości grupa robocza zdecydowała, że preferowanymi branżami rozumianymi jako sekcje PKD będą takie jak: Przetwórstwo przemysłowe (sekcja C), Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (sekcja M), Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją (sekcja R). Wybór takich branż wspieranych priorytetowo pozwala w maksymalnym stopniu spełnić oczekiwania mieszkańców, a jednocześnie stanowi odpowiedź na problemy dotyczące jakości życia. Będzie możliwy rozwój kluczowych dla obszaru rodzajów działalności gospodarczych, takich jak np. produkcja kabin do pojazdów oraz specjalistycznych usług, których brakuje. Okolice Koźmina Wlkp. są jednym z większych zagłębi produkcji kabin do pojazdów, działa tu kilkanaście średnich firm zajmujących się tą działalnością często od 25 lat. Geograficzne nagromadzenie takich przedsiębiorstw sugeruje możliwość stworzenia klastra, który pozwoliłby na poprawę konkurencyjności i innowacyjności tej branży dzięki kooperacji. Obszar powinien w jak największym stopniu zaspokajać swoje potrzeby na lokalnym rynku, gdyż wysoce niekorzystnym jest zaopatrywanie się w dobra i usługi na obszarach zewnętrznych, transferując tym samym tam finanse.

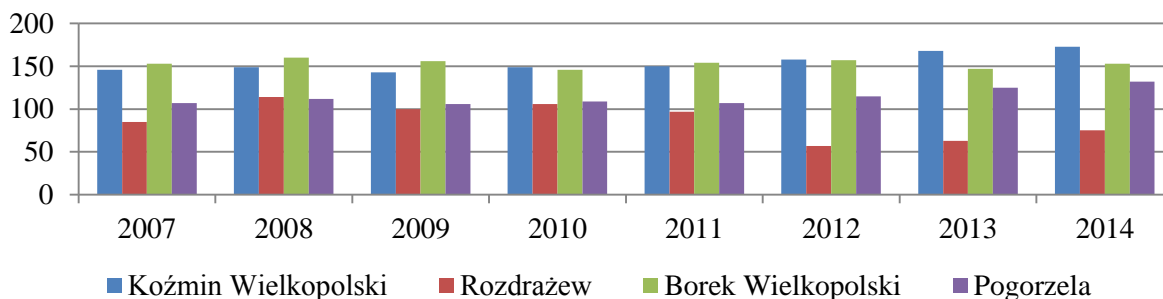
Niewątpliwie poziom przedsiębiorczości obszaru LGD jest dużo niższy w stosunku do obszaru województwa wielkopolskiego, dla którego wskaźnik aktywności gospodarczej jest wyższy o ponad 40%. Wyniki ewaluacji z minionego okresu wskazują jednak, że zainteresowanie podejmowaniem działalności gospodarczej było duże, liczba chętnych do skorzystania ze wsparcia przekraczała limity konkursowe. Problemem były jednak trudności natury biurokracyjnej oraz niestabilność prawa w wyniku czego beneficjenci często rezygnowali sami lub odmawiano im podpisania umowy. W szczególności pomysły innowacyjne wymagają sprawnego systemu wsparcia, dlatego duże nadzieje uczestnicy konsultacji pokładają w nowych zasadach dystrybucji środków. Czynnikiem hamującym korzystanie z możliwej pomocy na założenie przedsiębiorstwa w ocenie, zdecydowanej większości osób uczestniczących w konsultacjach był brak wsparcia wyprzedzającego. Możliwość uzyskania premii jest zdecydowanie lepszym rozwiązaniem, w przypadku osób z grup defaworyzowanych. System premii cieszy się dużą popularnością wśród beneficjentów urzędów pracy, co potwierdził przedstawiciel Urzędu Pracy biorący udział w warsztacie deliberatywnym. Rosnące koszty prowadzenia działalności gospodarczej, w szczególności obciążenia z tytułu ubezpieczeń społecznych hamują rozwój przedsiębior-

czości. W okresie wdrażania poprzedniej strategii miesięczny koszt ubezpieczenia społecznego wzrósł z 570,33 zł w 2009 r. do 754,67 zł w 2015 r.

3.4 Opis rynku pracy

Poziom zatrudnienia biorąc pod uwagę liczbę pracujących na 1000 mieszkańców według danych GUS na obszarze LGD w latach 2007-2014 wzrastał (ryc. 4.). W 2013 r. średnio pracowało 126 osób na 1000 mieszkańców. Wielkość zatrudnienia oddziałuje znacząco na sytuację społeczno-gospodarczą w gminach, gdyż wpływa to na większe dochody, a jednocześnie osoby pracujące przeważnie nie korzystają z pomocy społecznej.

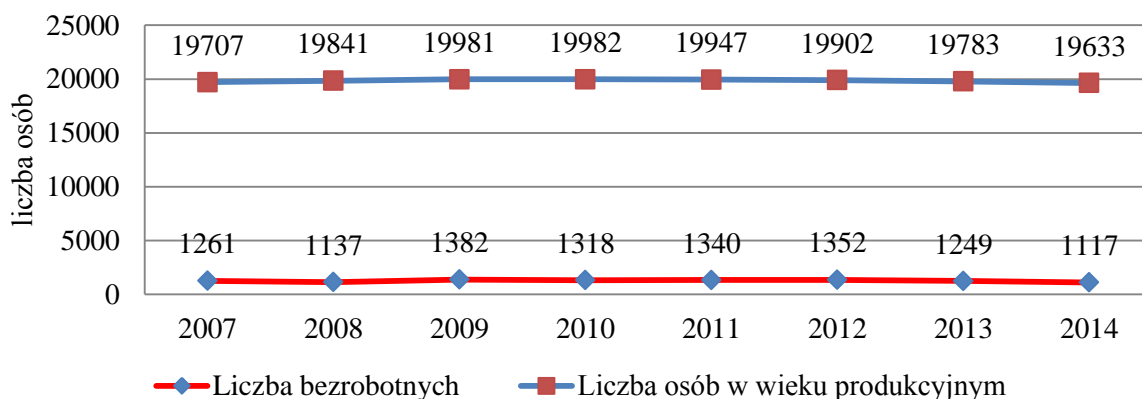
Ryc. 4. Pracujący na 1000 mieszkańców w latach 2007-2014

Źródło: Dane GUS BDL.

Poziom bezrobocia liczony jako liczba bezrobotnych w stosunku do liczby osób w wieku produkcyjnym za 2013 r. dla obszaru LGD wyniósł 6,314%. Widoczna jest niekorzystna tendencja spadku potencjału siły roboczej obszaru LGD, gdyż liczba ludności w wieku produkcyjnym spada, co

Ryc. 5. Liczba bezrobotnych w relacji do liczby osób w wieku produkcyjnym w latach 2007-2014

Źródło: Dane GUS BDL.

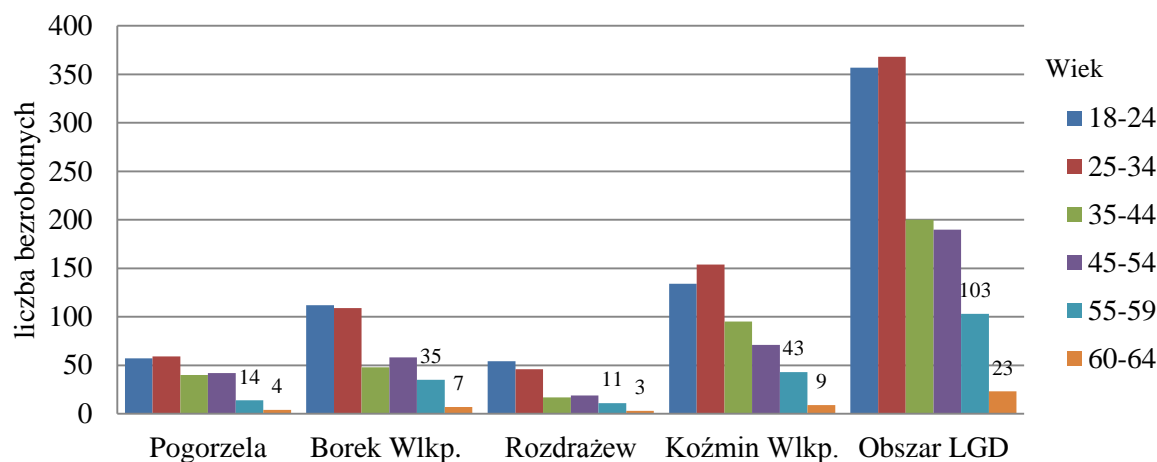
należy wiązać z emigracją zarobkową, właśnie osób w wieku mobilnym (ryc. 5.). Atrakcyjność lokalnego rynku pracy jest dość niska. Wskaźnik liczby osób przyjeżdżających do pracy przypadających na 1 osobę wyjeżdżającą do pracy dla obszaru LGD wynosi 0,5 (GUS, 2006 r.). Wyraźnie ujemne saldo przyjazdów i wyjazdów do pracy dotyczy również Koźmina Wlkp., który powinien być jako miasto ponad 5 tys. lokalnym zapleczem usługowym i dość konkurencyjnym miejscem zatrudnienia.

Grupą najczęściej pozostającą poza rynkiem pracy, niezależnie od gminy były kobiety co w 2013 roku stanowiło ponad 59% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych. Bezrobocie kobiet jest szczególnie wysokie w przypadku gminy Rozdrażew, gdzie stanowiły ponad 69% ogółu bezrobotnych. Trudna sytuacja kobiet na rynku pracy występuje niezależnie od ich wieku, co wynika ze strukturalnego charakteru bezrobocia. Na lokalnym rynku pracy występuje bardzo niskie zapotrzebowanie na pracowników umysłowych w dziedzinach poza inżynierskich. Zdecydowaną większość tej grupy stanowią kobiety długotrwale bezrobotne, nie pracujące od lat. W toku konsultacji dość jasno ustalono, że znaczenie problemu dla obszaru jest bardzo istotne, pojawiały się jednak głosy, że rzeczywistość statystyczną pogarsza spore gremium kobiet pozostających formalnie bezrobotnymi, tylko ze względu na możliwość uzyskania bezpłatnego ubezpieczenia, które zajmują się prowadzeniem domu lub opieką nad dziećmi i w rzeczywistości nie są zainteresowane podjęciem pracy. Grupa bezrobotnych kobiet nie jest jednak jednorodna, gdyż pomimo że statystycznie

kobiety są lepiej wykształcone od mężczyzn, to ponad 46% bezrobotnych kobiet nie posiadało średniego wykształcenia.

Drugą grupą mającą problemy w znalezieniu pracy są osoby młode do 35 roku życia. Absolwenci po ukończeniu szkoły i osoby bez doświadczenia zawodowego w wieku do 34 lat w 2013 roku stanowili ponad 58% ogółu bezrobotnych (ryc. 6.). Przy czym przedział wiekowy 25-34 lata znajduje się w najgorszej sytuacji.

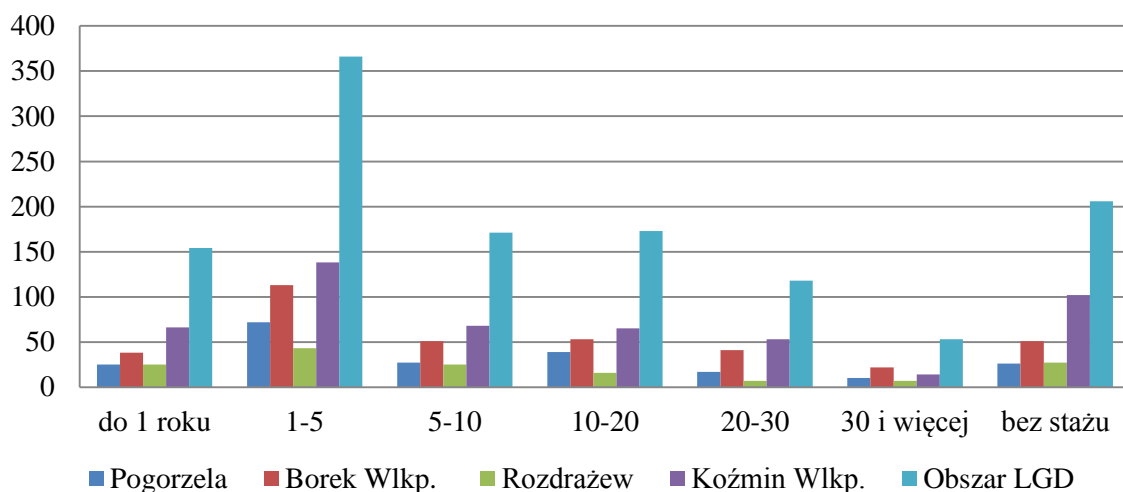
Ryc. 6. Bezrobotni według wieku w 2013 roku

Źródło: PUP Krotoszyn, PUP Gostyń.

Bardzo niekorzystną tendencją jest występowanie bezrobocia w grupie osób bez stażu pracy oraz z niewielkim stażem do 5 lat co w 2013 roku stanowiło ponad 46% ogółu bezrobotnych (ryc.7.). Osoby, które przez dłuższy czas po ukończeniu nauki nie podejmują zatrudnienia stanowią grupę bardzo podatną na inne zjawiska patologiczne, gdyż brak odpowiednich zasobów ekonomicznych powodujących

Ryc. 7. Bezrobotni według stażu pracy w 2013 roku

Źródło: PUP Krotoszyn, PUP Gostyń.

ich wykluczenie z życia społecznego działa destrukcyjnie. Nie bez winy są sami ludzie młodzi, którzy co podkreślano podczas warsztatów deliberacyjnych mają bardzo wygórowane ambicje, których lokalny rynek pracy nie jest w stanie spełnić. Czynnikiem hamującym kreatywność, młodych ludzi co potwierdzają badania ankietowe i wywiad jest brak kapitału inwestycyjnego niezbędnego do podjęcia działalności gospodarczej. Delimitacja górnej granicy tej grupy defaworyzowanej została oparta na zauważalnej emigracji osób w wieku do 35 lat, którzy nie widząc perspektywy znalezienia dobrze płatnej pracy na obszarze LGD oraz zachęteni atrakcyjniejszymi warunkami życia na obszarach miejskich decydują się opuścić rodzinne strony.

3.5 Działalność sektora społecznego

Organizacje pozarządowe mają duże znaczenie dla rozwoju danego obszaru, gdyż wspierają i zastępują sektor publiczny w wielu dziedzinach życia. Ich przewaga nad instytucjami publicznymi wiąże się z tym, że są efektywniejsze

i tańsze. Na obszarze LGD „Wielkopolska z Wyobraźnią” w 2015 r. funkcjonowało 166 organizacji społecznych i podmiotów ekonomii społecznej (Tab. 6.). Zdecydowana większość to stowarzyszenia rejestrowe, które posiadają osobowość prawną i mogą ubiegać się o wsparcie w ramach niniejszej strategii. W okresie istnienia LGD powołano do istnienia 18 nowych stowarzyszeń, co stanowi przejaw aktywności społecznej mieszkańców. W okresie wdrażania LSR na lata 2008-2015 aktywność organizacji w zakresie pozyskiwania wsparcia na podejmowanie inicjatyw społecznych była słaba. O środki aplikowało tylko 8 stowarzyszeń, z czego wsparcie uzyskało 6. Przedstawiciele organizacji społecznych

Tab. 6. Organizacje społeczne i podmioty ekonomii społecznej w 2015 roku

Gmina	Pogorzela	Borek Wlkp.	Rozdrażew	Koźmin Wlkp.	Obszar LGD
Stowarzyszenia rejestrowe - ogółem	10	24	28	53	115
Stowarzyszenia rejestrowe/1000 mieszkańców	1,95	3,13	5,39	3,92	14
Stowarzyszenia rejestrowe założone od momentu powstania LGD	4	5	4	5	18
OSP o statusie stowarzyszenia rejestrowego	2	13	9	14	38
OSP - pozostałe	7	0	0	0	7
Koła Gospodyń Wiejskich	9	11	9	11	38
Spółdzielnie Socjalne	0	1	0	1	2
Zakłady Aktywności Zawodowej	0	1	0	1	2
Liczba organizacji społecznych razem	26	37	37	66	166

Źródło: opracowano na podstawie danych KRS i Urzędów Gmin.

podczas konsultacji, wskazywali na nadmierną biurokrację, która hamuje inicjatywy społeczne. Jednak w ich ocenie najważniejszy problem stanowił wadliwy system udzielania pomocy opierający się na refundacji kosztów, po wcześniejszym zrealizowaniu operacji. Bardzo skromne środki własne będące w posiadaniu stowarzyszeń powodują, że bez wsparcia wyprzedzającego nie są one w stanie realizować projektów. W ocenie prawie 65% respondentów na niską aktywność organizacji społecznych wpływają bariery finansowe. Analiza stowarzyszeń będących beneficjentami działania „Małe Projekty” potwierdza problem, gdyż operacje realizowały głównie prężne stowarzyszenia prowadzące działalność gospodarczą, przy czym zainteresowanie naborami wniosków było dużo większe. Organizacje społeczne, w szczególności Koła Gospodyń Wiejskich i Ochotnicze Straże Pożarne bardzo chętnie włączały się w organizacje wydarzeń promocyjnych podejmowanych przez LGD. O bezpieczeństwo mieszkańców gmin LGD dba 45 jednostek OSP, są to organizacje o długoletnich tradycjach nie rzadko trwających już ponad 100 lat. Organizacje strażackie są również ważnym elementem kulturotwórczym, wpływającym na zachowanie lokalnej tożsamości, przede wszystkim ze względu na posiadane dziedzictwo kulturowe, którym są zabytkowe sikawki konne. Organizowane zawody sikawek konnych stanowią atrakcję dla mieszkańców, szczególnie tych najmłodszych, którzy ze względu na atrakcyjną formę włączają się czynnie i biernie. Drużyny takich jednostek jak: OSP Dąbrowa, OSP Kaniew i OSP Gościejew wielokrotnie zdobywały czołowe lokaty w organizowanych ogólnopolskich zawodach sikawek konnych w Cichowie, czy Śmigłiu.

Wzrastająca aktywność organizacji społecznych widoczna jest w zainteresowaniu konkursami organizowanymi przez gminy członkowskie, w których stosowany jest mechanizm wyprzedzającego wsparcia inicjatyw społecznych. Pula środków dostępna w takich konkursach przekracza przeważnie zapotrzebowanie, a gminy ze względu na nakładanie na nie coraz większego zakresu obowiązków bez zabezpieczenia odpowiednich źródeł finansowania nie są w stanie sprostać oczekiwaniom społecznym w tym zakresie. Część doświadczonych organizacji finansuje swoje pomysły ze środków zewnętrznych zdobytych w ogólnopolskich konkursach. Z inicjatywy stowarzyszeń utworzono dwie wsie tematyczne: „Łaciata wieś” w Głuchowie oraz „Wieś z jajem” w Rozdrażewie.

Obszar LGD wyróżnia działający w Rozdrażewie jedyny na terenach wiejskich Oddział Polskiego Towarzystwa Miłośników Astronomii. Podejmowane przez Towarzystwo inicjatyw są dobrym przykładem, że innowacyjna forma i temat mogą zachęcić do społecznej działalności również dzieci i młodzież.

Pewien problem stanowi integracja samych organizacji, jak i mieszkańców. W odczuciu grupy roboczej, spora część organizacji z terenu LGD jest zamknięta na współpracę z innymi organizacjami, jak również brakuje otwarcia na osoby z poza danego środowiska. Działalność w szerszym partnerstwie może przynieść efekty synergiczne, jednocześnie konkurowanie organizacji o środki publiczne bardzo to utrudnia. Ze względu, że obszary wiejskie LGD stają się wielofunkcyjne, pojawia się problem słabej integracji społecznej, gdyż zamieszkiwanie na wsi coraz częściej nie wiąże się z pracą na roli. Sytuację dobrze obrazuje opinia wyrażona przez jednego z respondentów badania ankietowego, który stwierdza że problemem są podziały na linii ludność rolnicza – ludność nierolnicza.

Szczególne miejsce w zapewnieniu integracji społecznej i włączenia społecznego mają podmioty ekonomii społecznej. Najstarszym podmiotem jest powstały w 2007 roku Zakład Aktywności Zawodowej w Koźminie, w którym osoby niepełnosprawne mogą znaleźć zatrudnienie w takich działach jak: poligrafia, składanie kartonów, wyrób ceramiki unikatowej, krawiectwo oraz w dziale wielobranżowym. Prowadzenie rehabilitacji zawodowej i społecznej pozwala przygotować osoby niepełnosprawne do niezależnego życia adekwatnego do ich możliwości psychomotorycznych. Zapotrzebowanie społeczne na tego typu placówki doprowadziło do założenia w 2010 roku Zakładu Aktywności Zawodowej w Leonowie. Zakład ten składa się z trzech działów produkcyjnych: pralniczego, reklamowo-poligraficznego oraz montażu. Osoby wykluczone społecznie znajdujące się w szczególnie trudnych warunkach mają możliwość podjęcia pracy w ramach działającej od 2012 roku spółdzielni socjalnej „Pomocna Dłoń” w Borku Wlkp., lub założonej w 2013 roku spółdzielni socjalnej „Vivo” w Koźminie Wlkp. Dzięki działalności powyższych podmiotów ekonomii społecznej sytuacja osób wykluczonych ze względu na niepełnosprawność, czy mającej wyjątkowe problemy na rynku pracy uległa wyraźnej poprawie.

Organizacje społeczne podobnie jak sektor publiczny wiążą duże nadzieje z możliwościami uzyskania wsparcia finansowego w ramach PROW 2014-2020, w szczególności prostych w realizacji prefinansowanych grantów. Przedstawiciele podmiotów ekonomii społecznej nie wykluczają rozwoju swojej działalności, a w założeniu prowadzona przez nich działalność, ma na tyle usamodzielnic ich pracowników, żeby w przyszłości mogli podjąć zatrudnienie w warunkach rynkowych, czy nawet otworzyć własną działalność gospodarczą. Liczne stowarzyszenia, deklarujące chęć współpracy stanowią potencjał organizacyjny mogący służyć ulepszaniu oferty spędzania czasu wolnego mieszkańców. Zasoby ludzkie tych organizacji, wymagają jednak podniesienia kompetencji, aby mogły stać się animatorami świetlic wiejskich przyciągającymi dzieci i młodzież.

3.6 Problemy społeczne ze szczególnym uwzględnieniem ubóstwa i wykluczenia społecznego

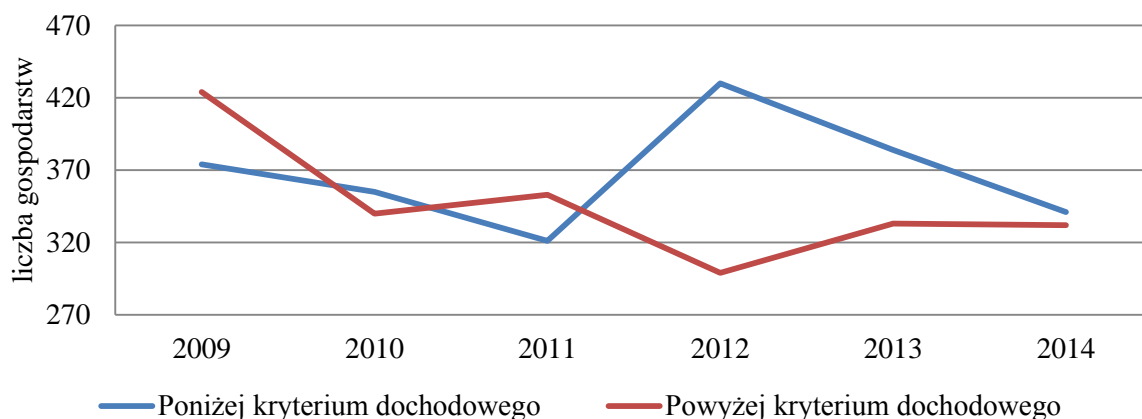
Analiza problemów społecznych obszaru LGD „Wielkopolska z Wyobraźnią” dość jednoznacznie wykazała, że podstawowy problem stanowi bezrobocie, którego konsekwencją są inne wykluczenia. Szczegółowe badania prowadzone na potrzeby gminnych Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych, które były prowadzone w poszczególnych gminach członkowskich w 2014 i 2015 r. wskazują, że obok bezrobocia do najistotniejszych problemów społecznych należą alkoholizm, niepełnosprawność, niezaspokojenie potrzeby spędzania czasu wolnego oraz dostępu do ochrony zdrowia. Przyczyny wystąpienia przytoczonych problemów społecznych, za wyjątkiem niepełnosprawności najczęściej są związane z brakiem pracy, lub niskimi dochodami uzyskiwanym z podejmowanej pracy. Sytuacja osób niepełnosprawnych ulega stopniowej poprawie po pierwsze, ze względu na konieczność usuwania barier architektonicznych w przypadku remontów, czy modernizacji infrastruktury społecznej. Również nowa infrastruktura, w tym ta wybudowana w ramach działania Leader w okresie budżetowym PROW 2007-2013 jest przyjazna osobom niepełnosprawnym. W zakresie włączenia tej grupy osób na rynek pracy, sytuacja uległa znacznej poprawie ze względu na działalność Zakładów Aktywności Zawodowej w Koźminie Wlkp. oraz Leonowie. Z powyższych względów zarówno w prowadzonych badaniach ankietowych, jak również podczas wywiadów z przedstawicielami grup defaworyzowanych, czy warsztatów deliberowanego nie akcentowano szczególnej potrzeby interwencji, w tym zakresie. Jednocześnie wyznaczone grupy defaworyzowane w odniesieniu do grupy osób niepełnosprawnych nie są rozłączne, z tego też względu znaczna część tych osób będzie miała możliwość uzyskania wsparcia na założenie działalności gospodarczej na szczególnych preferencjach.

Natomiast walka z alkoholizmem stanowi wyzwanie stojące głównie przed specjalistycznymi placówkami zajmującymi się rozwiązywaniem problemów alkoholowych, podjęcie szczególnej interwencji w tym zakresie, ze strony LGD wiązałoby się z bardzo dużym ryzykiem niepowodzenia, co wskazywano w gronie specjalistów zajmujących się tym problemem podczas warsztatu deliberatywnego. Rekomendowano skupienie uwagi na kwestiach zapobiegania wystąpienia uzależnień, w szczególności w grupie ludzi młodych, poprzez poprawę oferty spędzania czasu wolnego.

Problem skrajnego ubóstwa ma marginalne znaczenie, a liczba gospodarstw korzystających z pomocy społecznej w ostatnich latach spada, szczególnie tych poniżej kryterium dochodowego (ryc. 8.). Na taki stan rzeczy z pewnością wpływa budząca wątpliwości kwestia podnoszenia kryteriów dochodowych, jednak niewątpliwie dochody mieszkańców LGD podobnie jak w całej Polsce wzrastają.

Problem może stanowić poziom dochodu, które prawdopodobnie bardzo często nie pozwala na zaspokojenie potrzeb społeczno-kulturowych. Przeciętne wynagrodzenie na obszarach wiejskich w

Ryc. 8. Gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej w latach 2009-2014

Źródło: Dane GUS BDL.

Polsce w 2014 r. było o ponad 25% niższe w stosunku do obszarów miejskich. Dostępność oferty kulturalno-rozrywkowej na obszarze LGD pogarszają trudna dostępność komunikacyjna dużych miast, oraz związane z tym wyższe koszty.

Zasadniczą ofertę spędzania czasu wolnego na obszarze LGD, kształtują ośrodki kultury działające w Borku Wlkp., Koźminie Wlkp., oraz Pogorzeli. Liczba organizowanych przez te ośrodki imprez w ostatnich latach utrzymuje się na podobnym poziomie, a średnio w ciągu roku organizuje się na terenie tych trzech gmin 218 różnych wydarzeń. Najgorsza sytuacja, w tym zakresie występuje na obszarze gminy Rozdrażew, gdzie nie ma ośrodka kultury. Funkcję tą po części pełni tam biblioteka gminna w Rozdrażewie, posiadająca filie w Nowej Wsi. Dostępność bibliotek w stosunku do liczby mieszkańców jest niewątpliwie najlepsza na obszarze gminy Rozdrażew, w sumie na terenie LGD działa 8 bibliotek i filii, w tym 4 w gminie Koźmin Wlkp. i po jednej w gminie Borek Wlkp. i Pogorzela.

Podstawowym miejscem aktywności kulturalnej na obszarze LGD są świetlice wiejskie. Za pośrednictwem LGD udało się w minionym okresie zrealizować 7 dużych projektów infrastrukturalnych polegających na budowie nowych świetlic, czy ich znacznej przebudowie. W ramach działania Małe Projekty poprzez mniejsze remonty, czy doposażenia udało się poprawić atrakcyjność 10 świetlic. Gminy podejmowały w tym zakresie również działania finansowane z innych, których efektem jest całkiem dobry stan świetlic wiejskich w największych miejscowościach. Obszar LGD obejmuje jednak 76 sołectw i nadal występują miejscowości z nie najlepszą infrastrukturą społeczną w zakresie spędzania czasu wolnego i integracji mieszkańców. Wyzwaniem jest odpowiednia animacja istniejącej i planowanej infrastruktury społecznej, gdyż sama obecność obiektów nie gwarantuje poprawy sytuacji, a w dotychczasowym okresie koncentrowano się na projektach inwestycyjnych pomijając temat atrakcyjnego ich wykorzystania.

Na potrzebę poprawienia oferty w zakresie zagospodarowania czasu wolnego wskazuje, rosnąca liczba uczestników organizowanych imprez przez ośrodki kultury, która w okresie lat 2003-2014 wzrosła o ponad 47%. Zapotrzebowanie na animację czasu wolnego potwierdzają oczekiwania mieszkańców wyrażane w ankietach ewaluacyjno-monitoringowych realizowanych w ramach poprzedniej strategii. W minimom okresie wychodząc naprzeciw tym oczekiwaniom LGD zorganizowała 30 dużych wydarzeń promocyjnych, z których część jest kontynuowana przez partnerów społecznych i publicznych. Możliwości i warunki spędzania czasu wolnego w ocenie respondentów badania ankietowego były elementem najgorzej ocenianym, prawie 54% oceniało sytuację źle lub bardzo źle, przy czym w grupie osób młodych oceny były najniższe. Problemem równie krytycznie ocenianym była dostępność i jakość usług służby zdrowia, gdzie negatywne opinie wystawiło ponad 52% badanych. Zastrzeżenia związane ze służbą zdrowia były tematem popularnym podczas spotkań konsultacyjnych, jednak w ocenie grupy roboczej w ramach niniejszej strategii trudno byłoby bezpośrednio wpłynąć na poprawę sytuacji, gdyż problem ma charakter ogólnopolski i wynika ze złego systemu finansowania opieki zdrowotnej.

3.7 Wewnętrzna spójność obszaru

Obszar LGD „Wielkopolska z Wyobraźnią” poza zwartością przestrzenną jest spójny ze względu na:

1. Wspólną historię lokalną – mieszkańcy tego obszaru wspólnie brali udział w Powstaniu Wielkopolskim i Wiosnie Ludów. Koźmiński zamek, zachowany do naszych czasów przypomina o swojej dominującej roli w przeszłości dla tego obszaru, kiedy to większość miejscowości wchodziła w skład dóbr koźmińskich. Istniejący w latach 1887–1932 powiat koźmiński odcisnął piętno w świadomości lokalnej. Mimo likwidacji więzi administracyjnych Koźmin Wlkp. nadal jest ośrodkiem usługowym, do którego ciąży lokalna społeczność.
2. Wspólną tradycję i dziedzictwo kulinarne – produktem tradycyjnym charakterystycznym dla tego obszaru jest ser smażony, wytwarzany od niepamiętnych czasów. Ludność jest rdzenna, dlatego tradycje, obrzędy, święta religijne i sposób ich obchodzenia są podobne we wszystkich gminach.
3. Wysokotowarowe rolnictwo – obszar wyróżniają wyjątkowo sprzyjające warunki agrotechniczne dla rozwoju rolnictwa. Prowadzona tu produkcja rolna ma wysoce towarowy charakter, a głównymi gałęziami są produkcja trzody chlewnej i mleczarstwo.
4. Podobne problemy społeczno-ekonomicznej – obszar ze względu na peryferyjne położenie względem dużych miast i dróg szybkiego ruchu jest mało atrakcyjny i zaczyna się wyludniać. Największy poziom bezrobocia we wszystkich gminach występuje wśród kobiet.
5. Podobne problemy ekologiczne – intensywnie prowadzona produkcja rolnicza negatywnie oddziałuje na środowisko przyrodnicze, szczególnie niekorzystnym zjawiskiem jest odpływ azotu ze źródeł rolniczych. Na całym obszarze występuje problem zanieczyszczenia powietrza pyłami pochodzącymi głównie z nieefektywnych systemów grzewczych (WIOŚ, 2014). O słabej świadomości ekologicznej mieszkańców, świadczy rosnąca produkcja odpadów. Na przestrzeni lat 2009-2014 przeciętna ilość produkowanych odpadów przez mieszkańca LGD wzrosła o ponad 63% (GUS, 2015).

3.8 Opis zagospodarowania przestrzennego

Położenie obszaru w odległości ok. 90 km od stolicy województwa, w sytuacji braku dróg szybkiego ruchu i kiepskiego stanu kolei, w lokalnym środowisku odbierane jest jako przejaw marginalizacji obszaru. O problemie komunikacji publicznej zarówno wewnętrznej jak i zewnętrznej wskazywało wielu mieszkańców uczestniczących w konsultacjach. Słaba dostępność komunikacyjna dotyka seniorów oraz dzieci i młodzież, które najczęściej to grupy nie dysponują własnym środkiem transportu i są zależne od innych osób. Skala problemu jednak wykracza poza możliwości oddziaływania niniejszej strategii, podobnie jak w kwestii uciążliwego ruchu tranzytowego niszczącego drogi i komfort życia mieszkańców centrów miast. Potrzeba budowy obwodnicy w ciągu drogi krajowej nr 15 była szczególnie podkreślana przez mieszkańców Koźmina Wlkp.

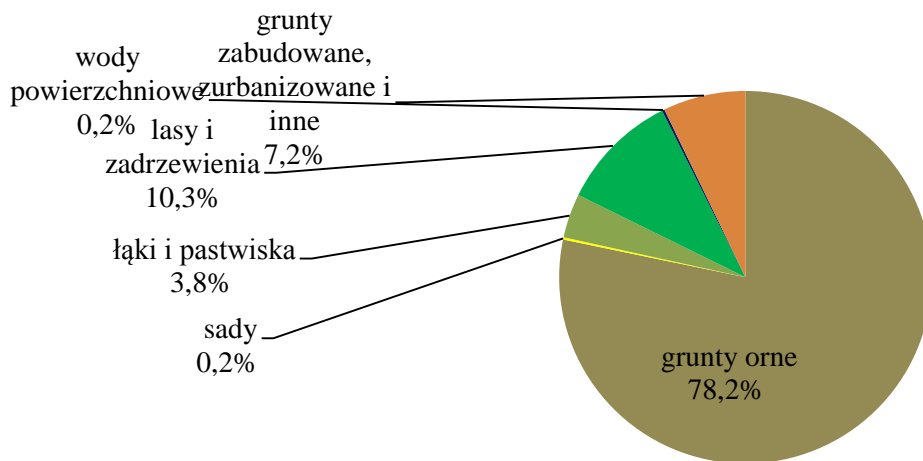
Obszar jest w 100% zwodociągowany, występują jednak braki w kanalizacji. Sprawność systemu wodociągowego ulega jednak znacznemu pogorszeniu w sytuacji długotrwałej suszy, których coraz częstsze występowanie związane jest ze zmianami klimatu i rosnącym zużyciem wody. W latach 2011-2014 na obszarze wszystkich gmin zaobserwowano większe zużycie wody o prawie 14%, utrzymanie się w dłuższym okresie takiej tendencji będzie wymagało podjęcia kosztownych inwestycji związanych z budową nowych ujęć wody. Wydolność systemu wodociągowego stwarza ograniczenia dla rozwoju wodochłonnych działalności gospodarczych na obszarze LGD.

W strukturze użytkowania gruntów zdecydowanie dominują użytki rolne, które pokrywają ponad 82 % powierzchni LGD (ryc. 9). Na ogół są grunty wysokich klas bonitacyjnych, udział sadów, łąk i pastwisk ma małe znaczenie. Udział lasów jest silnie zróżnicowany przestrzennie, bardzo niski poniżej 1% występuje na obszarze gminy Rozdrażew, a największym udziałem na poziomie ponad 17% charakteryzuje się gmina Pogorzela. Niską lesistość gminy Rozdrażew poprawia bezpośrednie sąsiedztwo z dużym kompleksem leśnym Nadleśnictwa Krotoszyn, a dostępność wysokiej jakości drewna dębowego, z którego słyną dąbrowy krotoszyńskie jest dobra.

Obszar charakteryzuje się słabą siecią hydrograficzną, najważniejszymi ciekami wodnymi są Orla, Obra, oraz Pogona. W celu poprawy warunków wodnych, w 2003 roku w miejscowości Jeżewo, wybudowano w dolinie rzeki Pogony zbiornik retencyjny o powierzchni 78 ha. Zbiornik pełni funkcje przeciwpowodziowe, rekreacyjne oraz stanowi rezerwuuar wody do ochrony przeciwpożarowej okolicznych lasów. Zagospodarowanie rekreacyjne zalewu wymaga jednak poprawy, choć w sytuacji braku innych akwenów wodnych jest on bardzo cennym zasobem dla mieszkańców LGD.

Tereny zabudowane i zurbanizowane stanowią ponad 7,2% ogólnej powierzchni, spora część jednak to tereny wolne dostępne do zagospodarowania przez mieszkańców, czy inwestorów zewnętrznych. Szczególnie ważne są te tereny wolne przeznaczone pod działalność gospodarczą, które posiadają opracowane miejscowe plany zagospodarowania. Takie tereny występują na obszarze gmin Rozdrażew, Koźmin Wlkp. oraz Borek Wlkp. Największym zasobem może poszczycić się gmina Borek Wlkp., która posiada ponad 70 ha takich gruntów, w tym część przy drodze krajowej nr 12.

Ryc. 9. Struktura użytkowania gruntów na obszarze LGD „Wielkopolska z Wyobraźnią” w 2014r.

Źródło: Opracowano na podstawie danych BDL GUS.

Dostępność takich wolnych terenów stanowi wyjście naprzeciw oczekiwaniom inwestorom zewnętrznym. Słaba koniunktura w gospodarce oraz brak dostępu do drogi szybkiego ruchu powoduje, że dotąd nie udało się pozyskać znaczących inwestorów zewnętrznych. Zagrożeniem dla rozwoju gospodarczego obszaru i przyciągania inwestorów zewnętrznych są specjalne strefy ekonomiczne na terenach sąsiednich, które funkcjonują na terenie Krotoszyna i Golin. Przy czym podstrefa ekonomiczna w Golinie znajduje się przy granicy z gminą Koźmin Wlkp. Preferencyjne warunki prowadzenia działalności gospodarczej jakie są oferowane inwestorom w takich miejscach powodują spadek konkurencyjności obszaru LGD.

Na obszarze występują niewielkie złoża pospolicie występujących surowców mineralnych, takich jak piaski, żwiry i gliny. Złoża piasków na skalę przemysłową są eksploatowane jedynie w miejscowości Studzianna w gminie Borek Wlkp.

Pewnym atutem z punktu widzenia rozwoju gospodarczego obszaru jest niski udział terenów chronionych. Zaledwie nieco ponad 12% obszaru LGD stanowią tereny chronione, przy czym na obszarze gminy Pogorzela nie występują w ogóle. Występujące formy ochrony przyrody nie należą do szczególnie restrykcyjnych i dopuszczają możliwość prowadzenia większości rodzajów działalności gospodarczej. Jednocześnie walory przyrodnicze nie są wybitnie atrakcyjne dla celów turystycznych. Na obszarze występują następujące formy ochrony przyrody:

- Obszary Chronionego Krajobrazu:
 - Dąbrowy Krotoszyńskie Baszków-Rochy - 1904,0 ha (gm. Rozdrażew);
 - Krzywińsko–Osiecki wraz z zadrzewieniami gen. Dezyderego Chłapowskiego i kompleksem leśnym Osieczna-Góra - 3925,00 ha (gm. Borek Wlkp.)
- Obszar Natura 2000:
 - Specjalne Obszary Ochrony (SOO) wyznaczone na podstawie Dyrektywy Siedliskowej: Uroczyska Płyty Krotoszyńskiej (kod obszaru PLH300002) – 4,0 ha (gm. Rozdrażew)
 - Obszary Specjalnej Ochrony (OSO) wyznaczone Dyrektywą Ptasią: Dąbrowy Krotoszyńskie (kod obszaru PLB300007) – 4,0 ha (gm. Rozdrażew)
- Użytki ekologiczne:
 - Łąka w dolinie rzeki Orli – 3,6 ha (gm. Koźmin Wlkp.).

Dysponowanie wolnymi terenami pod mieszkalnictwo i działalność gospodarczą stwarza potencjalne możliwości dla osób chcących podjąć działalność gospodarczą w ramach niniejszej strategii. Możliwości uzyskania wsparcia, w szczególności w zakresie PROW 2014–2020 stanowią szansę rozwoju przedsiębiorczości. Wśród ograniczeń dotyczących zagospodarowania przestrzennego duże znaczenie ma skomplikowany system prawny w tym zakresie. Zdarzało się, że Brak uzyskania stosownych pozwoleń budowlanych, czy zjazdów na nieruchomości był w poprzednim okresie finansowym przeszkodą uniemożliwiającą realizację wybranych już do finansowania operacji. Problem niestabilności prawnej dotyczył zarówno beneficjentów publicznych, jak i prywatnych. Przedłużanie się procesów inwestycyjnych występujące w poprzednim okresie, wpłynęło na realizację budżetu gdyż część środków była blokowana, w związku z tym w ocenie grupy roboczej, należałoby zwrócić uwagę beneficjatom i na etapie wyboru punktować projekty posiadające stosowne pozwolenia.

3.9 Charakterystyka rolnictwa i rynku rolnego

Dobrej jakości gleby wykształcone na glinach morenowych w połączeniu z wysoką kulturą rolną czynią obszar LGD „Wielkopolska z Wyobraźnią” wybitnie rolniczym. Znaczenie wysokotowarowego rolnictwa dla rozwoju obszaru doceniają mieszkańcy, dla ponad 62% ankietowany jest to najważniejszy zasób. O walorach rolniczych tego obszaru świadczy bardzo wysoki wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej w stosunku do średniej krajowej czy wojewódzkiej. Najlepszymi walorami charakteryzują się gminy Pogorzela i Rozdrażew w przypadku których wskaźnik przyjmuje wartość odpowiednio 94,9 i 92,9. Nieco gorsze warunki występują w gminach Koźmin Wlkp. i Borek Wlkp. gdzie wskaźnik odpowiednio wynosi 90,1 i 85,2 (Witka, 2001). Dobre warunki agrotechniczne sprzyjają towarowym uprawom roślin takich jak: pszenica, rzepak, kukurydza oraz buraki cukrowe. O dużej intensywności produkcji rolnej na tym terenie świadczy, dużo większe zużycie nawozów mineralnych w stosunku do średniej wojewódzkiej (150 kg), czy krajowej (115 kg), które w przeliczeniu na 1 ha UR przekracza ponad 200 kg (GUS, 2013). Wyróżnikiem gmin obejmujących LGD jest szczególnie intensywna produkcja zwierzęca trzody chlewnej i bydła mlecznego. Pogłowie zwierząt gospodarskich wynosi tu ponad 204 DJP na 100 ha UR, co znacznie odbiega od średniej wojewódzkiej i krajowej. Baza surowcowa dała podstawę rozwojowi lokalnego przetwórstwa rolno-spożywczego, które obejmuje głównie zakłady z branży mięsnej. W Koźminie działa jedyna na terenie LGD mleczarnia, będąca naturalnym partnerem gospodarstw mleczarskich, oraz firma zajmująca się produkcją oleju rzepakowego. Istniejący do nie dawna jedyny młyn na terenie LGD zaprzestał działalności. Biorąc pod uwagę dużą skalę produkcji rolnej obszaru należy uznać, że skala lokalnego przetwórstwa rolno-spożywczego jest niewspółmierna do zasobów.

Średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego na terenie LGD według Spisu Rolnego z 2010 roku wynosiła 13,98 ha. W strukturze własnościowej gospodarstw rolnych dominują zdecydowanie gospodarstwa należące do rolników indywidualnych, jedynie w przypadku gminy Borek Wielkopolski widoczny jest większy udział gospodarstw należących do osób prawnych. W strukturze wielkościowej gospodarstw rolnych dominują gospodarstwa małe i średnie (tab. 7.), gospodarstwa duże powyżej 15 ha stanowią jedynie nieco ponad 19%. W ostatnich latach występuje niekorzystna tendencja do dzielenia gospodarstw rolnych i przybywa tych najmniejszych kosztem średniej wielkości. Podjęcie działalności pozarolniczej w przypadku najmniejszych gospodarstw rolnych wydaje się być naturalną drogą, gdyż brak jest perspektyw powiększenia gospodarstw rolnych. Nadziej budzi zmiana przepisów w zakresie sprzedaży bezpośredniej produktów rolnych, która pozwoliłaby mniejszym gospodarstwom zapewnić rentowność, gdyż w obecnych warunkach jest ona prowadzona na niewielką skalę i nieoficjalnie. Jednocześnie wyniki ankiety wskazują na niskie zainteresowanie wsparciem w zakresie tworzenia i rozwijania infrastruktury służącej przetwarzaniu produktów rolnych. Wydaje się, że w pierwszej kolejności LGD musiałaby podjąć działania aktywizacyjne w tym zakresie, które zainteresują mieszkańców do podjęcia takiej działalności.

Tab. 7. Struktura wielkościowa gospodarstw rolnych w 2013 r.

Wielkość gospodarstwa	Pogorzela	Borek Wlkp.	Rozdrażew	Koźmin Wlkp.	Obszar LGD
	Liczba gospodarstw				
Gospodarstwa od 1,00 do 5,00 ha	113	271	254	460	1098
Gospodarstwa od 5,01 do 10,00 ha	130	162	147	267	706
Gospodarstwa od 10,01 do 15,00 ha	140	142	185	276	743
Gospodarstwa od 15,01 do 20,00 ha	60	51	71	104	286
Gospodarstwa od 20,01 do 50 ,00 ha	58	49	70	91	268
Gospodarstwa powyżej 50,01 ha	10	23	1	22	56
Razem	511	698	728	1220	3157

Źródło: Na podstawie danych udostępnionych przez Urzędy Gmin.

Zagrożeniem dla rolnictwa i bezpieczeństwa hydrologicznego obszaru są plany budowy kopalni odkrywkowej węgla brunatnego w rejonie miejscowości Poniec-Krobia-Oczkowie. Realizacja na terenach sąsiednich takiej inwestycji wpłynie destrukcyjnie na lokalne rolnictwo i zagrazi ujęciom wody pitnej, które są czerpane z stosunkowo płytkich pokładów. W sytuacji podjęcia eksploatacji odkrywki, produktywność rolnictwa LGD może się znacząco obniżyć.

3.10 Opis dziedzictwa kulturowego

Zabytki występujące na obszarze LGD, możemy zasadniczo podzielić na dwie grupy. Pierwszą stanowią te związane z kultem religijnym. Zabytkowe kościoły spotkamy w Borku Wlkp. Borzęcizkach, Koźminie Wlkp., Mokronosie, Wałkowie, Rozdrażewie, Nowej Wsi, Zimnowodzie, Zalesiu oraz Pogorzeli. Na szczególną uwagę zasługuje architektura sakralna drewniana, której dobrymi przykładami są kościoły w Jeżewie, Serafinowie oraz kościół pw. Świętej Trójcy w

Koźminie. Obiektem sakralnym o największym znaczeniu religijnym w skali LGD jest sanktuarium na Żdzieżu w Borku Wlkp., przez wielu uznawane za najstarsze sanktuarium maryjne w Wielkopolsce. Barokowa świątynia zbudowana w latach 1599-1651 jest miejscem licznych pielgrzymek.

Obszar w przeszłości był wielokulturowy, o czym świadczy opuszczony kościół ewangelicki w Pogorzeli. Wybudowana w 1862 roku neogotycka świątynia, stanowi potencjał wymagający zagospodarowania. Stan części zabytków sakralnych uległ poprawie, m. in. za sprawą dofinansowania ich remontu w ramach wdrażania LSR na lata 2008-2015. Konserwacji poddano zabytkowe witraże w kościołach w Mokronosie i Rozdrażewie, dzięki zastosowanej innowacyjnej technice podniesiono nie tylko walory estetyczne, ale również poprawiono efektywność energetyczną tych budynków. Dzięki wsparciu uzyskanemu za pośrednictwem LGD poprawie uległ stan kościołów w Wałkowie i Borzęcizkach. Nieodczynnym elementem krajobrazu kulturowego LGD są przydrożne kapliczki i krzyże, z których znaczna część ze względu na swoje walory podlega ochronie konserwatorskiej. Najcenniejszym przykładem takiego obiektu, który jednocześnie wymaga renowacji jest rokokowa figura Matki Boskiej z 1776 roku, znajdująca się na boreckim rynku.

Drugą grupę stanowią liczne zespoły pałacowo-parkowe, dworskie i folwarczne, znajdujące się w takich miejscowościach jak: Borzęcizki, Dębogóra, Gałązki, Psie Pole, Orla, Staniew, Wolenice, Grębów, Dabrówka, Bruczków, Koszkowo, Zminowoda, Karolew, Koszkowo, Zalesie, Pogorzela, Kromolice. Przy czym stan większości obiektów jest zły i są one bardzo słabo wykorzystywane. Najbardziej zrujnowanym obiektem, o ciekawych walorach architektonicznych jest klasycystyczny zespół pałacowo-parkowy w Kromolicach, który mógłby być zagospodarowany na cele hotelarsko-konferencyjne, czy dom opieki. Dobrym przykładem rewitalizacji jest neorenesansowy zespół pałacowo-parkowy w Orli, który po przejęciu przez prywatnego właściciela i poddaniu go gruntownym remontom od 2015 roku pełni funkcje hotelowo-gastronomiczne.

Wartość zasobów historyczno-kulturowych obszaru nie jest dobrze znana mieszkańcom i przez nich doceniana. Niskie znaczenie tego zasobu potwierdziły wyniki badania ankietowego. LGD w ostatnich latach prowadziła działania promujące lokalne dziedzictwo, których najlepszym przykładem jest opracowanie mobilnego asystenta turystycznego dla 30 zabytków. Atrakcyjna aplikacja ma zachęcić, szczególnie dzieci i młodzież do poznania lokalnego dziedzictwa i wzmocnienia ich tożsamości kulturowej, która nie jest najlepsza. Przewodnik dostępny na urządzenia mobilne wymaga jednak upowszechnienia i rozbudowy o większą liczbę obiektów i nowe funkcje.

Kultura ludowa na obszarze jest pielęgnowana przede wszystkim przez starsze pokolenie. Działając następujące zespoły folklorystyczne: zespół „Kalina” z Nowej Wsi, Kapela znad Orli z Koźmina Wlkp., zespół „Jawor” z Pogorzeli oraz zespół „Stuzianna” i „Borkowiacy” z Borku Wlkp. W zakresie kultury dużą aktywnością wykazują się działające w każdej z gmin kluby seniorów oraz mające wieloletnią historię zespoły śpiewacze takie jak: Koło Śpiewacze „Jutrzenka” z Borku Wlkp., chór im. Czesława Czypickiego w Koźminie Wlkp. Za wyjątkiem zespołu regionalnego „Borkowiacy” w kultywowanie lokalnej kultury zaangażowani są seniorzy i mieszkańcy w średnim wieku. Atrakcyjność kultury ludowej jest niska wśród dzieci i młodzieży, co potwierdzają wyniki badania ankietowego, gdyż w grupie wiekowej do 18 lat wyraźnie mniejsze znaczenie dla rozwoju obszaru przypisuje się zasobom historyczno-kulturowym. Zagrożenie rodzi presja ze strony kultury popularnej, atrakcyjniejszej dla najmłodszych odbiorców. Szczególnym wyzwaniem jest stworzenie innowacyjnej formy upowszechniania dziedzictwa kulturowego, atrakcyjnej dla ludzi młodych, co pozwoli wzmocnić ich tożsamość kulturową. Dziedzictwo kulturowe obszaru wymaga promocji, która uświadomi mieszkańcom o jakości posiadanych walorów, a w dalszej perspektywie może być wykorzystana jako źródło dochodu. Cennym doświadczeniem dla LGD oraz lokalnych organizacji może być nawiązanie współpracy w zakresie zachowania i promocji dziedzictwa lokalnego z podmiotami z obszarów zewnętrznych. W minionym okresie budżetowym LGD nie zrealizowała projektu współpracy, co wymaga poprawy.

3.11 Opis produktów lokalnych

Obszar LGD „Wielkopolska z Wyobraźnią” wyróżnia się kilkoma tradycyjnymi produktami lokalnymi, za najważniejsze należy uznać:

- Ser smażony – wytwarzany ze zgliwionego twarogu z mleka krowiego stanowi najbardziej charakterystyczny produkt kulinarny LGD. Wytwarzanie sera smażonego na obszarze LGD ma wielowiekową tradycję, z którą związana jest Legenda o starym Gliwie mieszkającym w Pogorzeli. Zorganizowane z inicjatywy LGD w 2011 r. obchody Dnia Sera Smażonego trwale zapisały się w harmonogramie imprez organizowanych w gminie Pogorzela. Ser smażony w połączeniu z prężnym mleczarstwem na obszarze LGD stał się inspiracją do założenia w 2014 r. Stowarzyszenia „Łaciata Wieś”, z inicjatywy którego powstała wieś tematyczna o tej samej nazwie w miejscowości Głuchów. W centrum wsi zorganizowano muzeum, w którym prezentowane są zabytkowe eksponaty do przetwarzania mleka, wyrobu sera i masła oraz sprzęty gospodarstwa domowego i rolnego z XIX i XX wieku. Stowarzyszenie prowadzi działalność gospodarczą, a w ofercie ma bogaty program zajęć dla dzieci i młodzieży. Zainteresowanie alternatywnymi formami turystyki rośnie, co potwierdzają liczne przyjazdy do wsi tematycznej osób z poza obszaru LGD.

- Ręcznie robione bombki – na obszarze LGD produkowane są szklane ozdoby choinkowe, ręcznie zdobione. Najbardziej doświadczonym podmiotem w zakresie ich produkcji jest Przedsiębiorstwo Wielobranżowe "LO-TOS" pani Marii Turbańskiej, w ofercie którego znajdują się bombki posiadające certyfikat rękodzieła. W okresie przedświątecznym dla grup zorganizowanych istnieje możliwość zwiedzania fabryki.
- Ozdoby ze słomy – elementem charakterystycznym dla obszaru są tradycyjnie wyplatane ozdoby ze słomy. Niezbędnym materiałem do ich produkcji jest żytnia słoma, którą należy ręcznie ścinać jeszcze przed żniwami. Najbardziej znanym rękodzielnikiem zajmującym się, słomkarstwem jest pan Piotr Barańczak tworzący w Trzemesznie (gm. Rozdrażew).
- Kwiaty z bibuły – na obszarze LGD możemy spotkać się z tradycyjnymi ozdobami wykonywanymi z bibuły. Bibułkarstwem zajmuje się tu od najmłodszych lat pani Halina Wałęsa z Nowej Wsi (gm. Rozdrażew), która tworzy różnego rodzaju kwiaty, palmy wielkanocne czy tradycyjne wieńce na Wszystkich Świętych. Twórczość ta została doceniona przez Stowarzyszenie Twórców Ludowych z Lublina, które przyznało pani Halinie miano twórcy ludowego.

Niewątpliwie najważniejszym produktem lokalnym, o najdłuższej tradycji jest ser smażony. Taką opinię potwierdzili respondenci w przeprowadzonym badaniu ankietowym, gdzie ponad 44% osób uznało, że to właśnie ten produkt jest najbardziej charakterystyczny dla obszaru LGD. W ocenie grupy roboczej wykorzystanie tego produktu ma potencjalnie duże znaczenie dla rozwoju obszaru i wymaga nadal szczególnej promocji. Organizowanie Dnia Sera Smażonego powinno być kontynuowane i ze względu na jego znaczenie dla obszaru należy dopuścić ewentualne finansowanie tej cyklicznej imprezy. W promocję sera smażonego najbardziej zaangażowanymi podmiotami była sama LGD, MGOK w Pogorzeli oraz Stowarzyszenie „Łaciata Wieś”. Lokalne dziedzictwo kulinarne wymaga szczególnego wsparcia, gdyż jego atrakcyjność i znajomość nie jest dobra wśród dzieci i młodzieży, która bardziej zainteresowana jest niezdrowymi i obcymi kulturowo fast foodami. Promocja produktów i usług z terenu LGD była dotychczas słaba, w poprzednim okresie zrealizowano zaledwie pojedyncze operacje dotyczące tego zakresu, główny ciężar brała na siebie LGD organizując m. in. wyjazd na targi do Zakopanego w 2013 r.

4. Analiza SWOT

Analiza mocnych i słabych stron dla obszaru LGD „Wielkopolska z Wyobraźnią” oraz szans i zagrożeń była kluczowym momentem tworzenia strategii, w którym starano się zaangażować możliwie jak najszerszą, a jednocześnie reprezentatywną grupę mieszkańców LGD. Spotkania konsultacyjne były prowadzone na obszarze każdej z czterech gmin członkowskich i zawierały elementy warsztatów strategicznych w ramach, gdzie uczestnicy aktywnie włączali się w tworzenie analizy SWOT, którą najpierw poprzedziło wykonanie analizy zasobów. Ze względu na zróżnicowanie problemów życiowych zgłaszanych przez uczestników konsultacji, które wynikają po pierwsze z często rozbieżnych opinii przedstawicieli poszczególnych sektorów, a dodatkowo mamy do czynienia z mieszkańcami czterech gmin, co prawda spójnych pod bardzo wieloma względami koniecznym było poznanie opinii przedstawicieli podmiotów publicznych i społecznych zajmującymi się kwestiami społecznymi. Przeprowadzony warsztat deliberacyjny był istotny dla poznania problemów grup podlegających wykluczeniu. Osoby dotknięte wykluczeniem były szczególnie oczekiwane na spotkaniach konsultacyjnych, LGD zachęcała przedstawicieli organizacji współpracujących z takimi grupami do ich mobilizacji, jednak dyskusja na forum publicznym w często bardzo trudnych tematach prawdopodobnie było dla tych osób niezręczne, ze względu na specyfikę środowiska wiejskiego. Osoby zajmujące się na co dzień pomocą grupom wykluczonym, posiadają natomiast ogromny zasób wiedzy w tym zakresie, czym się bardzo chętnie dzieliły. Opinie te były szczególnie cenne, przy wskazywaniu grup defaworyzowanych z punktu widzenia dostępu do rynku pracy. Ostateczny kształt analizy SWOT stanowi konsensus wypracowany przez grupę roboczą w oparciu, również o analizę materiału statystycznego i wyniki badania ankietowego.

Podstawowym wnioskiem płynącym z przeprowadzonej analizy SWOT jest widoczny wzrost potrzeb o charakterze wyższego rzędu, objawiającymi się licznie wyróżnionymi słabymi stronami. Mimo realizacji w ostatnich latach szeregu inwestycji infrastrukturalnych przez władze publiczne obszaru, inicjatyw podejmowanych przez sektor społeczny i gospodarczy. Obszar LGD w odczuciu sporej grupy mieszkańców nadal jest miejscem mało atrakcyjnym do życia i prowadzenia działalności gospodarczej. Za najbardziej niekorzystny należy uznać odpływ przede wszystkim ludzi młodych. Jakość życia na obszarze LGD wydaje się nie być konkurencyjna z możliwościami jakie daje emigracja zagranicę czy do dużych miast. Jednym z podstawowych warunków zatrzymania tego trendu jest zapewnienie na obszarze LGD zatrudnienia o odpowiednim standardzie. Sama możliwość pracy na obszarze LGD nie wystarczy, gdyż oczekiwania bogacącego się społeczeństwa rosną. Ludzie młodzi przede wszystkim oczekują atrakcyjnego wypoczynku, starsi natomiast cenią sobie spokój i korzystne warunki środowiskowe. Ważnym atutem są liczne organizacje społecz-

ne, których potencjał może być w pełni wykorzystany pod warunkiem wyposażenia ich w odpowiednie kompetencje i zapewnienie im niezbędnych środków finansowych. Intensywne rolnictwo stanowi o roli tego obszaru, jednak jego znaczenie jako miejsca pracy spada, a obszar coraz bardziej przyjmuje charakter wielofunkcyjny. Cechą charakterystyczną obszarów wielofunkcyjnych są problemy związane z zapewnieniem właściwej integracji społecznej mieszkańców, co stanowi również wyzwanie dla LGD „Wielkopolska z Wyobraźnią”.

Tab. 8. Analiza SWOT obszaru LGD „Wielkopolska z Wyobraźnią”

MOCNE STRONY	Odniesienie do diagnozy	SŁABE STRONY	Odniesienie do diagnozy
1. Wysokotowarowe rolnictwo, gospodarujące na dobrych glebach	rozdział 3.9 diagnozy	1. Słaba dostępność komunikacyjna obszaru (nie najlepsze drogi, oraz komunikacja publiczna)	rozdział 3.2, 3.8 diagnozy
2. Aktywne jednostki OSP, dbające o bezpieczeństwo i kultywowanie tradycji (liczne sukcesy w zawodach sikawek konnych)	rozdział 3.5 diagnozy	2. Niewystarczająco dobrze rozwinięta infrastruktura społeczna, w szczególności rekreacyjna, kulturalna oraz sportowa (za wyjątkiem miejscowości będących siedzibami gmin)	rozdział 3.2, 3.6 diagnozy
3. Rosnąca liczba aktywnych organizacji pozarządowych	rozdział 3.5 diagnozy	3. Niska świadomość ekologiczna mieszkańców	rozdział 3.7 diagnozy
4. Stosunkowo dobrze rozwinięta infrastruktura techniczna, w szczególności w zakresie sieci wodociągowej	rozdział 3.8 diagnozy	4. Brak atrakcyjnych form zagospodarowania czasu wolnego i aktywizacji dla ludzi młodych, w szczególności poza siedzibami miejscowości gminnych	rozdział 3.2, 3.6, diagnozy
5. Działalność jedynej na terenach wiejskich Oddziału Polskiego Towarzystwa Miłośników Astronomii	rozdział 3.5 diagnozy	5. Brak kapitału inwestycyjnego na rozpoczęcie i rozwój działalności gospodarczej, w szczególności wśród młodych ludzi	rozdział 3.2, 3.3, 3.4 diagnozy
6. Bogate dziedzictwo kulinarne obszaru	rozdział 3.7, 3.11 diagnozy	6. Postępujące się starzenie społeczeństwa obszaru oraz odpływ ludzi młodych w wieku do 35 lat	rozdział 3.1, 3.2 diagnozy
7. Unikatowa w skali regionu działalność twórców ludowych	rozdział 3.11 diagnozy	7. Brak animatorów obiektów kulturalnych na obszarze wiejskim	rozdział 3.6 diagnozy
8. Dostępność terenów inwestycyjnych pod działalność gospodarczą i mieszkalnictwo	rozdział 3.10 diagnozy	8. Zły stan licznych zabytków obszaru, które są słabo wykorzystywane	rozdział 3.10 diagnozy
9. Aktywni seniorzy włączający się w życie społeczne	rozdział 3.8 diagnozy	9. Niedostosowanie kwalifikacji mieszkańców do rynku pracy	rozdział 3.2 diagnozy
10. Brak znaczących terenów chronionych stwarzających ograniczenia	rozdział 3.8 diagnozy	10. Słabo rozwinięte przetwórstwo rolno-spożywcze i sprzedaż bezpośrednia	rozdział 3.3, 3.9 diagnozy
11. Obecność zalewu w Jeżewie	rozdział 3.8 diagnozy	11. Niski poziom przedsiębiorczości	rozdział 3.3 diagnozy
12. Powstające na obszarze wsie tematyczne	rozdział 3.1 diagnozy	12. Słaba integracja społeczności lokalnej	rozdział 3.5 diagnozy

13. Rosnący poziom wykształcenia	rozdział 3.5, 3.11 diagnozy	13. Słaba promocja produktów i usług lokalnych	rozdział 3.6, 3.11 diagnozy
		14. Niewielki kapitał finansowy organizacji społecznych	rozdział 3.5 diagnozy
		15. Duże bezrobocie wśród kobiet	rozdział 3.2, 3.4 diagnozy
		16. Słabo wykorzystywane walory i zasoby kulturowe obszaru	rozdział 3.10, 3.11 diagnozy
		17. Słaba tożsamość kulturowa obszaru, szczególnie wśród dzieci i młodzieży	rozdział 3.10, 3.11 diagnozy
		18. Ograniczona sprawność systemu wodociągowego w warunkach suszy	rozdział 3.8 diagnozy
		19. Zanieczyszczenie powietrza pyłami w okresie zimowym oraz przy głównych drogach	rozdział 3.7 diagnozy
		20. Niedostosowanie jakościowe systemu opieki nad dziećmi (żłobki i przedszkola)	rozdział 3.2 diagnozy
SZANSE	Odniesienie do diagnozy	ZAGROŻENIA	Odniesienie do diagnozy
1. Możliwości pozyskania środków zewnętrznych, w tym w ramach PROW 2014-2020	rozdział 3.5, 3.8 diagnozy	1. Możliwa degradacja środowiska ze strony planowanej kopalni odkrywkowej na terenach sąsiednich	rozdział 3.9 diagnozy
2. Bardziej przyjazne zasady wspierania inicjatyw społecznych i możliwość finansowania wyprzedzającego	rozdział 3.11 diagnozy	2. Nakładanie coraz większego zakresu obowiązków na gminy bez zabezpieczenia odpowiednich źródeł finansowania	rozdział 3.5 diagnozy
3. Rozwój współpracy różnych podmiotów (w tym LGD) z podmiotami z innych obszarów	rozdział 3.10 diagnozy	3. Większa atrakcyjność życia wielkomiejskiego i kultury popularnej	rozdział 3.4, 3.10 diagnozy
4. Zwiększające się zainteresowanie alternatywnymi formami turystyki	rozdział 3.11 diagnozy	4. Skomplikowane i niestabilne prawo	rozdział 3.8 diagnozy
5. Ściągnięcie inwestorów zagranicznych	rozdział 3.8 diagnozy	5. Narastający ruch tranzytowy, niszczący infrastrukturę drogową	rozdział 3.8 diagnozy
6. Zmiany przepisów w zakresie systemu sprzedaży bezpośredniej produktów rolnych	rozdział 3.9 diagnozy	6. Rosnące koszty prowadzenia działalności gospodarczej	rozdział 3.3 diagnozy
7. Wprowadzenie systemu premiowego zamiast refundacji w przypadku zakładania działalności gospodarczej.	rozdział 3.3 diagnozy	7. Wyższa konkurencyjność sąsiednich obszarów w zakresie przedsiębiorczości, wynikająca m. in. z istnienia SSE,	rozdział 3.8 diagnozy
		8. Malejące znaczenie rolnictwa jako sektora gospodarki i źródła dochodu.	rozdział 3.3 diagnozy

		9. Biurokracja hamująca rozwój gospodarczy oraz inicjatywy społeczne	rozdział 3.3, 3.5 diagnozy
		10. Lepsze warunki życia występujące w dużych miastach i zagranicą	rozdział 3.1, 3.2 diagnozy
		11. Słaba koniunktura w gospodarce	rozdział 3.8 diagnozy

5. Cele i wskaźniki

Proces formułowania celów strategii został oparty na „metodzie problemowej”. Na podstawie opracowanych z udziałem mieszkańców diagnozy i analizy SWOT zidentyfikowano najważniejsze problemy dotyczące mieszkańców LGD. W oparciu o zidentyfikowane problemy sformułowano 5 celów szczegółowych. W dalszej kolejności określono przyczyny występowania zdiagnozowanych problemów, którymi są braki infrastrukturalne, kompetencyjne, czy ekonomiczne. W celu zniwelowania problemów zaproponowano katalog komplementarnych przedsięwzięć usuwających przyczyny problemów. Konsekwencją pierwszej grupy zdiagnozowanych problemów jest pogorszenie jakości życia mieszkańców i wykluczenie pewnych grup z aktywnego życia społecznego. Wobec czego dalekosiężnym następstwem zaplanowanego mechanizmu interwencji powinno być **podniesienie jakości życia i włączenie społeczne mieszkańców stanowiące pierwszy cel ogólny**. Następstwem słabej przedsiębiorczości mieszkańców LGD jest niska atrakcyjność lokalnego rynku pracy, gdyż spora grupa mieszkańców wykazuje bierną postawę, oczekując zatrudnienia przez innych. W konsekwencji zaproponowanych rozwiązań powinno dojść do **zwiększenia atrakcyjności lokalnego rynku pracy, co stanowi drugi cel ogólny**. Analiza celów i ustalenie ich hierarchii było przedmiotem spotkań konsultacyjnych z elementami warsztatów, które odbyły w każdej gminie. W kreowaniu propozycji projektów usuwających przyczyny problemów przydatne były arkusze pomysłów składane przez lokalne środowisko. Końcowego sformułowania celów ogólnych, szczegółowych i przedsięwzięć dokonała grupa robocza, odrzucając propozycje marginalne lub takich, których skala byłaby niemożliwa do realizacji ze względu na ograniczenia budżetowe strategii. Zasadniczo zostały utrzymane kierunki rozwoju obszaru z dotychczasowej strategii, większy nacisk położono jednak na działania tzw. miękkie służące zagospodarowaniu czasu wolnego, podnoszeniu kompetencji oraz kwestie środowiskowe. **Szczegółową specyfikację celów ogólnych, szczegółowych i ich uzasadnienie, oraz powiązanie z diagnozą przedstawia tabela nr 9.**

Cele niniejszej strategii są zgodne z celami przekrojowymi PROWu na lata 2014-2020, oraz celami działania *M19 – Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER*. Zgodność została przedstawiona w tabeli nr 10, natomiast szczegółowe powiązanie z trzema celami przekrojowymi zostało wykazane w rozdziale nr 10. *Zintegrowanie*.

Tab. 10. Spójność celów LSR z celami PROWu 2014-2020

Cel szczegółowy	Przedsięwzięcie	Źródło finansowania	Zgodność z celami PROWu
Cel ogólny: 1. Podniesienie jakości życia i włączenie społeczne mieszkańców			
1.1 Poprawa warunków spędzania czasu wolnego wśród mieszkańców obszaru LGD	1.1.1 Działania inwestycyjne w zakresie infrastruktury społecznej oraz zagospodarowania terenu poprawiającego dostępność istniejącej infrastruktury	EFRRROW <i>Realizacja LSR</i>	Cele przekrojowe PROWu: - ochrona środowiska; - przeciwdziałanie zmianom klimatu; - innowacyjność Cele szczegółowe dla M-19 RLKS: 6B - wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich
	1.1.2 Działania wzmacniające kompetencje i umiejętności mieszkańców w zakresie innowacyjnych form organizacji czasu wolnego		
	1.1.3. Organizacja wydarzeń integrujących lokalną społeczność w oparciu o lokalne zasoby		
1.2. Wzmocnienie tożsamości kulturowej miesz-	1.2.1 Zachowanie, konserwacja, renowacja, restauracja	EFRRROW	

kańców obszaru LGD	lub rewitalizacja obiektów dziedzictwa kulturowego, w tym zabytków	<i>Realizacja LSR</i>	
	1.2.2 Organizacja wydarzeń o charakterze kulturalnym wnoszącym wkład w zachowanie i kultywowanie lokalnego dziedzictwa	<i>Współpraca</i>	
	1.2.3 Działania promujące dziedzictwo kulturowe obszaru i wymiana doświadczeń		
1.3. Poprawa warunków środowiskowych życia mieszkańców obszaru LGD	1.3.1. Działania edukacyjno-promocyjne w zakresie kształtowania świadomości ekologicznej	EFRRROW <i>Realizacja LSR</i>	
	1.3.2. Przebudowa/Modernizacja infrastruktury społecznej zwiększająca efektywność energetyczną, ograniczająca presję na środowisko lub przystosowująca do zmian klimatu		
Cel ogólny: 2. Zwiększenie atrakcyjności lokalnego rynku pracy			
2.1. Rozwój przedsiębiorczości oraz wzrost aktywności zawodowej mieszkańców obszaru LGD	2.1.1. Zakładanie działalności gospodarczej	EFRRROW <i>Realizacja LSR</i>	Cele przekrojowe PROWu: - ochrona środowiska; - przeciwdziałanie zmianom klimatu; - innowacyjność
	2.1.2. Utrzymanie i rozwijanie działalności gospodarczej		
2.2. Poprawa dostępu do wiedzy i informacji w zakresie przedsiębiorczości	2.2.1. Działania szkoleniowo-doradcze w zakresie obsługi środków pomocowych, kreowania innowacji oraz współpracy	EFRRROW Aktywizacja Koszty bieżące	Cele szczegółowe dla M-19 RLKS: 6B - wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich 6A – ułatwianie różnicowania działalności, zakładania i rozwoju małych przedsiębiorstw i tworzenia miejsc pracy

Tab. 9. Matryca logiczna celów

<p>Zidentyfikowane problemy/wyzwania społeczno-ekonomiczne</p> <p>Odniesienie do Analizy SWOT: M - Mocne strony, S - Słabe strony, Sz - Szanse, Z – Zagrozenia (rozdz. diagnozy)</p>	<p>Cel ogólny</p>	<p>Cele szczególne</p>	<p>Planowane przedsięwzięcia</p>	<p>Produkty</p>	<p>Rezultaty</p>	<p>Oddziaływanie</p>	<p>Czynniki zewnętrzne mające wpływ na realizację działań i osiągnięcie wskaźników</p>
<p>Mało atrakcyjne możliwości spędzania czasu wolnego występujące na obszarze LGD, w szczególności w miejscowościach nie będących siedzibami gmin wpływają na obniżenie jakości życia (4. S, rozdz. 3.2, 3.6). Oferta spędzania czasu wolnego była najslabiej ocenianym elementem w badaniu ankietowym, (ponad 50% źle lub bardzo źle). Mieszkańcy części miejscowości mają utrudniony dostęp do infrastruktury społecznej, którego przyczyną są występujące braki infrastrukturalne (2. S). Zapewnienie większej liczby lub podniesienie atrakcyjności istniejących miejsc/obiektów umożliwiających ciekawe spędzanie czasu wolnego oraz integracje, wpłynie na podniesienie jakości życia mieszkańców. (12. S, rozdz. 3.5) Ponadto uzasadnieniem poprawy dostępności infrastruktury społecznej poprzez zwiększenie tego typu miejsc jest trudna dostępność komunikacyjna obszaru LGD zarówno wewnętrzna jak i zewnętrzna, co wyklucza przede wszystkim dzieci i młodzież, która przeważnie nie posiada własnego środka transportu (1. S, rozdz. 3.2, 3.8). Kompleksowe rozwiązanie problemu wymaga również wykształcenia odpowiednich zasobów ludzkich, które będą potrafiły w atrakcyjny sposób animować zarówno istniejące jak i nowe obiekty i miejsca. Dotychczas obiekty były słabo animowane 7. S, rozdział 3.6). Ze względu na stosunkowo szybki spadek atrakcyjności form zagospodarowania czasu wolnego wśród dzieci i</p>	<p>1.Podniesienie jakości życia i włączenie społeczne mieszkańców</p>	<p>1.1 Poprawa warunków spędzania czasu wolnego wśród mieszkańców obszaru LGD</p>	<p>1.1.1 Działania inwestycyjne w zakresie infrastruktury społecznej oraz zagospodarowania terenu poprawiającego dostępność istniejącej infrastruktury</p>	<p>Liczba nowo utworzonych lub zmodernizowanych placów zabaw</p> <p>Liczba nowo utworzonych siłowni napowietrznych lub innych elementów rekreacji ruchowej przeznaczonych dla młodzieży</p> <p>Liczba pozostałych obiektów kulturalnych/rekreacyjnych zmodernizowanych/ przebudowanych</p>	<p>Liczba osób korzystających z placów zabaw nowo utworzonych lub zmodernizowanych</p> <p>Liczba osób korzystających z siłowni napowietrznych lub innych elementów rekreacji ruchowej nowo utworzonych przeznaczonych dla młodzieży</p> <p>Liczba osób korzystających z pozostałych obiektów kulturalnych/rekreacyjnych zmodernizowanych/przebudowanych</p>	<p>Wzrost odsetka (o 10%) mieszkańców obszaru LGD wyrażających zadowolenie z poprawy jakości życia na obszarze wdrażania LSR</p>	<p>1. Możliwość pozyskania środków zewnętrznych (1. Sz, rozdz. 3.5, 3.8) 2. Biurokracja hamująca inicjatywy społeczne (9. Z, rozdział 3.3, 3.5). 3. Nakładanie coraz większego zakresu obowiązków na gminy bez zabezpieczenia odpowiednich źródeł finansowania (2. Z, rozdz. 3.5) 4. Bardziej przyjazne zasady wspierania inicjatyw społecznych i możliwość finansowania</p>

<p>młodzież szczególnie ważne jest ustawiczne poszukiwanie innowacji w tym zakresie. Skromna oferta kulturalno-rozrywkowa funkcjonujących na terenie LGD podmiotów w połączeniu z utrudnioną dostępnością komunikacyjną dużych ośrodków miejskich, a tym samym większymi kosztami stanowi wykluczenie dla dzieci i młodzieży, których jedyną rozrywką coraz częściej staje się komputer, czy oglądanie telewizji. Szansą poprawy tej niekorzystnej sytuacji jest wsparcie organizacji wydarzeń integracyjnych, które realizowane w oparciu o lokalne zasoby i wykształcone w tym zakresie kadry, będą stanowiły atrakcyjną formę spędzania czasu. Mimo dużej liczby zarejestrowanych organizacji społecznych ich aktywność w tym zakresie jest niska, ze względu na bariery finansowe (14. S, rozdz. 3.5.) . Wyposażenie przedstawicieli organizacji społecznych w kompetencje z zakresu animacji czasu wolnego oraz umożliwienie zdobycia niezbędnych środków na realizację przedsięwzięć w tym zakresie pozwoli na wykorzystanie naturalnego potencjału obszaru.</p> <p>Zdobycie umiejętności w zakresie animacji czasu wolnego stwarza możliwość w szczególności dla bezrobotnych kobiet, które z czasem mogą zdobyte doświadczenie wykorzystać podejmując pracę w tym zakresie.</p>					Liczba miejscowości poniżej średniej liczby mieszkańców w których zrealizowano działania inwestycyjne		<p>wyprzedzającego co może pobudzić aktywność organizacji społecznych (2. Sz, rozdział 3.11) 5. Skomplikowane i niestabilne prawo (4. Z, rozdz. 3.8)</p>
				1.1.2 Działania wzmacniające kompetencje i umiejętności mieszkańców w zakresie innowacyjnych form organizacji czasu wolnego	Liczba szkoleń/warsztatów w zakresie podniesienia kompetencji i umiejętności organizacji czasu wolnego dedykowanych kobietom	Liczba osób które podniosły swoje kompetencje zakresie organizacji czasu wolnego	
					Liczba pozostałych szkoleń/warsztatów w zakresie podniesienia kompetencji i umiejętności organizacji czasu wolnego		
				1.1.3. Organizacja wydarzeń integrujących lokalną społeczność w oparciu o lokalne zasoby	Liczba wydarzeń (imprez) integracyjnych z wykorzystaniem infrastruktury powstałej/zmodernizowanej ze środków PROW	Liczba osób które uczestniczyły w wydarzeniach integracyjnych	
					Liczba wydarzeń (imprez) integracyjnych przeprowadzonych w miejscowościach poniżej średniej liczby mieszkańców		

				Liczba pozostałych wydarzeń (imprez) integracyjnych		
<p>Większa atrakcyjność kultury popularnej (widoczna m. in. w preferencjach kulinarnych, czy muzycznych) przede wszystkim wśród dzieci i młodzieży wpływa na osłabienie tożsamości lokalnej (17. S, rozd. 3.10, 3.11, 3 Z, rozd. 3.4, 3.10) . Wzmocnienie tożsamości lokalnej stanowi wyzwanie również ze względu na emigrację zarobkową mieszkańców zagranicę czy do dużych miast, powodującą osłabienie więzi społecznych i wykluczenie ich w tym zakresie (6. S, rozd.3.1, 3.2. Wzmocnienie tożsamości kulturowej może nastąpić poprzez uświadomienie wśród mieszkańców wartości lokalnego dziedzictwa, które często jest niedoceniane i słabo odkryte. Podstawowym wyzwaniem jest zapewnienie interesującej formy upowszechniania lokalnego dziedzictwa materialnego i niematerialnego, z zastosowaniem innowacyjnych rozwiązań przyciągających najmłodszych mieszkańców obszaru. Jednocześnie ważnym elementem, który może zaistnieć i przyczynić się do wzmocnienia tożsamości jest integracja międzypokoleniowa. Na utożsamianie się z lokalnym dziedzictwem ma wpływa jego stan, gdyż trudno identyfikować się z zaniedbanymi miejscami czy zabytkami, dlatego koniecznym jest umożliwienie realizacji działań wpływających na zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego i podniesienie jego walorów (8. S, 3.10). Ważnym wyzwaniem wpływającym na odbieranie dziedzictwa kulturowego jest jego promocja zarówno wśród samych mieszkańców obszaru, jak w szerszych kręgach . Zainteresowanie lokalnym dziedzictwem ze strony przyjezdnych wzmacnia</p>		1.2. Wzmocnienie tożsamości kulturowej mieszkańców obszaru LGD	1.2.1 Zachowanie, konserwacja, renowacja, restauracja lub rewitalizacja obiektów dziedzictwa kulturowego, w tym zabytków	Liczba zabytków poddanych pracom konserwatorskim lub restauratorskim w wyniku wsparcia otrzymanego w ramach realizacji strategii	Wzrost liczby osób odwiedzających zabytki i obiekty	<p>1. Możliwość pozyskania środków zewnętrznych (1. Sz, rozd. 3.5, 3.8) 2. Biurokracja hamująca inicjatywy społeczne (9. Z, rozdział 3.3, 3.5). 3. Nakładanie coraz większego zakresu obowiązków na gminy bez zabezpieczenia odpowiednich źródeł finansowania (2. Z, rozd. 3.5) 4. Bardziej przyjazne zasady wspierania inicjatyw społecznych i możliwość finansowania wyprzedzającego co może pobudzić ak-</p>
			Liczba operacji dotyczących obiektów dziedzictwa kulturowego, w których wykorzystano elementy/metody innowacyjne, w tym ekoinnowacje	Liczba operacji dot. organizacji wydarzeń o charakterze kulturalnym w zakresie dziedzictwa kulinarnego		
			1.2.2. Organizacja wydarzeń o charakterze kulturalnym wnoszącym wkład w zachowanie i kultywowanie lokalnego dziedzictwa	Liczba operacji dot. pozostałych wydarzeń o charakterze kulturalnym	Liczba dzieci i młodzieży która skorzystała z organizowanych wydarzeń o charakterze kulturalnym	
				Liczba warsztatów/pokazów dedykowanych dzieciom i młodzieży do 26 lat		

<p>poczucie jego wartości. Jednocześnie dla podniesienia atrakcyjności form zachowania i promocji dziedzictwa lokalnego istotna jest wymiana doświadczeń w tym zakresie z inną LGD (3. Sz, rozdział 3.10). Potrzeba dbałości o dziedzictwo kulturowe była dostrzegana podczas konsultacji, według respondentów ankiety ponad 38% uznawało ten kierunek LSR za ważny.</p>			<p>1.2.3. Działania promujące dziedzictwo kulturowe obszaru i wymiana doświadczeń</p>	<p>Liczba operacji dot. promocji dziedzictwa kulturowego zawierających innowacyjne elementy lub metody Liczba wydawnictw promujących dziedzictwo kulturowe obszaru</p>	<p>Liczba osób objętych działaniami promocyjnymi</p>		<p>tywność organizacji społecznych (2. Sz, rozdział 3.11) 5. Skomplikowane i niestabilne prawo (4. Z, rozdz. 3.8). 6. Duża atrakcyjność kultury popularnej i jej presja (3. Z, rozdział 3.4, 3.10) 7. Nie wybranie partnera projektu współpracy</p>
<p>Niekorzystne warunki środowiskowe objawiające się m. in. zanieczyszczeniem powietrza pyłami pochodzącymi głównie z nieefektywnych systemów grzewczych, czy transportu wpływają negatywnie na stan zdrowia mieszkańców (19 S. rozdz. 3.7.) Jednocześnie nadal występuje słaba świadomość ekologiczna wśród mieszkańców, co przejawia się rosnącą ilością zmieszanych odpadów komunalnych (3. S, rozdz. 3.7). Wyzwaniem jest przekonanie mieszkańców do postaw prośrodowiskowych, które będą wpływały korzystnie na ich zdrowie, a jednocześnie dawały korzyści materialne. Presja na środowisko wzrasta, a zmieniający się klimat stwarza problemy w wydolności infrastruktury (18. S, rozdział 3.8). Uciążliwości związane z intensywną produkcją zwierzęcą były sygnalizowane w ankiecie. Poprawa warunków środowiskowych wymaga</p>		<p>1.3. Poprawa warunków środowiskowych życia mieszkańców obszaru LGD</p>	<p>1.3.1. Działania edukacyjno-promocyjne w zakresie kształtowania świadomości ekologicznej</p>	<p>Liczba operacji dot. działań edukacyjno-promocyjnych w zakresie kształtowania świadomości ekologicznej i klimatycznej</p>	<p>Liczba dzieci i młodzieży które skorzystały z organizowanych działań edukacyjno-promocyjnych w zakresie kształtowania świadomości ekologicznej</p>		<p>1. Możliwości pozyskania środków zewnętrznych (1. Sz, rozdz. 3.5, 3.8) 2. Biurokracja hamująca inicjatywy społeczne (9. Z, rozdział 3.3, 3.5). 3. Nakładanie coraz większego zakresu obowiązków na gminy bez</p>
<p>Liczba warsztatów/wykładów poświęconych kształtowaniu świadomości ekologicznej i klimatycznej</p>	<p>Liczba osób które skorzystały z organizowanych działań edukacyjno-promocyjnych w zakresie kształtowania świadomości ekologicznej</p>						

<p>również działań inwestycyjnych będących komplementarnymi elementami realizacji celu. Dotychczas potencjał OZE nie był dobrze wykorzystywany, w poprzednim okresie budżetowym mimo organizowanych szkoleń, nie zrealizowano żadnego projektu.</p>				<p>Liczba konkursów dla dzieci poświęconych kształtowaniu świadomości ekologicznej i klimatycznej</p>	<p>Liczba osób które skorzystały z warsztatów/wykładów poświęconych kształtowaniu świadomości ekologicznej</p>		<p>zabezpieczenia odpowiednich źródeł finansowania (2. Z, rozdz. 3.5) 4. Bardziej przyjazne zasady wspierania inicjatyw społecznych i możliwość finansowania wyprzedzającego co może pobudzić aktywność organizacji społecznych (2. Sz, rozdział 3.11) 5. Skomplikowane i niestabilne prawo (4. Z, rozdz. 3.8). 6. Możliwa degradacja środowiska ze strony planowanej kopalni odkrywkowej na terenach sąsiednich (1. Z, rozdział 3.9) 7. Ruch tranzytowy stanowi źródło degradacji (5. Z, rozdz. 3.8)</p>	
				<p>Liczba konkursów poświęconych kształtowaniu świadomości ekologicznej</p>				
				<p>1.3.2. Przebudowa/ Modernizacja infrastruktury społecznej zwiększająca efektywność energetyczną, ograniczająca presję na środowisko lub przystosowująca do zmian klimatu</p>	<p>Liczba operacji dot. przebudowy/modernizacji infrastruktury społecznej zwiększającej efektywność energetyczną, ograniczającej presję na środowisko lub przystosowującej do zmian klimatu</p>			<p>Liczba osób korzystających ze zmodernizowanej infrastruktury społecznej poprawiającej warunki środowiskowe</p>
					<p>Liczba miejscowości poniżej średniej liczby mieszkańców w których dokonano operacji służących poprawie warunków środowiskowych</p>			

<p>Słaba przedsiębiorczość, w połączeniu z brakiem kapitału inwestycyjnego na podjęcie działalności gospodarczej wpływa na wykluczenie części mieszkańców LGD z rynku pracy (5., 11., S. rozdz. 3.2, 3.3, 3.4). Problem pogłębia często niedostosowanie kwalifikacji pracowników do wymagań rynku oraz słaba mobilność wewnątrz, dotycząca głównie kobiet (9. S, rozdział 3.2). Grupę wykluczoną na rynku pracy stanowią przede wszystkim kobiety, które w szczególności mają problem z powrotem na rynek pracy po urodzeniu dziecka oraz osoby do 35 roku życia (15. S, rozdz. 3.2, 3.4). Powrót kobiet na rynek pracy utrudnia niedostosowanie ilościowe i jakościowe systemu opieki nad dziećmi (20. S, rozdz. 3.2.). Praca kobiet wychowujących dzieci w systemie innym niż jednozmiennowy jest w rzeczywistości niemożliwa, gdyż placówki tego typu są czynne w standardowych godzinach pracy. Rozwiązaniem problemu może być tworzenie punktów przedszkolnych lub przebranzowanie się na pracę mobilną. W przypadku ludzi młodych do 35 r. życia, mimo że często są kreatywni i mają wysokie kwalifikacje, brak środków na rozpoczęcie działalności gospodarczej w połączeniu z nie możliwymi do spełnienia wymaganiami finansowymi na lokalnym rynku pracy powoduje, że pozostają osobami bezrobotnymi, albo decydują się na emigrację (6. S, rozdz. 3.1, 3.2). Drenaż mózgow potęgują mało atrakcyjne warunki życia, w szczególności dotyczące możliwości spędzania czasu wolnego (4. Rozdz. 3.2, 3,6). Podczas spotkań konsultacyjnych wskazywano na potrzebę wzmocnienia kapitału ludzkiego o praktyczną wiedzę z zakresu przedsiębiorczości, konieczność wsparcia wynika również z badań monitoringowo-</p>	<p>2. Zwiększenie atrakcyjności lokalnego rynku pracy</p>	<p>2.1. Rozwój przedsiębiorczości oraz wzrost aktywności zawodowej mieszkańców obszaru LGD</p>	<p>2.1.1. Zakładanie działalności gospodarczej</p>	<p>Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa przez osoby z grup defaworyzowanych</p>	<p>Liczba utworzonych miejsc pracy</p>	<p>Spadek (o 5%) wskaźnika udziału bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na obszarze LGD</p>	<p>1. Możliwość pozyskania środków zewnętrznych (1. Sz, rozdz. 3.5, 3.8) 2. Biurokracja hamująca rozwój gospodarczy (9. Z, rozdział 3.3, 3.5). 3. Skomplikowane i niestabilne prawo (4. Z, rozdz. 3.8). 4. Rosnące koszty prowadzenia działalności (6. Z, rozdział 3.3) 5. Wyższa konkurencyjność sąsiednich obszarów w zakresie przedsiębiorczości, wynikająca m. in. z istnienia SSE gospodarczej (7. Z, rozdział 3.8) 6. Wprowadzenie systemu premiowego zamiast refundacji w przypadku zakłada-</p>
				<p>Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa przez pozostałe osoby</p>	<p>Liczba osób przeszkolonych</p>		
				<p>Liczba szkoleń/kursów odbywanych w związku z podejmowaniem działalności gospodarczej</p>	<p>Liczba osób oceniających szkolenia jako adekwatne do oczekiwań zawodowych</p>		
			<p>2.1.2. Utrzymanie i rozwijanie działalności gospodarczej</p>	<p>Liczba operacji polegających na rozwoju przedsiębiorstwa ukierunkowanych na innowacje</p>	<p>Liczba utworzonych miejsc pracy</p>		
				<p>Liczba operacji polegających na rozwoju przedsiębiorstwa bazujących na lokalnych zasobach</p>	<p>Liczba osób przeszkolonych</p>		
				<p>Liczba szkoleń/kursów odbywanych w związku z rozwijaniem działalności gospodarczej</p>	<p>Liczba osób oceniających szkolenia jako adekwatne do oczekiwań zawodowych</p>		
		<p>2.2. Poprawa dostępu do wiedzy i informacji w zakresie przedsiębior-</p>	<p>2.2.1. Działania szkoleniowo-doradcze w zakresie obsługi środków pomocowych, kreowa-</p>	<p>Liczba szkoleń</p>	<p>Liczba osób przeszkolonych z grup defaworyzowanych</p>	<p>Liczba pozostałych osób przeszkolonych</p>	
					<p>Liczba pozostałych osób przeszkolonych</p>		

<p>ewaluacyjnych dot. minionego okresu budżetowego, gdzie znaczna część operacji z zakresu przedsiębiorczości nie została zrealizowana.</p> <p>Dla prawidłowego funkcjonowania LGD niezbędna jest dwustronna komunikacja, którą w ocenie mieszkańców dobrze wypełniają spotkania konsultacyjne, co preferuje prawie 59% respondentów ankiety dot. planu komunikacyjnego.</p>		czości	nia innowacji oraz współpracy.		Liczba osób oceniających szkolenia jako adekwatne do oczekiwań zawodowych	nia działalności gospodarczej (7. Sz, rozdział 3.3) 7. Zmiany przepisów w zakresie systemu sprzedaży bezpośredniej produktów rolnych (6. Sz, rozdział 3.9)
				Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami	Liczba osób zadowolonych ze spotkań przeprowadzonych przez LGD	
				Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	Liczba osób, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD	
				Liczba osobodni szkoleń dla pracowników LGD		
				Liczba osobodni szkoleń dla organów LGD		

Specyfikację wskaźników przypisanych do przedsięwzięć, celów szczegółowych i celów ogólnych przedstawia poniższa tabela nr 11.

Tab. 11. Cele i Wskaźniki

1.0	Cel ogólny	Podniesienie jakości życia i włączenie społeczne mieszkańców
1.1	Cele szczegółowe	Poprawa warunków spędzania czasu wolnego wśród mieszkańców obszaru LGD
1.2		Wzmocnienie tożsamości kulturowej mieszkańców obszaru LGD
1.3		Poprawa warunków środowiskowych życia mieszkańców obszaru LGD

		Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego	Jednostka miary	stan początkowy 2015 r. ¹	plan 2023 rok ²	Źródło danych/sposób pomiaru ¹ ustalony na podstawie wykonanego badania monitoringowego (ankiety), ² ustalony na podstawie badania po zakończeniu realizacji wszystkich operacji w 2023
W1.0	Wzrost odsetka (o 10%) mieszkańców obszaru LGD wyrażających zadowolenie z poprawy jakości życia na obszarze wdrażania LSR		%	46,31	56,31	Ankieta przeprowadzona przez LGD corocznie do końca I kwartału, na próbie min 325 osób przy następujących założeniach: - poziom ufności - 93%, - wielkość frakcji - 0,9, - błąd maksymalny - 3%.
		Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych	Jednostka miary	stan początkowy 2015 r.	plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru
w1.1	Liczba osób korzystających z placów zabaw nowo utworzonych lub zmodernizowanych		osoba/rok	0	1000	Sprawozdanie beneficjenta/ bieżąca weryfikacja sprawozdań składanych po zakończeniu realizacji operacji. Liczba osób korzystających w przypadku obiektów, gdzie nie prowadzi się ewidencji korzystających z obiektu stanowi liczba mieszkańców zameldowanych w danej miejscowości
	Liczba osób korzystających z siłowni napowietrznych lub innych elementów rekreacji ruchowej nowoutworzonych przeznaczonych dla młodzieży		osoba/rok	0	5200	
	Liczba osób korzystających z pozostałych obiektów kulturalnych/rekreacyjnych zmodernizowanych/przebudowanych		osoba/rok	0	4200	
	Liczba osób które podniosły swoje kompetencje zakresie organizacji czasu wolnego		osoba	0	80	Spraw. beneficjenta, bieżąca weryfikacja po zakończeniu realizacji operacji
	Liczba osób które uczestniczyły w wydarzeniach integracyjnych		osoba	0	6800	
w1.2	Wzrost liczby osób odwiedzających zabytki i obiekty		osoba/rok	6915	11515	Spraw. beneficjenta/ bieżąca weryfikacja sprawozdań składanych po zakończeniu realizacji operacji. Stan początkowy ustalono na podstawie ankiet monitoringowych złożonych przez beneficjentów

	Liczba osób które skorzystały z organizowanych wydarzeń o charakterze kulturalnym	osoba	0	4000	Spraw. beneficjenta/bieżąca weryfikacja sprawozdań składanych po zakończeniu realizacji operacji			
	Liczba dzieci i młodzieży która skorzystała z organizowanych wydarzeń o charakterze kulturalnym	osoba	0	400				
	Liczba osób objętych działaniami promocyjnymi	osoba	0	15000				
	Liczba projektów wykorzystujących lokalne zasoby: kulturowe, historyczne, produkty lokalne	projekt	0	2				
	Liczba projektów skierowanych do następujących grup docelowych: dzieci i młodzież	projekt	0	1				
w1.3	Liczba dzieci i młodzieży które skorzystały z organizowanych działań edukacyjno-promocyjnych w zakresie kształtowania świadomości ekologicznej	osoba	0	120	Spraw. beneficjenta/bieżąca weryfikacja sprawozdań składanych po zakończeniu realizacji operacji			
	Liczba osób które skorzystały z organizowanych działań edukacyjno-promocyjnych w zakresie kształtowania świadomości ekologicznej	osoba	0	2400				
	Liczba osób które skorzystały z warsztatów/wykładów poświęconych kształtowaniu świadomości ekologicznej	osoba	0	120				
	Liczba osób korzystających ze zmodernizowanej infrastruktury społecznej poprawiającej warunki środowiskowe	osoba/rok	0	1000	Spraw. beneficjenta/ bieżąca weryfikacja sprawozdań składanych po zakończeniu realizacji operacji. Liczba osób korzystających w przypadku obiektów, gdzie nie prowadzi się ewidencji korzystających z obiektu stanowi l. mieszkańców zameldowanych w danej miejscowości			
Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji	Wskaźniki produktu				
				nazwa	Jednostka miary	wartość		Źródło danych/sposób pomiaru
		początkowa 2015	końcowa 2023					
1.1.1	Działania inwestycyjne w zakresie infrastruktury społecznej oraz zagospodarowania terenu	dzieci, młodzież do 26 lat, mieszkańcy	Konkurs (655 tys. zł)	Liczba nowo utworzonych lub zmodernizowanych placów zabaw	szt.	0	3	Sprawozdanie beneficjenta/bieżąca weryfikacja sprawozdań składanych po

	poprawiającego dostępność istniejącej infrastruktury			Liczba nowo utworzonych siłowni napowietrznych lub innych elementów rekreacji ruchowej przeznaczonych dla młodzieży	szt.	0	5	zakończeniu realizacji operacji. <i>'Średnia liczba mieszkańców w miejscowości na terenie LGD wynosi 415 osób wg stanu na koniec 2014 r. i jest stała w całym okresie wdrażania LSR.</i>
				Liczba pozostałych obiektów kulturalnych/rekreacyjnych zmodernizowanych/przebudowanych	szt.	0	3	
				Liczba miejscowości poniżej średniej liczby mieszkańców w których zrealizowano działania inwestycyjne	szt.	0	3	
1.1.2	Działania wzmacniające kompetencje i umiejętności mieszkańców w zakresie innowacyjnych form organizacji czasu wolnego	osoby do 35 r. życia, kobiety, lokalni liderzy, mieszkańcy	Projekt grantowy (50 tys. zł)	Liczba szkoleń/warsztatów w zakresie podniesienia kompetencji i umiejętności organizacji czasu wolnego dedykowanych kobietom	szt.	0	4	Sprawozdanie beneficjenta/bieżąca weryfikacja sprawozdań składanych po zakończeniu realizacji operacji
				Liczba pozostałych szkoleń/warsztatów w zakresie podniesienia kompetencji i umiejętności organizacji czasu wolnego	szt.	0	4	
1.1.3.	Organizacja wydarzeń integrujących lokalną społeczność w oparciu o lokalne zasoby	mieszkańcy	Projekt grantowy (150 tys. zł)	Liczba wydarzeń (impres) integracyjnych z wykorzystaniem infrastruktury powstałej/zmodernizowanej ze środków PROW	szt.	0	4	Sprawozdanie beneficjenta/bieżąca weryfikacja sprawozdań składanych po zakończeniu realizacji operacji
				Liczba wydarzeń (impres) integracyjnych przeprowadzonych w miejscowościach poniżej średniej liczby mieszkańców ¹	szt.	0	8	
				Liczba pozostałych wydarzeń (impres) integracyjnych	szt.	0	4	

1.2.1	Zachowanie, konserwacja, renowacja, restauracja lub rewitalizacja obiektów dziedzictwa kulturowego, w tym zabytków	mieszkańcy, właściciele zabytków	Konkurs (485 tys. zł)	Liczba zabytków poddanych pracom konserwatorskim lub restauratorskim w wyniku wsparcia otrzymanego w ramach realizacji strategii	szt.	0	2	Sprawozdanie beneficjenta/ bieżąca weryfikacja sprawozdań składanych po zakończeniu realizacji operacji
				Liczba operacji dotyczących obiektów dziedzictwa kulturowego, w których wykorzystano elementy/metody innowacyjne, w tym eko-innowacje	szt.	0	1	
1.2.2.	Organizacja wydarzeń o charakterze kulturalnym wnoszącym wkład w zachowanie i kultywowanie lokalnego dziedzictwa	dzieci, młodzież do 26 lat, lokalni twórcy, mieszkańcy	Projekt grantowy (100 tys. zł)	Liczba operacji dot. organizacji wydarzeń o charakterze kulturalnym w zakresie dziedzictwa kulinarnego	szt.	0	4	Sprawozdanie beneficjenta/ bieżąca weryfikacja sprawozdań składanych po zakończeniu realizacji operacji
				Liczba operacji dot. pozostałych wydarzeń o charakterze kulturalnym	szt.	0	4	
				Liczba warsztatów/pokazów dedykowanych dzieciom i młodzieży do 26 lat	szt.	0	4	
1.2.3.	Działania promujące dziedzictwo kulturowe obszaru i wymiana doświadczeń	właściciele zabytków, instytucje i organizacje kultury, mieszkańcy	Konkurs, Operacja własna (50 tys. zł) Projekt współpracy (100 tys. zł)	Liczba operacji dot. promocji dziedzictwa kulturowego zawierających innowacyjne elementy lub metody	szt.	0	1	Spraw. beneficjenta, dane własne LGD/ bieżąca weryfikacja sprawozdań składanych po zakończeniu realizacji operacji
				Liczba wydawnictw promujących dziedzictwo kulturowe obszaru	szt.	0	2	
				Liczba przygotowanych projektów współpracy	szt.	0	1	Dane własne LGD/ bieżąca weryfikacja sprawozdań składanych po zakończeniu realizacji operacji
				Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy	szt.	0	2	

1.3.1.	Działania edukacyjno-promocyjne w zakresie kształtowania świadomości ekologicznej i klimatycznej	dzieci i młodzież do 26 lat, mieszkańcy	Projekt grantowy (100 tys. zł)	Liczba operacji dot. działań edukacyjno-promocyjnych w zakresie kształtowania świadomości ekologicznej i klimatycznej	szt.	0	8	Sprawozdanie beneficjenta/bieżąca weryfikacja sprawozdań składanych po zakończeniu realizacji operacji
				Liczba warsztatów/wykładów poświęconych kształtowaniu świadomości ekologicznej i klimatycznej	szt.	0	4	
				Liczba konkursów dla dzieci poświęconych kształtowaniu świadomości ekologicznej i klimatycznej	szt.	0	4	
1.3.2.	Przebudowa/Modernizacja infrastruktury społecznej zwiększająca efektywność energetyczną, ograniczająca presję na środowisko lub przystosowująca do zmian klimatu	mieszkańcy	Konkurs (910 tys. zł)	Liczba operacji dot. przebudowy/modernizacji infrastruktury społecznej zwiększającej efektywność energetyczną, ograniczającej presję na środowisko lub przystosowującej do zmian klimatu	szt.	0	3	Sprawozdanie beneficjenta/bieżąca weryfikacja sprawozdań składanych po zakończeniu realizacji operacji
				Liczba miejscowości poniżej średniej liczby mieszkańców w których dokonano operacji służących poprawie warunków środowiskowych	szt.	0	2	
Suma			2 600 000					
2.0	Cel ogólny	Zwiększenie atrakcyjności lokalnego rynku pracy						
2.1.	Cele szczegółowe	Rozwój przedsiębiorczości oraz wzrost aktywności zawodowej mieszkańców obszaru LGD						
2.2.		Poprawa dostępu do wiedzy i informacji w zakresie przedsiębiorczości						
		Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego	Jednostka miary	stan początkowy 2015 r. ¹	plan 2023 rok ²	Źródło danych/sposób pomiaru		

W2.0	Spadek (o 5%) wskaźnika udziału bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na obszarze LGD			%	5,60	5,32	Dane BDL GUS/ coroczna weryfikacja wskaźnika po jego publikacji ^{1,2} , obliczanego jako średnia arytmetyczna wskaźnika dla gmin członkowskich	
		Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych		Jednostka miary	stan początkowy 2016 r.	plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru	
w2.1	Liczba utworzonych miejsc pracy			osoba	0	23	Spraw. beneficjenta/bieżąca weryfikacja sprawozdań składanych po zakończeniu realizacji operacji	
	Liczba osób przeszkolonych			osoba	0	10		
	Liczba osób oceniających szkolenia jako adekwatne do oczekiwań zawodowych			osoba	0	5		
w2.2	Liczba osób przeszkolonych z grup defaworyzowanych			osoba	0	80	Dane własne LGD/ bieżąca weryfikacja nie rzadziej niż raz na kwartał	
	Liczba pozostałych osób przeszkolonych			osoba	0	200		
	Liczba osób oceniających szkolenia jako adekwatne do oczekiwań zawodowych			osoba	0	140		
	Liczba osób zadowolonych ze spotkań przeprowadzonych przez LGD			osoba	0	240		
	Liczba osób, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD			osoba	0	50		
Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji	Wskaźniki produktu				Źródło danych/sposób pomiaru
				nazwa	Jednostka miary	wartość		
						początkowa 2015	końcowa 2023	
2.1.1.	Zakładanie działalności gospodarczej	osoby z grupy defaworyzowanej w dostępie do rynku pracy, mieszkańcy	Konkurs (1,62 mln zł)	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa przez osoby z grup defaworyzowanych	szt.	0	10	Spraw. beneficjenta/bieżąca weryfikacja sprawozdań składanych po zakończeniu realizacji operacji
				Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa przez pozostałe osoby	szt.	0	8	

				Liczba szkoleń/kursów odbywanych w związku z podejmowaniem działalności gospodarczej	szt.	0	6	
2.1.2.	Utrzymanie i rozwijanie działalności gospodarczej	przedsiębiorcy	Konkurs (0,88 mln zł)	Liczba operacji polegających na rozwoju przedsiębiorstwa ukierunkowanych na innowacje	szt.	0	2	Spraw. beneficjenta/bieżąca weryfikacja sprawozdań składanych po zakończeniu realizacji operacji
				Liczba operacji polegających na rozwoju przedsiębiorstwa bazujących na lokalnych zasobach	szt.	0	3	
				Liczba szkoleń/kursów odbywanych w związku z rozwijaniem działalności gospodarczej	szt.	0	3	
2.2.1.	Działania szkoleniowo-doradcze w zakresie obsługi środków pomocowych, kreowania innowacji oraz współpracy	mieszkańcy, potencjalni beneficjenci, pracownicy, oraz członkowie organów LGD	Aktywizacja i koszty bieżące (1,25 mln zł)	Liczba szkoleń	szt.	0	14	Dane własne LGD/ bieżąca weryfikacja nie rzadziej niż raz na kwartał
				Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami	szt.	0	56	
				Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	szt.	0	200	
				Liczba osobodni szkoleń dla pracowników LGD	osobodzień	0	30	
				Liczba osobodni szkoleń dla organów LGD	osobodzień	0	123	
Suma			3 750 000					

Usunięcie przyczyn zdiagnozowanych problemów dotyczących mieszkańców LGD wymaga realizacji następujących przedsięwzięć stanowiących pakiet komplementarnych operacji:

- 1.1.1 Działania inwestycyjne w zakresie infrastruktury społecznej oraz zagospodarowania terenu poprawiającego dostępność istniejącej infrastruktury* – umożliwi eliminację braków w infrastrukturze społecznej o charakterze rekreacyjnym, sportowym, kulturalnym służącej zagospodarowaniu czasu wolnego lub podniesie standardu istniejącej. W części miejscowości nie ma atrakcyjnych w szczególności dla dzieci i młodzieży miejsc wypoczynku i integracji. W ramach przedsięwzięcia dopuszcza się realizację infrastruktury społecznej umożliwiającej spędzanie czasu wolnego, w tym zagospodarowania terenu służącego poprawie dostępu i podniesienia standardu korzystania z istniejącej infrastruktury. Wyłącza się projekty polegające tylko na budowie nowych świetlic wiejskich.
- 1.1.2 Działania wzmacniające kompetencje i umiejętności mieszkańców w zakresie innowacyjnych form organizacji czasu wolnego* – realizacja jest wskazana ze względu na słabą animację świetlic wiejskich i innych obiektów. Wskształcenie odpowiedniego kapitału ludzkiego w zakresie animacji czasu wolnego pozwoli na zapewnienie pewnej samowystarczalności na obszarze LGD w tym zakresie. Nabyte przez lokalnych liderów animacji kompetencje, mogą zainspirować do podjęcia działalności o charakterze rozrywkowym, której brakuje na obszarze LGD. W ramach przedsięwzięcia przewiduje się szkolenia/kursy/ pokazy instruktarsowe/ w zakresie form organizacji czasu wolnego i zabezpieczenia organizacyjnego imprez.
- 1.1.3. Organizacja wydarzeń integrujących lokalną społeczność w oparciu o lokalne zasoby* – uzasadnieniem jest słaba integracja mieszkańców i organizacji społecznych na obszarze LGD. Organizowane wydarzenia (imprezy) integracyjne powinny być realizowane z wykorzystaniem lokalnych zasobów, przede wszystkim świetlic wiejskich, boisk, placów zabaw itp. które zostały wybudowane w ostatnich latach, oraz zasobów ludzkich w szczególności wykształconych w ramach przedsięwzięcia 1.1.2. Realizacja jest wskazana ze względu na potrzebę zintegrowania różnicującego się środowiska pod względem wieku, miejsca zamieszkania i zatrudnienia. Ze względu na potrzebę wysokiej atrakcyjności wydarzeń, które mają przyciągnąć w szczególności dzieci i młodzież oraz aby nie hamować innowacyjności zakres tematyczny nie został zawężony. Wydarzenia mają służyć integracji, a ich forma pozostaje w gestii wnioskodawców. Wyłącza się jednak imprezy cykliczne i te dotyczące dziedzictwa kulturowego obszaru oraz kwestii ekologicznych. Dopuszcza się wydarzenia sportowe o charakterze integracyjnym. W ramach operacji dopuszczalny jest zakup niezbędnego do realizacji operacji wyposażenia/sprzętu, jeżeli jest racjonalne ekonomicznie.
- 1.2.1 Zachowanie, konserwacja, renowacja, restauracja lub rewitalizacja obiektów dziedzictwa kulturowego, w tym zabytków* – uzasadnieniem jest zły stan części zabytków oraz słabe ich wykorzystanie. Zaniedbane zabytkowe obiekty i miejsca osłabiają tożsamość lokalną, gdyż mieszkańcy nie identyfikują się z nimi. Przedsięwzięcie obejmuje działania dot. zachowania, konserwacji, renowacji, restauracji, rewitalizacji zabytków i pozostałych obiektów dziedzictwa kulturowego (miejsc znaczących) cennych dla lokalnej tożsamości, w tym powstanie izb pamięci, muzeów.
- 1.2.2 Organizacja wydarzeń o charakterze kulturalnym wnoszącym wkład w zachowanie i kultywowanie lokalnego dziedzictwa* – uzasadnieniem jest słaba tożsamość kulturowa oraz promocja produktów lokalnych w szczególności, sera smażonego, ozdób ze słomy, kwiatów z bibuły, ręcznie robionych ozdób choinkowych. Organizacja wydarzeń zachowujących lokalne dziedzictwo kulturowe pozwoli na lepsze wykorzystanie często słabo wykorzystanych walorów, jakim są np. lokalne kulinaria, gwara, tradycje, czy obrzędy. Przedsięwzięcie obejmuje w szczególności koncerty, warsztaty, pokazy i inne eventy wnoszące wkład w zachowanie i kultywowanie lokalnego dziedzictwa.
- 1.2.3 Działania promujące dziedzictwo kulturowe obszaru i wymiana doświadczeń* – uzasadnieniem jest słaba promocja lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz produktów i usług lokalnych. Realizacja przedsięwzięcia pozwoli na lepsze poznanie występujących na terenie LGD walorów i zasobów kulturowych oraz wymianę doświadczeń w zakresie promocji dziedzictwa kulturowego i jego upowszechniania. Zaplanowano realizację projektu współpracy, który umożliwi wymianę dobrych praktyk w tym zakresie. W ramach przedsięwzięcia można zrealizować wydawnictwa promocyjne oraz inne operacje służące promocji zawierające elementy lub metody innowacyjne. Dopuszcza się organizowanie konferencji, wyjazdów studyjnych, przeglądów dobrych praktyk w zakresie promocji i zachowania dziedzictwa kulturowego.
- 1.3.1. Działania edukacyjno-promocyjne w zakresie kształtowania świadomości ekologicznej* – uzasadnieniem jest niska świadomość ekologiczna mieszkańców LGD. Podjęcie działań edukacyjnych jest komplementarne względem działań inwestycyjnych, których skuteczność przy braku postaw prośrodowiskowych jest słaba. Jednocześnie ukształtowanie odpowiednich postaw ekologicznych wśród dzieci i młodzieży pozwala zakładać, że pozytywne oddziaływanie przeniesie się na pozostałych mieszkańców. Zakłada się realizację imprez promujących odnawialne źródła energii, ochronę środowiska, przeciwdziałanie zmianom klimatu oraz warsztatów, wykładów i konkursów w tym zakresie.

1.3.2. *Przebudowa/Modernizacja infrastruktury społecznej zwiększająca efektywność energetyczną, ograniczająca presję na środowisko lub przystosowująca do zmian klimatu* – uzasadnieniem są problemy środowiskowe, w szczególności zanieczyszczenie powietrza pyłami jakie występuje na obszarze LGD. Na jakość życia mieszkańców, obejmująca również odpowiednią zdrowotność wpływa czyste środowisko. W ramach przedsięwzięć dopuszcza się inwestycje w istniejącą infrastrukturę społeczną polegające na jej modernizacji/przebudowie, które wpłyną na zwiększenie efektywności energetycznej budynków, ograniczenie presji na środowisko lub przystosowanie do zmian klimatu.

2.1.1. *Zakładanie działalności gospodarczej* – uzasadnieniem jest bezrobocie oraz słaba przedsiębiorczość mieszkańców, w szczególności kobiet i osób do 35 roku życia. Realizacja przedsięwzięcia w ramach, którego będzie można otrzymać premię na rozpoczęcie działalności gospodarczej wychodzi naprzeciw barierze jaką są braki kapitału inwestycyjnego. Przewiduje się premie na rozpoczęcie działalności w wysokości 90 tys. zł. W ramach przedsięwzięcia osoby mogą podnieść swoje kompetencje lub dostosować do wymogów lokalnego rynku.

2.1.2. *Utrzymanie i rozwijanie działalności gospodarczej* – uzasadnieniem jest słaba przedsiębiorczość obszaru, braki kapitału inwestycyjnego a w konsekwencji słaba atrakcyjność lokalnego rynku pracy. Wzmocnienie przedsiębiorczości w oparciu o innowacje i lokalne zasoby pozwoli na stworzenie dodatkowych miejsc pracy. Przedsiębiorcy będą mogli otrzymać wsparcie w postaci refundacji w wymiarze 70%, przy limicie na operację wynoszącym 200 tys. zł. Preferowane będą operacje realizowane w ramach jednej z trzech priorytetowych branż na obszarze tj. Przetwórstwo przemysłowe (sekcja C), Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (sekcja M), Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją (sekcja R), które powinny się zintegrować i umocnić.

2.2.1. *Działania szkoleniowo-doradcze w zakresie obsługi środków pomocowych, kreowania innowacji oraz współpracy* – uzasadnieniem jest słaba przedsiębiorczość mieszkańców, cecha ta jest bezpośrednio powiązana z kapitałem ludzkim i można ją wzmocnić poprzez prace z mieszkańcami. Powodzenie przedsięwzięć w szczególności dot. tworzenia miejsc pracy wymaga wzbudzenia innowacyjności oraz współpracy wśród mieszkańców. W ramach przedsięwzięcia będą realizowane spotkania informacyjno-konsultacyjne, szkolenia dla mieszkańców i kadr wdrażających LSR oraz indywidualne doradztwo w zakresie obsługi środków pomocowych.

Informacji o zmianach zachodzących w wyniku wdrażania niniejszej strategii dostarczają przypisane do celów ogólnych, szczegółowych i przedsięwzięć wskaźniki:

1. *Liczba nowo utworzonych lub zmodernizowanych placów zabaw* – wskaźnik produktu odpowiada na potrzebę braku miejsc spędzania czasu wolnego dzieci lub niskiej ich atrakcyjności. Realizacja wpłynie bezpośrednio na osiągnięcie celu 1.1 oraz przedsięwzięcia 1.1.1.
2. *Liczba nowo utworzonych siłowni napowietrznych lub innych elementów rekreacji ruchowej przeznaczonych dla młodzieży* – wskaźnik produktu odpowiada na potrzebę poprawy warunków spędzania czasu wolnego mieszkańców w szczególności młodzieży, która oczekuje atrakcyjnych miejsc/infrastruktury. Realizacja wpłynie bezpośrednio na osiągnięcie celu 1.1 oraz przedsięwzięcia 1.1.1.
3. *Liczba pozostałych obiektów kulturalnych/ rekreacyjnych zmodernizowanych/przebudowanych* – wskaźnik produktu odpowiada na potrzebę poprawy warunków spędzania czasu wolnego mieszkańców, którzy oczekują atrakcyjnych, innowacyjnych miejsc/infrastruktury. Realizacja wpłynie bezpośrednio na osiągnięcie celu 1.1 oraz przedsięwzięcia 1.1.1.
4. *Liczba miejscowości poniżej średniej liczby mieszkańców w których zrealizowano działania inwestycyjne* – wskaźnik produktu odpowiada na potrzebę poprawy dostępności infrastruktury społecznej służącej spędzaniu czasu wolnego w miejscowościach mniejszych poza miejscowościami będącymi siedzibami gmin. Realizacja wpłynie bezpośrednio na osiągnięcie celu 1.1 oraz przedsięwzięcia 1.1.1.
5. *Liczba szkoleń/warsztatów w zakresie podniesienia kompetencji i umiejętności organizacji czasu wolnego dedykowanych kobietom* – wskaźnik produktu jest adekwatny do potrzeby wzmocnienia kompetencji i umiejętności mieszkańców w zakresie innowacyjnych forma organizacji czasu wolnego. Wykształcenie lokalnych liderów animacji pozwoli na podniesienie samowystarczalności obszaru w tym zakresie, kobiety stanowią naturalną grupę docelową ze względu, że to one najczęściej zajmują się opieką nad dziećmi i w związku z tym często nie są aktywne zawodowo. Nabyte kompetencje i doświadczenie mogą być wykorzystane w momencie podejmowania działalności gospodarczej. Realizacja wpłynie bezpośrednio na osiągnięcie celu 1.1 oraz przedsięwzięcia 1.1.2.
6. *Liczba pozostałych szkoleń/warsztatów w zakresie podniesienia kompetencji i umiejętności organizacji czasu wolnego* – wskaźnik produktu jest adekwatny do potrzeby wzmocnienia kompetencji i umiejętności mieszkańców w zakresie innowacyjnych forma organizacji czasu wolnego. Potrzeby w tym zakresie dotyczą również innych mieszkańców, w tym lokalnych liderów oraz osób do 35 roku życia. Realizacja wpłynie bezpośrednio na osiągnięcie celu 1.1 oraz przedsięwzięcia 1.1.2.
7. *Liczba wydarzeń (imprez) integracyjnych z wykorzystaniem infrastruktury powstałej /zmodernizowanej ze środków PROW* – wskaźnik produktu jest adekwatny do potrzeby integracji i zapewnienia atrakcyjnych form spędza-

- nia czasu wolnego oraz jednocześnie ożywienia obiektów publicznych jak np. świetlice, które zostały wybudowane i często są słabo wykorzystane. *Realizacja wpłynie bezpośrednio na osiągnięcie celu 1.1 oraz przedsięwzięcia 1.1.3.*
8. *Liczba wydarzeń (impres) integracyjnych przeprowadzonych w miejscowościach poniżej średniej liczby mieszkańców* – wskaźnik produktu jest adekwatny do potrzeby integracji i zapewnienia atrakcyjnych form spędzania czasu wolnego oraz poprawy dostępności, gdyż w szczególności warunki są gorsze w miejscowościach mniejszych. Realizacja wpłynie bezpośrednio na osiągnięcie celu 1.1 oraz przedsięwzięcia 1.1.3.
 9. *Liczba pozostałych wydarzeń (impres) integracyjnych* – wskaźnik produktu jest adekwatny do potrzeby integracji i zapewnienie atrakcyjnych form spędzania czasu wolnego oraz poprawy dostępności, gdyż w szczególności warunki są gorsze w miejscowościach mniejszych. Realizacja wpłynie bezpośrednio na osiągnięcie celu 1.1 oraz przedsięwzięcia 1.1.3.
 10. *Liczba osób korzystających z placów zabaw nowo utworzonych lub zmodernizowanych* – wskaźnik rezultatu jest adekwatny do osiągnięcia celu 1.1 gdyż będzie dostarczał informacji o sposobie wykorzystania stworzonej infrastruktury w odniesieniu do dzieci.
 11. *Liczba osób korzystających z siłowni napowietrznych lub innych elementów rekreacji ruchowej nowo utworzonych przeznaczonych dla młodzieży* – wskaźnik rezultatu jest adekwatny do osiągnięcia celu 1.1 gdyż będzie dostarczał informacji o sposobie wykorzystania stworzonej infrastruktury w odniesieniu do młodzieży.
 12. *Liczba osób korzystających z pozostałych obiektów kulturalnych/rekreacyjnych zmodernizowanych/przebudowanych* – wskaźnik rezultatu jest adekwatny do osiągnięcia celu 1.1 gdyż będzie dostarczał informacji o sposobie wykorzystania stworzonej infrastruktury przez mieszkańców.
 13. *Liczba osób które podniosły swoje kompetencje zakresie organizacji czasu wolnego* – wskaźnik rezultatu jest adekwatny do osiągnięcia celu 1.1 gdyż będzie dostarczał informacji o wzmocnieniu kompetencji osób na obszarze.
 14. *Liczba osób które uczestniczyły w wydarzeniach integracyjnych* – wskaźnik rezultatu jest adekwatny do osiągnięcia celu 1.1 gdyż będzie dostarczał informacji o zakresie zintegrowanych mieszkańców LGD.
 15. *Liczba zabytków poddanych pracom konserwatorskim lub restauratorskim w wyniku wsparcia otrzymanego w ramach realizacji strategii* – wskaźnik produktu jest adekwatny do potrzeby wzmocnienia tożsamości kulturowej obszaru poprzez zachowanie w dobrym stanie zabytków. Realizacja wpłynie bezpośrednio na osiągnięcie celu 1.2 oraz przedsięwzięcia 1.2.1
 16. *Liczba operacji dotyczących obiektów dziedzictwa kulturowego, w których wykorzystano elementy/metody innowacyjne, w tym eko-innowacje* – wskaźnik produktu jest adekwatny do potrzeby wzmocnienia tożsamości kulturowej obszaru poprzez zachowanie i podkreślenie znaczenia obiektów dziedzictwa kulturowego. Zainteresowanie lokalnym dziedzictwem wymaga zastosowania form innowacyjnych, atrakcyjnych dla osób młodych, a jednocześnie przyjaznych środowisku. Realizacja wpłynie bezpośrednio na osiągnięcie celu 1.2 oraz przedsięwzięcia 1.2.1.
 17. *Liczba operacji dot. organizacji wydarzeń o charakterze kulturalnym w zakresie dziedzictwa kulinarnego* – wskaźnik produktu jest adekwatny do potrzeby wzmocnienia tożsamości kulturowej obszaru poprzez organizacje wydarzeń promujących dziedzictwo kulinarne, które będą jednocześnie atrakcyjną formą spędzania czasu wolnego i promocji walorów lokalnych produktów tradycyjnych. Realizacja wpłynie bezpośrednio na osiągnięcie celu 1.2 oraz przedsięwzięcia 1.2.2.
 18. *Liczba operacji dot. pozostałych wydarzeń o charakterze kulturalnym* – wskaźnik produktu jest adekwatny do potrzeby wzmocnienia tożsamości kulturowej obszaru poprzez organizacje wydarzeń promujących dziedzictwo, które będą jednocześnie atrakcyjną formą spędzania czasu wolnego. Realizacja wpłynie bezpośrednio na osiągnięcie celu 1.2 oraz przedsięwzięcia 1.2.2.
 19. *Liczba warsztatów/pokazów dedykowanych dzieciom i młodzieży do 26 lat* – wskaźnik produktu jest adekwatny do potrzeby wzmocnienia tożsamości kulturowej szczególnie wśród najmłodszych pokoleń i kultywowania tradycji obszaru. Realizacja wpłynie bezpośrednio na osiągnięcie celu 1.2 oraz przedsięwzięcia 1.2.2.
 20. *Liczba operacji dot. promocji dziedzictwa kulturowego zawierających innowacyjne elementy lub metody* – wskaźnik produktu jest adekwatny do potrzeby popularyzacji lokalnego dziedzictwa i jego walorów w atrakcyjnej/innowacyjnej formie atrakcyjnej dla odbiorcy. Realizacja wpłynie bezpośrednio na osiągnięcie celu 1.2 oraz przedsięwzięcia 1.2.3.
 21. *Liczba wydawnictw promujących dziedzictwo kulturowe obszaru* – wskaźnik produktu jest adekwatny do potrzeby popularyzacji lokalnego dziedzictwa i jego walorów w tradycyjnej formie dostępnej dla wszystkich mieszkańców. Realizacja wpłynie bezpośrednio na osiągnięcie celu 1.2 oraz przedsięwzięcia 1.2.3.
 22. *Liczba przygotowanych projektów współpracy* – wskaźnik produktu jest adekwatny do potrzeby promocji lokalnego dziedzictwa i jego walorów oraz wymiany doświadczeń w tym zakresie. Realizacja wpłynie bezpośrednio na osiągnięcie celu 1.2 oraz przedsięwzięcia 1.2.3.

23. *Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy* – wskaźnik produktu jest adekwatny do potrzeby promocji lokalnego dziedzictwa i jego walorów oraz wymiany doświadczeń w tym zakresie. Realizacja wpłynie bezpośrednio na osiągnięcie celu 1.2 oraz przedsięwzięcia 1.2.3.
24. *Wzrost liczby osób odwiedzających zabytki i obiekty* – wskaźnik rezultatu jest adekwatny do osiągnięcia celu 1.2 gdyż będzie dostarczał informacji o wykorzystaniu zabytków i obiektów.
25. *Liczba osób które skorzystały z organizowanych wydarzeń o charakterze kulturalnym* – wskaźnik rezultatu jest adekwatny do osiągnięcia celu 1.2 gdyż będzie dostarczał informacji o wzmocnieniu tożsamości kulturowej wyrażającej się poprawą dostępności do wydarzeń w tym zakresie.
26. *Liczba dzieci i młodzieży która skorzystała z organizowanych wydarzeń o charakterze kulturalnym* – wskaźnik rezultatu jest adekwatny do osiągnięcia celu 1.2 gdyż będzie dostarczał informacji o wzmocnieniu tożsamości kulturowej wyrażającej się poprawą dostępności do wydarzeń w tym zakresie w odniesieniu do grupy defaworyzowanej.
27. *Liczba osób objętych działaniami promocyjnymi* – wskaźnik rezultatu jest adekwatny do osiągnięcia celu 1.2 gdyż będzie dostarczał informacji o upowszechnieniu dziedzictwa kulturowego obszaru.
28. *Liczba projektów wykorzystujących lokalne zasoby: kulturowe, historyczne, produkty lokalne* – wskaźnik rezultatu jest adekwatny do osiągnięcia celu 1.2 gdyż będzie dostarczał informacji o poprawie dostępności do lokalnego dziedzictwa w odniesieniu do realizowanego projektu współpracy.
29. *Liczba projektów skierowanych do następujących grup docelowych: dzieci i młodzież* – wskaźnik rezultatu jest adekwatny do osiągnięcia celu 1.2 gdyż będzie dostarczał informacji o wzmocnieniu tożsamości kulturowej w odniesieniu do dzieci i młodzieży jako odbiorców projektu współpracy.
30. *Liczba operacji dot. działań edukacyjno-promocyjnych w zakresie kształtowania świadomości ekologicznej i klimatycznej* – wskaźnik produktu jest adekwatny do potrzeby wzmocnienia świadomości ekologicznej mieszkańców. Realizacja wpłynie bezpośrednio na osiągnięcie celu 1.3 oraz przedsięwzięcia 1.3.1.
31. *Liczba warsztatów/wykładów poświęconych kształtowaniu świadomości ekologicznej i klimatycznej* – wskaźnik produktu jest adekwatny do potrzeby wzmocnienia świadomości ekologicznej mieszkańców, poprzez realizację działań stricte edukacyjnych. Realizacja wpłynie bezpośrednio na osiągnięcie celu 1.3 oraz przedsięwzięcia 1.3.1.
32. *Liczba konkursów dla dzieci poświęconych kształtowaniu świadomości ekologicznej i klimatycznej* – wskaźnik produktu jest adekwatny do potrzeby wzmocnienia świadomości ekologicznej w odniesieniu do dzieci. Realizacja wpłynie bezpośrednio na osiągnięcie celu 1.3 oraz przedsięwzięcia 1.3.1.
33. *Liczba operacji dot. przebudowy/modernizacji infrastruktury społecznej zwiększającej efektywność energetyczną, ograniczającej presję na środowisko lub przystosowującej do zmian klimatu* – wskaźnik produktu jest adekwatny do potrzeby poprawy warunków środowiskowych obszaru. Realizacja wpłynie bezpośrednio na osiągnięcie celu 1.3 oraz przedsięwzięcia 1.3.2.
34. *Liczba miejscowości poniżej średniej liczby mieszkańców w których dokonano operacji służących poprawie warunków środowiskowych* – wskaźnik produktu jest adekwatny do potrzeby poprawy dostępności infrastruktury i warunków środowiskowych w mniejszych miejscowościach. Realizacja wpłynie bezpośrednio na osiągnięcie celu 1.3 oraz przedsięwzięcia 1.3.2.
35. *Liczba dzieci i młodzieży które skorzystały z organizowanych działań edukacyjno-promocyjnych w zakresie kształtowania świadomości ekologicznej* – wskaźnik rezultatu jest adekwatny dla osiągnięcia celu 1.3 gdyż będzie dostarczał informacji o poprawie dostępu do wiedzy z zakresu świadomości ekologicznej w odniesieniu do grupy najważniejszej grupy docelowej w formie połączonej z atrakcyjnym spędzaniem czasu wolnego.
36. *Liczba osób które skorzystały z organizowanych działań edukacyjno-promocyjnych w zakresie kształtowania świadomości ekologicznej* – wskaźnik rezultatu jest adekwatny dla osiągnięcia celu 1.3 gdyż będzie dostarczał informacji o poprawie dostępu do wiedzy z zakresu świadomości ekologicznej w odniesieniu do ogółu mieszkańców w formie połączonej z atrakcyjnym spędzaniem czasu wolnego.
37. *Liczba osób które skorzystały z warsztatów/wykładów poświęconych kształtowaniu świadomości ekologicznej* – wskaźnik rezultatu jest adekwatny dla osiągnięcia celu 1.3 gdyż będzie dostarczał informacji o poprawie dostępu do wiedzy z zakresu świadomości ekologicznej w odniesieniu do ogółu mieszkańców.
38. *Liczba osób korzystających ze zmodernizowanej infrastruktury społecznej poprawiającej warunki środowiskowe* – wskaźnik rezultatu jest adekwatny do osiągnięcia celu 1.3 gdyż będzie dostarczał informacji o wykorzystaniu zmodernizowanej prośrodowiskowo infrastruktury społecznej.
39. *Wzrost odsetka (o 10%) mieszkańców obszaru LGD wyrażających zadowolenie z poprawy jakości życia na obszarze wdrażania LSR* – wskaźnik oddziaływania jest adekwatny do celu ogólnego 1.0 gdyż będzie wskazywał zmianę w odniesieniu do jakości życia w obrębie całej LGD.
40. *Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa przez osoby z grup defaworyzowanych* – wskaźnik produktu odpowiada na potrzebę wzrostu aktywności zawodowej w odniesieniu do grup defaworyzo-

wanych z punktu widzenia rynku pracy. Realizacja wpłynie bezpośrednio na osiągnięcie celu 2.1 oraz przedsięwzięcia 2.1.1.

41. *Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa przez pozostałe osoby* – wskaźnik produktu odpowiada na potrzebę wzrostu aktywności zawodowej mieszkańców. Realizacja wpłynie bezpośrednio na osiągnięcie celu 2.1 oraz przedsięwzięcia 2.1.1.
42. *Liczba szkoleń/kursów odbywanych w związku z podejmowaniem działalności gospodarczej* – wskaźnik produktu odpowiada na potrzebę dostosowania kwalifikacji do rynku pracy. Realizacja wpłynie bezpośrednio na osiągnięcie celu 2.1 oraz przedsięwzięcia 2.1.1.
43. *Liczba operacji polegających na rozwoju przedsiębiorstwa ukierunkowanych na innowacje* – wskaźnik produktu odpowiada na potrzebę rozwoju przedsiębiorczości w oparciu o innowacje Realizacja wpłynie bezpośrednio na osiągnięcie celu 2.1 oraz przedsięwzięcia 2.1.2.
44. *Liczba operacji polegających na rozwoju przedsiębiorstwa bazujących na lokalnych zasobach* – wskaźnik produktu odpowiada na potrzebę rozwoju przedsiębiorczości w oparciu lokalne zasoby Realizacja wpłynie bezpośrednio na osiągnięcie celu 2.1 oraz przedsięwzięcia 2.1.2.
45. *Liczba szkoleń/kursów odbywanych w związku z rozwijaniem działalności gospodarczej* – wskaźnik produktu odpowiada na potrzebę dostosowania kwalifikacji do rynku pracy. Realizacja wpłynie bezpośrednio na osiągnięcie celu 2.1 oraz przedsięwzięcia 2.1.2.
46. *Liczba utworzonych miejsc pracy* – wskaźnik rezultatu jest adekwatny do celu 2.1 gdyż informuje o zmianach na rynku pracy w wyniku podjęcia operacji oraz rozwiązaniu problemu wykluczenia w zatrudnieniu.
47. *Liczba osób przeszkolonych* – wskaźnik rezultatu jest adekwatny do celu 2.1 gdyż informuje o zakresie prowadzonych działań szkoleniowych.
48. *Liczba osób oceniających szkolenia jako adekwatne do oczekiwań zawodowych* – wskaźnik rezultatu jest adekwatny do celu 2.1 gdyż informuje o przydatności prowadzonych działań szkoleniowych.
49. *Liczba szkoleń* – wskaźnik produktu odpowiada na potrzebę podnoszenia wiedzy. Realizacja wpłynie bezpośrednio na osiągnięcie celu 2.2 oraz przedsięwzięcia 2.2.1.
50. *Liczba spotkań informacyjno- konsultacyjnych LGD z mieszkańcami* – wskaźnik produktu odpowiada na potrzebę zapewnienia komunikacji między LGD a mieszkańcami. Realizacja wpłynie na osiągnięcie celu 2.2 oraz przedsięwzięcia 2.2.1.
51. *Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa* – wskaźnik produktu odpowiada na potrzebę wsparcia beneficjentów w realizacji projektów. Realizacja wpłynie na osiągnięcie celu 2.2 oraz przedsięwzięcia 2.2.1.
52. *Liczba osobodni szkoleń dla pracowników LGD* – wskaźnik produktu odpowiada na potrzebę wsparcia merytorycznego pracowników LGD. Realizacja wpłynie na osiągnięcie celu 2.2 oraz przedsięwzięcia 2.2.1.
53. *Liczba osobodni szkoleń dla organów LGD* – wskaźnik produktu odpowiada na potrzebę wsparcia merytorycznego organów LGD. Realizacja wpłynie na osiągnięcie celu 2.2 oraz przedsięwzięcia 2.2.1.
54. *Liczba osób przeszkolonych z grup defaworyzowanych* – wskaźnik rezultatu jest adekwatny do celu 2.2 gdyż informuje o zakresie prowadzonych działań szkoleniowych w odniesieniu do grupy defaworyzowanej.
55. *Liczba pozostałych osób przeszkolonych* – wskaźnik rezultatu jest adekwatny do celu 2.2 gdyż informuje o zakresie prowadzonych działań szkoleniowych.
56. *Liczba osób oceniających szkolenia jako adekwatne do oczekiwań zawodowych* – wskaźnik rezultatu jest adekwatny do celu 2.2 gdyż informuje o przydatności prowadzonych działań szkoleniowych.
57. *Liczba osób zadowolonych ze spotkań przeprowadzonych przez LGD* – wskaźnik rezultatu jest adekwatny do celu 2.2 gdyż informuje o odbiorze prowadzonych spotkań/ działań w lokalnym środowisku.
58. *Liczba osób, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD* – wskaźnik rezultatu jest adekwatny do celu 2.2 gdyż o efektywności pracy LGD, w szczególności świadczonego doradztwa.
59. *Spadek (o 5%) wskaźnika udziału bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na obszarze LGD* – wskaźnik oddziaływania jest adekwatny do celu ogólnego nr 2.0 gdyż odnosi się do długofalowych zmian na rynku pracy.

Stany początkowe wskaźników w większości przypadków określono jako zerowe. W przypadku wartości różnych od zera ustalono je na podstawie danych statystyki publicznej lub danych będących w posiadaniu LGD z prowadzonego monitoringu i ewaluacji wdrażanej strategii na lata 2008-2015.

Podstawą zaplanowania stanów docelowych wskaźników była analiza złożonych arkuszy pomysłów zbieranych w trakcie konsultacji oraz analiza danych z wdrażania LSR na lata 2008-2015. Estymacja wartości wskaźników docelowych była ściśle powiązana z analizą możliwości budżetowych strategii.

6. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

Wyboru operacji LGD Stowarzyszenie „Wielkopolska z Wyobraźnią” dokonuje Rada LGD, działając zgodnie z przyjętym Regulaminem Rady oraz Procedurami dotyczącymi realizacji naborów oraz wyboru operacji. Stowarzyszenie „Wielkopolska z Wyobraźnią” tworząc procedury i kryteria wyboru projektów dla LGD kierowało się przede wszystkim wymogami narzuconymi poprzez odpowiednie akty prawne, ale także ustaleniami wypracowanymi podczas procesu tworzenia LSR między innymi podczas konsultacji społecznych. Wśród mieszkańców przeprowadzono internetową ankietę dotyczącą zasad i kryteriów wyboru operacji. Najważniejszym wnioskiem płynącym z konsultacji jest potrzeba preferowania operacji, które zakładają powstanie większej liczby miejsc pracy niż minimum, oraz preferowanie beneficjentów którzy współpracują. Kryteria umożliwiają wybór operacji, które wpłyną na osiągnięcie określonych w LSR celów oraz wskaźników. Kryteria zostały skonstruowane w taki sposób, aby Rada mogła wybierać operacje skutkujące wzmocnieniem kapitału społecznego i wykorzystaniem lokalnych zasobów. Istotne jest także propagowanie operacji, które wesprą najbardziej defaworyzowane grupy. Kryteria opracowano na podstawie analizy SWOT, przeprowadzonej na spotkaniach z lokalną społecznością oraz posiedzeniach grupy roboczej ds. opracowania LSR. Opracowano kryteria wpływające na realizację celów strategicznych LSR oraz w celów ogólnych.. Wszystkie kryteria są mierzalne – przypisano im punkty (punkty są wartościami całkowitymi) kierując się ważnością danego kryterium dla osiągania celów. Wynikiem głosowania jest wyliczona średnia arytmetyczna punktacji członków Rady. Przyjęte procedury wyboru operacji gwarantują bezstronność, dzięki zastosowaniu Księgi interesu oraz deklaracji bezstronności, nadzoru komisji ds. prawidłowości procesu oceny. Dla zapewnienia wysokiego standardu wyboru operacji przewidziano egzamin ze znajomości LSR, procedur wyboru operacji i kryteriów ich oceny, rozporządzenia oraz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020.

W celu prawidłowej oceny powstały także następujące szczegółowe procedury, które stanowią załącznik do LSR:

- Procedura przeprowadzania naborów wniosków i wyboru operacji przez Stowarzyszenie „Wielkopolska z Wyobraźnią” z wyłączeniem realizacji projektów grantowych oraz operacji własnych;
- Procedura realizacji przez Stowarzyszenie „Wielkopolska z Wyobraźnią” projektów grantowych w tym dokonywania wyboru grantobiorców;
- Procedura wyboru operacji własnych LGD przez Stowarzyszenie „Wielkopolska z Wyobraźnią”.

Procedura przeprowadzenia naborów wniosków i wyboru operacji, w tym załącznik stanowiący Kryteria wyboru operacji oraz Procedura realizacji projektów grantowych w tym dokonywania wyboru grantobiorców wraz z Kryteriami wyboru operacji są przyjmowane przez Walne Zebranie Członków. Procedura zmiany kryteriów ma charakter partycypacyjny i jest realizowana zgodnie z zasadami procedury aktualizacji LSR. Z zastrzeżeniem, że nie może być dokonana w trakcie trwania naboru, aż do momentu zamknięcia całej procedury związanej z naborem wniosków. Powiązania kryteriów wyboru z diagnozą obszaru, celami i wskaźnikami zostało szczegółowo przedstawione w załączniku do procedur naboru Kryteria wyboru operacji, Kryteria wyboru grantobiorców i Kryteria wyboru operacji własnych.

W LSR doprecyzowano pojęcie innowacyjności zdefiniowane w PROW 2014-2020. Innowacyjność oznacza zastosowanie lub wprowadzenie nowych lub ulepszonych produktów, procesów (technologii), metod organizacji lub marketingu poprzez praktyczne wykorzystanie lokalnych zasobów charakterystycznych dla obszaru LGD (przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych). Za innowacyjność uznaje się również nowatorskie metody promocji produktów i usług, w szczególności tych z wykorzystaniem rozszerzonej rzeczywistości. Rozszerzona rzeczywistość (augmented reality) to łączenie obrazu realnego świata z elementami wirtualnymi, wygenerowanymi komputerowo. AR pozwala na uzupełnienie postrzegania świata rzeczywistego o dodatkowe elementy. Za szczególny rodzaj innowacji uznaje się ekoinnowacje. Ekoinnowacja jest to każda innowacja, która prowadzi do osiągnięcia zrównoważonego rozwoju przez ograniczenie negatywnego oddziaływania działalności produkcyjnej na środowisko, zwiększenie odporności przyrody na obciążenia lub zapewnienie większej skuteczności i odpowiedzialności w zakresie korzystania z zasobów naturalnych. Przy czym najważniejsze znaczenie innowacje mają w przypadku przedsięwzięć ukierunkowanych na tworzenie miejsc pracy. Ze względu na subiektywność odbioru innowacyjności projektów, oparto się na zasięgu przestrzennym uznając za najniższy poziom innowacyjność w skali firmy, a najwyższy skale LGD. Dodatkowo punktowany element będzie wykazanie ekoinnowacyjności. Uzasadnienie i powiązanie kryteriów wyboru z diagnozą oraz wskaźnikami zostało ujęte w załączniku do procedur wyboru operacji.

W ramach wdrażania LSR przewidują się następujące kwoty wsparcia:

- Dla osób podejmujących działalność gospodarczą **90 tys. zł**, kwota ta wynika z przeprowadzonych konsultacji społecznych z mieszkańcami oraz dogłębnej analizy danych dot. wniosków składanych w ramach LSR 2009-2015, gdzie średnia wypłacona pomoc wyniosła nieco ponad 71 tys. zł, należy zaznaczyć, że dotychczas projekty dotyczyły albo rozwoju istniejących firm, albo różnicowania działalności gospodarczej. W sytuacji osób z grup defaworyzowanych, które nie dysponują własnym kapitałem inwestycyjnym co bardzo mocno podkreślano podczas konsultacji należy dać wyższą pomoc. Ostatecznie za najbardziej racjonalną kwotę uznano 90 tys. co pozwala na dotarcie do szerszego gro-

na osób zainteresowanych, a jednocześnie nie powoduje że wsparcie może być atrakcyjne i efektywne. Podkreślano rosnące koszty prowadzenia działalności gospodarczej, a ze względu na konieczność stosunkowo długiego czasu utrzymania działalności, wystąpiła duża obawa, że przy mniejszej kwocie zainteresowanie wsparciem mogłoby być słabe.

- Dla rozwijających działalność gospodarczą ustala się max kwotę wsparcia na poziomie **do 200 tys.** Przy czym premiiowane będą projekty, w których wkład własny wnioskodawcy przekracza max intensywność pomocy, którą określono na poziomie **70% kosztów kwalifikowalnych** – w przypadku podmiotu wykonującego działalność gospodarczą, do której stosuje się przepisy ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej. Uzasadnieniem niższej kwoty wsparcia jest doświadczenie z poprzedniego okresu, gdzie nigdy max wnioskowana kwota nie przekroczyła 190 tys. zł. Jednocześnie zachowano max możliwy poziom intensywności pomocy, gdyż realizacja w szczególności przedsięwzięć innowacyjnych może być kosztochłonna.

- Dla pozostałych podmiotów z wyłączeniem jednostek sektora finansów publicznych pomoc jest udzielna z max intensywnością tj. **100% kosztów kwalifikowanych**. Za takim podejściem jednoznacznie opowiedzieli się uczestnicy konsultacji, beneficjentami będą głównie lokalne stowarzyszenia, które mają bardzo skromne środki własne, co skutkowało tym, że w poprzednim okresie budżetowym nie wiele stowarzyszeń realizowało projekty, ze względu na zbiurokratyzowane procedury, system refundacji i brak wkładu własnego.

W ramach LSR zaplanowano realizację jednej operacji własnej w wysokości do 50tys. zł. Operacja będzie dotyczyła promocji lokalnego dziedzictwa, które wymaga upowszechnienia, w tym z zastosowaniem metod innowacyjnych atrakcyjnych dla najmłodszych mieszkańców. Projekt będzie obejmował wydawnictwa promujące lokalne dziedzictwo kulturowe, oraz inne formy jego promocji. Dotychczas tego typu przedsięwzięcia nie były realizowane na obszarze LGD, a promocją w tym produktów i usług lokalnych zajmowała się głównie LGD. Powiązanie z celami oraz wskaźnikami operacji własnej zostało przedstawione w tabeli nr 11. *Cele i Wskaźniki*. Planuje się udział własny środków LGD na poziomie 5%, a tym samym udział jest wyższy niż wynikający z przepisów dotyczących realizacji operacji własnych.

Ważnym instrumentem realizacji strategii będą 4 projekty grantowe, o łącznym budżecie 400 tys. zł. W ramach których planuje się w szczególności poprawić ofertę spędzania czasu wolnego mieszkańców, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży. Zakres projektów grantowych ma zasadniczo tzw. miękki charakter, gdyż wspierane mają być wydarzenia integracyjne, promocyjne, edukacyjne, które ożywią istniejącą i wybudowaną infrastrukturę społeczną. Powiązanie z celami, budżetem oraz wskaźnikami poszczególnych projektów grantowych zostało przedstawione w tabeli nr 11. *Cele i Wskaźniki*.

7. Plan działania

W procesie wdrażania LSR możemy wyróżnić trzy etapy. Etap I – od pierwszej połowy 2016 do końca 2018 roku, Etap II – od początku 2019 do końca 2020 roku oraz Etap III – od początku 2021 roku do końca 2023 roku. Założony plan działania wynika po pierwsze z oczekiwań potencjalnych beneficjentów, którzy przede wszystkim z sektora publicznego chcieli by jak najszybciej zaspokoić braki infrastrukturalne, co wynikało z analizy złożonych arkuszy pomysłów. Istotnym elementem są również wymagania umowy o warunkach i sposobie realizacji strategii, która nakłada nagrody i kary, za dobrą realizację wskaźników produktu i budżetu na tzw. kamieniach milowych realizacji strategii.

Szczegółową informację o planie działania LSR obejmującą harmonogram osiągnięcia poszczególnych wskaźników LSR zwrócić w tabeli *Plan działania* stanowiącej załącznik nr 3 do LSR.

Każdy z trzech etapów będzie rozpoczynał się realizacją działań szkoleniowych i doradczych umożliwiających przyszłym wnioskodawcom zdobycie wiedzy niezbędnej do przygotowania dobrych wniosków, jednak zasadniczy ciężar realizacji strategii obejmuje lata 2016-2021, gdyż biorąc pod uwagę doświadczenia z realizacji strategii na lata 2008-2015 ostatnie dwa lata należy traktować jako ewentualne uzupełnienie wykonania budżetu wynikające z wracających się środków, lub też oszczędności po przetargach. Proces realizacji operacji budowlanych często ulega wydłużeniu, dlatego założono preferowanie projektów posiadających stosowne pozwolenia, co poprawia sprawność.

W pierwszym etapie LGD planuje wykorzystanie ponad 58% środków finansowych na realizację LSR, w tym ponad 41% środków finansowych na realizację LSR na utworzenie miejsc pracy. Średnia realizacja wskaźników produktu powinna znacząco przekroczyć obowiązkowy próg 20%, przy czym Przedsięwzięcie 1.2.3 dotyczące promocji dziedzictwa kulturowego i wymiany doświadczeń powinno być zrealizowane w 100%. Poprawa możliwości spędzania czasu wolnego będzie realizowana poprzez priorytetowe usuwanie braków infrastrukturalnych, dalej będą podnoszone kompetencje zasobów ludzkich w tym zakresie, by w kolejnych etapach wykształcone lokalne kadry w oparciu o dobrą bazę infrastrukturalną mogło realizować tzw. działania miękkie. Z tego też względu największy projekt grantowy dotyczący wydarzeń integracyjnych będzie realizowany dopiero w drugim etapie. Również największą realizację wskaźnika produktu dot. liczby utworzonych miejsc pracy przez osoby z grupy defaworyzowanej przyjęto dla lat

2019-2021, gdyż najpierw należy to środowisko zaktywizować, zachęcić do ubiegania się o środki oraz wyposażyć w odpowiednie kompetencje, co będzie dużym wyzwaniem. Potwierdziła to opinia podczas zrealizowanego wywiadu, gdzie wskazano że nie podjęto by się otworzenia firmy nawet gdyby od razu dostało się premie. W drugim etapie realizacji LSR zasadnicza większość wskaźników produktu powinna być zrealizowana w 100%, w tym cel ogólny nr 1 w całości. Dłuższej perspektywy wymaga realizacja celu ogólnego nr 2, gdyż prac z osobami defaworyzowanym w dostępie do rynku pracy będzie trudniejsza i w tym przypadku założono, że ostatnie nabory wniosków osób chcących założyć firmę miałyby miejsce w 2022 roku. Działania aktywizacyjne i informacyjne byłby prowadzone do końca perspektywy, choć w przypadku spotkań informacyjno-konsultacyjnych ich charakter zmieniałby się w kierunku dokonywania podsumowywania działalności LGD.

Harmonogram osiągnięcia poszczególnych wskaźników produktu oraz realizacji budżetu LSR jest ustalony racjonalnie, oraz odpowiada na potrzebę sprawnego rozwiązywania problemów, zniecierpliwionych oczekiwaniem na zmiany mieszkańców.

8. Budżet LSR

W ramach opracowywania mniejszej strategii określono planowany budżet na poszczególne zakresy wsparcia tj. realizację LSR, współpracę, koszty bieżące i aktywizację. Kwoty wsparcia finansowego zaplanowane w budżecie LSR nie przekraczają kwot na LSR określonych w załączniku nr 6 do Regulaminu konkursu, *Sposób ustalania wysokości dostępnych środków przeznaczonych na realizację LSR*. Strategia będzie finansowana wyłącznie w ramach PROW 2014-2020.

Zgodnie z wymogami PROW 2014-2020, 50% budżetu LSR przeznaczonego na realizację poddziałania 19.2 „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” w ramach PROW przeznaczone jest na przedsięwzięcia związane z tworzeniem lub utrzymaniem miejsc pracy. Maksymalna kwota środków działania LEADER przewidziana na poddziałanie 19.3 PROW, która została uwzględniona w LSR na etapie wyboru LSR stanowi równowartość 2% kwoty przewidzianej na poddziałanie 19.3, czyli 100 000 zł. Podział kosztów funkcjonowania LGD na koszty bieżące i aktywizację oparto na analogii do kosztów ponoszonych w poprzednim okresie wdrażania LSR, przy czym zwiększono koszty bieżące ze względu na większy zakres działalności biura wynikający z bardziej rozbudowanego systemu oceny i wyboru wniosków. Założono, że koszty bieżące będą stanowić 87,68% ogółu kosztów na funkcjonowanie LGD, a koszty aktywizacji 12,32%. W ramach aktywizacji przewiduje się finansowanie głównie szkoleń i spotkań konsultacyjnych.

W ramach poddziałania 19.2 założono, że na operacje realizowane przez beneficjentów z sektora finansów publicznych będzie przeznaczony 41,6% budżetu tego poddziałania, zakładając udział tego sektora również w projektach grantowych. Organizacje społeczne mogą być beneficjentami przede wszystkim zaplanowanych projektów grantowych. Wyróżnione 4 projekty grantowe o łącznym budżecie 400 tys. zł. Możliwe do uzyskania kwoty wsparcia i intensywność pomocy szczegółowo przedstawiono w rozdziale nr 6.

Budżet jest bezpośrednio powiązany z planem działania oraz celami i przedsięwzięciami, a w jego konstruowaniu w szczególności przydatne były składane przez mieszkańców arkusze pomysłów. Podział budżetu pomiędzy cel ogólny jest racjonalny i zachowuje równowagę w kierunkach założonej interwencji, udział celu ogólnego nr 2 dot. zmian na rynku pracy jest wyższy i wynosi 59,1% , gdyż w ramach tego celu zaplanowano działania aktywizacyjne LGD, które dotyczą kształtowania postaw przedsiębiorczych wśród mieszkańców LGD, nie tylko w odniesieniu do grupy

Tab. 12 Wysokość wsparcia finansowego EFSI w ramach LSR w ramach poszczególnych poddziałań:

Zakres wsparcia	Wsparcie finansowe (PLN)	
	PROW	Razem EFSI
Realizacja LSR (art. 35 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 1303/2013)	5 000 000,00	5 000 000,00
Współpraca (art. 35 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 1303/2013)	100 000,00	100 000,00
Koszty bieżące (art. 35 ust. 1 lit. d rozporządzenia nr 1303/2013)	1 096 000,00	1 096 000,00
Aktywizacja (art. 35 ust. 1 lit. e rozporządzenia nr 1303/2013)	154 000,00	154 000,00

Razem	6 350 000,00	6 350 000,00
-------	--------------	--------------

Tab. 13 Plan finansowy w zakresie poddziałania 19.2 PROW 2014-2020

	Wkład EFRROW	Budżet państwa	Wkład własny będący wkładem krajowych środków publicznych	RAZEM
Beneficjenci inni niż jednostki sektora finansów publicznych	1 857 996,00 zł	1 062 004,00 zł	X	2 920 000,00 zł
Beneficjenci będący jednostkami sektora finansów publicznych	1 323 504,00 zł	X	756 496,00 zł	2 080 000,00 zł
Razem	3 181 500,00 zł	1 062 004,00 zł	756 496,00 zł	5 000 000,00 zł

odbiorczej tego celu ogólnego, ale również dla pozostałych osób i podmiotów zainteresowanych zmianami w ramach celu ogólnego nr 1. Uzasadnieniem takiego podejścia jest fakt, że poprawa możliwości zatrudnienia na terenie LGD będzie oddziaływać pozytywnie na inne obszary wykluczenia, gdyż generalna większość problemów ma przyczyny ekonomiczne. W obrębie celów szczegółowych realizowanych w ramach celu ogólnego nr 1, zachowano proporcje przy czym największy udział wynoszący 15,9% ma cel *Poprawa warunków środowiskowych życia mieszkańców obszaru LGD*, co jest związane z dużą kosztownością projektów infrastrukturalnych, które mają być przyjazne środowisku. W ramach celu 1.1 dotyczącego poprawy warunków spędzania czasu wolnego realizowane będą zamierzenia infrastrukturalne o nieco mniejszej skali, jak np. place zabaw, jednak ważnym elementem tego celu zapewniającym kompletność są przedsięwzięcia 1.1.2 oraz 1.1.3, które umożliwią wykształcenie lokalnego kapitału ludzkiego oraz organizację ważnym dla różnicującego się środowiska imprez integracyjnych, na co zaplanowano 2,4% ogółu środków. Mimo że środki wydają się skromne, z perspektywy niewielkich organizacji możliwość uzyskania kilku tysięcy na organizację takich imprez jest wystarczająca. Przewidywane kwoty grantów szacowano na podstawie złożonych arkuszy pomysłów, analizy beneficjentów z poprzedniego okresu, oraz kosztów ponoszonych przez LGD na organizowane wydarzenia promocyjne. Wysokość środków przeznaczonych na realizację celu szczegółowego 1.2 dot. wzmocnienia tożsamości kulturowej, mimo że najwięcej środków przeznaczono na zachowanie zabytków koncentruje się zmianach w odbiorze lokalnego dziedzictwa. W ramach przedsięwzięcia 1.2.3 planuje się wzmocnić promocje dziedzictwa realizując projekt współpracy umożliwiający wymianę doświadczeń oraz operacji własnej dot. szczególności wydawnictw promocyjnych oraz innej bardziej innowacyjnej formy promocji dziedzictwa, gdyż na obszarze LGD takim zakresem operacji dotychczas było bardzo małe zainteresowanie. Prace przy zabytkach są działaniami bardzo kosztownymi z tego względu przedsięwzięcie 1.2.1 obejmuje dużą kwotę w stosunku do zaplanowanych wskaźników produktu. Kosztowność przedsięwzięcia 1.3.2 w ramach celu 1.3 jest wynikiem założenia stosunkowo dużych projektów polegających na dostosowaniu obiektów użyteczności publicznej służących kulturze, a działania służące ochronie środowiska z zastosowaniem najbardziej efektywniejszych technologii generuje większe koszty. Działania natomiast służące podnoszeniu świadomości ekologicznej założone w ramach przedsięwzięcia 1.3.1. zasadniczo nie wymagają dużych kosztów, jednak żeby były atrakcyjne dla ludzi młodych muszą mieć ciekawą, innowacyjną formę, co pociąga za sobą wyższe koszty. Podstawowym celem takich działań jest edukacja ekologiczna, jednak równocześnie ma być to forma ciekawego spędzania czasu wolnego, czego brakuje na obszarze.

W ramach celu ogólnego nr 2 39,4% przeznaczono na realizację celu szczegółowego 2.1. który stwarza bezpośrednie możliwości uzyskania wsparcia na tworzenie miejsc pracy i dostosowanie kwalifikacji do potrzeb zawodowych, w przypadku przedsięwzięcia 2.1.1 dla osób podejmujących działalność gospodarczą, a w przypadku przedsięwzięcia 2.1.2. Zasadniczo położono nacisk na samodzielnie podejmowanie działalności przeznaczając na to przedsięwzięcie prawie 65% środków dostępnych na tworzenie miejsc pracy. Takie podejście jest uzasadnione ze względu, że na rozwój większych firm, podnoszenia ich innowacyjności są możliwości uzyskania dofinansowania z innych źródeł. Cel szczegółowy 2.2 będzie realizowany poprzez jeden cel szczegółowy, który obejmuje zarówno działania informacyjne,

jak i doradztwo dla wszystkich beneficjentów, co będzie finansowane w ramach Kosztów bieżących jak i Aktywizacji i w stosunku do ogólnego budżetu będzie stanowić 19,7%.

Tab. 14 Powiązanie budżetu z celami i przedsięwzięciami

Cel ogólny	Cele szczegółowe		Przedsięwzięcia		
	Budżet (zł)	NR	Budżet (zł)	NR	Budżet (zł)
1. Podniesienie jakości życia i włączenie społeczne mieszkańców	2 600 000,00	1.1	855 000,00	1.1.1	655 000,00
				1.1.2	50 000,00
				1.1.3	150 000,00
		1.2.	735 000,00	1.2.1	485 000,00
				1.2.2.	100 000,00
				1.2.3.	150 000,00
		1.3.	1 010 000,00	1.3.1.	100 000,00
				1.3.2.	910 000,00
2. Zwiększenie atrakcyjności lokalnego rynku pracy	3 750 000,00	2.1.	2 500 000,00	2.1.1.	1 620 000,00
				2.1.2.	880 000,00
		2.2.	1 250 000,00	2.2.1.	1 250 000,00

9. Plan komunikacji

Plan komunikacji ze społecznością Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenie „Wielkopolska z Wyobraźnią” określa reguły wymiany informacji między mieszkańcami LGD a Stowarzyszeniem. Sprawna komunikacja pomoże we właściwym wykorzystaniu środków europejskich, które będą służyły rozwojowi obszaru działania LGD.

Z doświadczenia LGD w poprzednim okresie programowania można wyróżnić podstawowe narzędzia komunikacji, które okazały się najbardziej skuteczne. Mieszkańcy LGD często zdobywają niezbędne informacje o LSR podczas bezpośrednich indywidualnych spotkań w biurze LGD – doradztwo. Popularnym źródłem jest także uaktualniana strona internetowa LGD, lokalne portale oraz media społecznościowe.

Działania komunikacyjne głównie mają na celu wspieranie realizacji celów oraz wskaźników określonych w LSR. LGD poprzez systematyczne dostarczanie niezbędnych informacji chce zmotywować i zachęcić potencjalnych beneficjentów oraz wszystkich mieszkańców do korzystania z Funduszy Europejskich, a także ogólnie mobilizować lokalną społeczność do wykorzystywania potencjału. Po przeprowadzonej analizie działania LGD Stowarzyszenie „Wielkopolska z Wyobraźnią” będą miały na celu:

- Bieżące informowanie mieszkańców/potencjalnych wnioskodawców o nowej LSR oraz o zasadach naboru wniosków prowadzonych przez LGD;
- Polepszenie jakości składanych do LGD wniosków na krótko przed przewidywanym naborem wniosków. Informowanie o naborze wniosków;
- Wspieranie beneficjentów w realizacji operacji;
- Informowanie mieszkańców o dotychczasowych efektach wdrażania.

Prawidłowy przepływ informacji wymaga także corocznej informacji zwrotnej, w tym przypadku na temat jakości pomocy świadczonej przez LGD aby wprowadzać ewentualne korekty w planie komunikacyjnym.

Głównym przesłaniem jest komunikat, że Fundusze Europejskie mają zwiększać możliwości oraz poprawiać jakość życia na obszarze LGD, poprzez ciekawe, innowacyjne projekty, które pomogą rozwiązywać problemy obszaru.

Podczas przygotowań do opracowania Lokalnej Strategii Rozwoju przeprowadzono internetowe badanie ankietowe wśród mieszkańców LGD i zapytano o kanały komunikacyjne oraz najistotniejsze ich zdaniem informacje, którymi są zainteresowani. Po przeanalizowaniu odpowiedzi można wywnioskować, że najbardziej preferowanym kanałem komunikacyjnym są: strona internetowa LGD oraz portale społecznościowe (np. popularny facebook). Duża grupa mieszkańców wskazała także organizowane przez LGD spotkania informacyjne jako dobre źródło informacji o LSR. Ankietowani wskazali, że najważniejsze jest dla nich przekazywanie informacji o organizowanych naborach wniosków o dofinansowanie przedsięwzięć w ramach LSR i co za tym idzie także o wynikach przeprowadzanych naborów wniosków. Najmniej istotne są wg badanych informacje na temat realizacji wskaźników i budżetu LGD.

Analizując sugestie mieszkańców wyszczególniono podstawowe działania komunikacyjne takie jak:

- spotkania informacyjne na temat głównych założeń LSR;
- spotkania na temat oceny oraz wyboru operacji przez LGD;

- spotkania warsztatowe dot. wypełniania wniosku o przyznanie pomocy;
- spotkania na temat realizacji i wniosku o płatność;
- badania ankietowe;
- kampanie informacyjne;

Wszystkie działania planu komunikacyjnego będą zawierały informację o finansowaniu z funduszu PROW 2014-2020. Środki przekazu danych działań komunikacyjnych wyszczególniono biorąc pod uwagę opinie mieszkańców obszaru LGD. Są to:

- strona internetowa LGD: www.wielkopolskazwyobraznia.pl
- konto na portalu społecznościowym – Facebook
- tematyczne ulotki informacyjne
- plakaty informacyjne
- doradztwo w biurze LGD lub w tzw. mobilnych punktach doradztwa w każdej gminie
- ankiety badające poziom zadowolenia mieszkańców
- wydarzenia i imprezy promocyjne, w tym także stoiska LGD podczas wydarzeń organizowanych przez inne powiaty
- ogłoszenia w prasie o zasięgu regionalnym
- sms

Adresatami działań komunikacyjnych jest społeczność Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenie „Wielkopolska z Wyobraźnią”, w tym: przedsiębiorcy, rolnicy, jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe grupy defaworyzowane (dzieci i młodzież, osoby do 35 roku życia oraz kobiety).

Wszystkie działania komunikacyjne są dostosowane do odbiorców, także tych z grup defaworyzowanych. Młodzi ludzie chętnie i często korzystają z internetu, dlatego też głównym środkiem przekazu będzie dla nich portal społecznościowy Facebook oraz strona internetowa LGD. Przekazywane informacje będą zwięzłe, logiczne, zrozumiałe i interesujące dla przeciętnego mieszkańca obszaru LGD.

10. Zintegrowanie

Zarówno cele ogólne jak i szczegółowe niniejszej strategii są zbieżne z podstawowym celem działania LEADER jakim jest „wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich” w ramach priorytetu 6 „wspieranie włączenia społecznego, ograniczenia ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich”. Zaplanowane cele i przedsięwzięcia LSR są zgodne z trzema celami przekrojowymi PROW 2014-2020 tj. ochrona środowiska, przeciwdziałanie zmianom klimatu oraz innowacyjność.

Innowacyjność będzie w realizowana w szczególności w ramach celu szczegółowego *2.1. Rozwój przedsiębiorczości oraz wzrost aktywności zawodowej mieszkańców obszaru LGD*, gdzie w ramach przedsięwzięcia *2.1.2. Utrzymanie i rozwijanie działalności gospodarczej* szczególnej preferencji podlegają operacje dotyczące rozwoju przedsiębiorstw w oparciu o innowacje. Na realizację innowacyjności ukierunkowany jest również cel szczegółowy *1.2. Wzmocnienie tożsamości kulturowej mieszkańców obszaru LGD*, gdzie w ramach przedsięwzięcia *1.2.1 Zachowanie, konserwacja, renowacja, restauracja lub rewitalizacja obiektów dziedzictwa kulturowego, w tym zabytków* preferowane będą projekty dotyczące konserwacji i zachowania dziedzictwa kulturowego realizowane z wykorzystaniem innowacji, w tym ekoinnowacji które mogą pozwolić jednocześnie na osiągnięcie celów przekrojowych w zakresie ochrony środowiska i przeciwdziałania zmianą klimatu. Niewątpliwą innowacyjnością o charakterze inkrementalnym będzie realizacja czterech projektów grantowych, których wdrożenie powinno wyraźnie pobudzić słabo wykorzystywany potencjał organizacji pozarządowych. Wdrożenie innowacyjnego, a jednocześnie prostszego systemu dystrybucji środków, pozwoli na rzeczywistą realizację oddolnych potrzeb mieszkańców zrzeszonych w licznych organizacjach. Podejmowane w ramach projektów grantowych inicjatywy, ze względu na wykluczenie imprez cyklicznych będą miały również w przeważającej mierze innowacyjny charakter.

Cele przekrojowe w zakresie ochrony środowiska i przeciwdziałania zmianom klimatu będą przede wszystkim realizowane w ramach celu szczegółowego *1.3 Poprawa warunków środowiskowych życia mieszkańców obszaru LGD*, który jest temu bezpośrednio dedykowany. Przedsięwzięcie *1.3.2. Przebudowa/Modernizacja infrastruktury społecznej zwiększająca efektywność energetyczną, ograniczająca presję na środowisko lub przystosowująca do zmian klimatu* umożliwi realizację projektów infrastrukturalnych, ukierunkowanych na te właśnie cele przekrojowe. Przedsięwzięcie *1.3.1 Działania edukacyjno-promocyjne w zakresie kształtowania świadomości ekologicznej i klimatycznej* zaplanowane w ramach tego samego celu szczegółowego ma charakter komplementarny, gdyż umożliwi realizację tzw. projektów miękkich w zakresie podnoszenia świadomości ekologicznej mieszkańców. Rzeczywista poprawa warunków środowiskowych wymaga zmian w mentalności mieszkańców, gdyż punkowe działania inwestycyjne są mało skuteczne. Zaplanowany mechanizm interwencji, w tym zakresie ma charakter zintegrowany, gdyż zaangażowana bezpośrednio młodzież i dzieci, będzie transferowała wiedzę w tym zakresie na pozostałych mieszkańców obszaru, co podnosi efektyw-

ność działań inwestycyjnych. Na poziomie pozostałych przedsięwzięć inwestycyjnych, również przewidziano preferowanie operacji zawierających elementy prośrodowiskowe.

Cel szczegółowy 1.1 *Poprawa warunków spędzania czasu wolnego wśród mieszkańców obszaru LGD* w sposób kompleksowy i spójny odpowiada na potrzebę zapewnienia możliwości atrakcyjnego spędzania czasu wolnego. Zaplanowane w ramach celu przedsięwzięcia pozwalają na niwelowanie przyczyn problemu, którym są braki w infrastrukturze społecznej, kapitale ludzkim i społecznym. Partnerzy głównie z sektora publicznego podejmą się realizacji projektów likwidujących bariery infrastrukturalne. Natomiast sektor społeczny i zainteresowani mieszkańcy będą mogli podnieść swoje kompetencje w zakresie organizacji czasu wolnego, uczestnicząc w warsztatach czy szkoleniach. Zdobycie umiejętności będą mogły zostać praktycznie wykorzystane przy organizacji imprez integracyjnych, kreowanych przez organizacje społeczne. Przedsięwzięcia integracyjne ożywią istniejące i nowopowstałe obiekty infrastruktury społecznej, które bez odpowiedniej animacji są mało atrakcyjne szczególnie dla dzieci i młodzieży. Preferowanie grantów realizowanych w partnerstwie kilku organizacji będzie sprzyjało współpracy. W grupie docelowej działań wzmacniających kompetencje i umiejętności znajdują się osoby z grupy defaworyzowanej z punktu widzenia dostępu do rynku pracy. Zdobycie wiedzy i umiejętności, w połączeniu z praktyczną organizacją wydarzeń integracyjnych może stanowić istotne doświadczenie, które w dłuższej perspektywie czasowej może stanowić punkt wyjścia dla podjęcia działalności gospodarczej o charakterze eventowym.

W ramach strategii przewiduje się zintegrowanie następujących branż działalności gospodarczej Przetwórstwo przemysłowe (sekcja C), Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (sekcja M), Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją (sekcja R). Preferencja powyższych branż pozwoli na podejmowanie działalności gospodarczej zarówno w działaniach wymagających pracy umysłowej, jak również tych o charakterze rzemieślniczym co stwarza dość szerokie spektrum wyboru dla zróżnicowanej pod względem oczekiwań i kwalifikacji grupy defaworyzowanej. Wskazanie na sekcję dotyczącą zakresu związanego z zagospodarowaniem czasu wolnego i rekreacją uzasadnione jest zgłaszanymi licznymi potrzebami, w tym zakresie. Zapotrzebowanie na realizację potrzeb w zakresie organizacji czasu wolnego, należących do grupy potrzeb wyższego będzie rosło wraz z zamożnością lokalnego społeczeństwa. Mieszkańcy powinni mieć możliwość ich realizacji na obszarze LGD. Wśród rozwijających się firm wzrasta zapotrzebowanie na usługi specjalistyczne, doradcze, czy reklamowe. Odpowiednie otoczenie biznesu ma duże znaczenie dla innowacyjności, której przejawem może być coraz większy przedmiot działalności firm poddawany outsourcingowi. LGD poprzez organizację szkoleń i działalność doradczą podejmie próbę zainicjowania powstania na swoim obszarze klastra związanego z obróbką metali, produkcją kabin. W ramach przedsięwzięcia nakierowanego na rozwijanie działalności gospodarczej preferowane będą projekty bazujące na lokalnych zasobach, które umożliwiają wystąpienie jak największej synergii.

Cele ogólne LSR wpisują się w cel generalny Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020r., którym jest efektywne wykorzystanie potencjałów rozwojowych na rzecz wzrostu konkurencyjności województwa służące poprawie jakości życia mieszkańców w warunkach zrównoważonego rozwoju. Cel ogólny nr 1.0 *Podniesienie jakości życia i włączenie społeczne mieszkańców* wraz z celami szczegółowymi przyczyni się bezpośrednio do realizacji następujących celów strategicznych SRWW:

Cel strategiczny nr 2. Poprawa stanu środowiska i racjonalne gospodarowanie jego zasobami;

Cel strategiczny nr 3. Lepsze zarządzanie energią;

Cel strategiczny nr 5. Zwiększenie spójności województwa;

Cel strategiczny nr 7. Wzrost kompetencji mieszkańców i zatrudnienia;

Cel strategiczny nr 8. Zwiększenie zasobów oraz wyrównywanie potencjałów społecznych województwa.

Natomiast cel ogólny nr 2.0 *Zwiększenie atrakcyjności lokalnego rynku pracy* z przypisanymi mu celami szczegółowymi pozostaje w ścisłej zbieżności z takimi celami strategicznymi jak:

Cel strategiczny nr 6. Wzmocnienie potencjału gospodarczego regionu;

Cel strategiczny nr 7. Wzrost kompetencji mieszkańców i zatrudnienia;

Cel strategiczny nr 8. Zwiększenie zasobów oraz wyrównywanie potencjałów społecznych.

W mniejszym stopniu będzie przyczyniał się do osiągnięcia celów strategicznych nr 2 i 3.

Założony w wojewódzkiej strategii, model rozwojowy opiera się na instrumentach zarówno „miękkich”, jak i „twarde” co jest spójne z zaproponowaną logiką interwencji w niniejszej strategii. Jednym z filarów rozwoju województwa ma być, równowaga społeczna rozumiana jako tworzenie warunków do rozwoju demograficznego, prowadzącego przynajmniej do zastępowalności pokoleń, oraz tworzenia miejsc pracy i aktywnego działania w celu podniesienia jakości życia. Wdrożenie LSR ze względu na dobór celów i przedsięwzięć pozwoli wpłynąć na równowagę społeczną w wymiarze LGD.

Zdiagnozowane w LSR grupy defaworyzowane zasadniczo pokrywają się z priorytetami *Strategii Polityki Społecznej dla województwa wielkopolskiego do roku 2020*, w ramach której wyraźnie akcentuje się potrzebę wyrówny-

wania szans rozwojowych dzieci, młodzieży i kobiet. Podobnie jak w niniejszej strategii proponuje się podejmowanie działań o charakterze asekuracyjnym oraz interwencyjnym.

Strategie rozwoju gmin wchodzących w skład LGD (tj. Koźmin Wlkp., Rozdrażew, Borek Wlkp., Pogorzela) oparte zostały zasadniczo na modelu dwukierunkowych działań, z jednej strony występują cele ukierunkowane bezpośrednio na jakość życia mieszkańców, z drugiej strony ważnym elementem są kwestie bytu ekonomicznego mieszkańców. W wizjach przytoczonych strategii zakłada się, że gminy te będą atrakcyjnym miejscem zarówno dla mieszkańców, jak również dla inwestorów. Założono, że rozwój gmin ma mieć charakter zrównoważony, co pozostaje w zgodzie z przyjętymi celami niniejszej strategii.

Cel ogólny LSR nr 1.0 *Podniesienie jakości życia i włączenie społeczne mieszkańców wraz z celami szczegółowymi* jest zbieżny z następującymi celami strategii rozwoju gmin:

- Poprawa infrastruktury technicznej (SR gm. Rozdrażew),
- Rozwój usług społecznych (SR gm. Rozdrażew),
- Wykorzystanie i wzmocnienie potencjału kulturalnego, rekreacyjnego i sportowego (SR gm. Koźmin Wlkp.),
- Wzrost standardu życia mieszkańców (SR gm. Koźmin Wlkp.),
- Zrównoważony rozwój gminy zapewniający dbałość o środowisko naturalne (SR gm. Koźmin Wlkp.),
- Podniesienie poziomu wykształcenia w gminie (SR gm. Koźmin Wlkp.),
- Podnoszenie jakości życia mieszkańców (SR gm. Borek Wlkp.),
- Aktywny kapitał ludzki (SR gm. Pogorzela),
- Nowoczesna infrastruktura (SR gm. Pogorzela).

Natomiast cel ogólny nr 2.0 dotyczący zwiększenia atrakcyjności lokalnego rynku pracy jest spójny z takim celami strategii rozwoju gmin jak:

- Wspieranie rozwoju gospodarczego gminy (SR gm. Rozdrażew),
- Rozwój konkurencyjnej gospodarki i rolnictwa (SR gm. Koźmin Wlkp.),
- Rozwój przedsiębiorczości (SR gm. Borek Wlkp.),
- Rozwinięta gospodarka (SR gm. Pogorzela).

Wysoko towarowe rolnictwo, charakterystyczne dla gmin członkowskich LGD stanowi zasadniczy zasób rozwojowy tego obszaru, co jest podkreślane w strategiach gmin. Bezpośrednie wsparcie rozwoju rolnictwa nie jest jednak możliwe w ramach podejścia Leader, pośrednio jednak preferowanie operacji wykorzystujących zasoby lokalne, w tym rolnicze oraz możliwość finansowania drobnego przetwórstwa rolno-spożywczego w ramach LSR może korzystnie wpływać również na ten bardzo istotny sektor gospodarki lokalnej.

Gminy Borek Wlkp., Koźmin Wlkp. oraz Rozdrażew posiadają dla części swoich obszarów miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego z przeznaczeniem gruntów pod mieszkalnictwo, usługi, działalność produkcyjną oraz aktywność sportową i rekreacyjną. Z punktu widzenia rozwoju działalności gospodarczej, który jest wspierany w ramach niniejszej strategii szczególnie atrakcyjne tereny inwestycyjne objęte planami zagospodarowania przestrzennego, o powierzchni ponad 70 ha posiada gmina Borek Wlkp. Właścicielami części wolnych terenów objętych planami zagospodarowania przestrzennego są gminy oraz Agencja Nieruchomości Rolnych. Dostępność lokalnego zasobu jakim są tereny inwestycyjne może być wykorzystana przez potencjalnych beneficjentów podejmujących lub rozwijających działalność gospodarczą.

Podstawowymi dokumentami strategicznym w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu na poziomie gmin członkowskich LGD, są:

- Strategia rozwiązywania problemów społecznych gminy Rozdrażew (2014 r.),
- Strategia rozwiązywania problemów społecznych gminy Borek Wlkp. na lata 2015-2020,
- Strategia rozwiązywania problemów społecznych gminy Pogorzela na lata 2015-2020,
- Strategia integracji i rozwiązywania problemów społecznych gminy Koźmin Wlkp. na lata 2014-2020. Założenia powyższych strategii bezpośrednio korespondują z niniejszą strategią. Do podstawowych problemów społecznych należy zaznaczyć bezrobocie, które dotyka dużo częściej kobiety oraz osoby młode. Pozostałe problemy społeczne poza marginalnymi przypadkami losowymi jak np. niepełnosprawność, mają najczęściej wtórny charakter, gdyż rodziny w których występują osoby bezrobotne, pracujące w niepełnym wymiarze pracy oraz słabo wynagradzane ze względów finansowych podlegają wykluczeniu społecznemu. W przyjętych strategiach gminnych dot. problemów społecznych podkreśla się rolę prewencji obejmującej wychodzenie do dzieci i młodzieży z odpowiednią ofertą spędzania czasu wolnego. Cele LSR są spójne z następującymi celami strategicznymi gminnych dokumentów dot. rozwiązywania problemów społecznych:

- Ograniczenie zjawiska bezrobocia (gm. Rozdrażew),
- Integracja ze społecznością środowisk wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem Społecznym (gm. Rozdrażew),

- Zwiększenie aktywności społecznej mieszkańców gminy (gm. Koźmin Wlkp.),
- Redukowanie zjawiska ubóstwa i wykluczenia (gm. Koźmin Wlkp.),
- Przeciwdziałanie ubóstwu, bezrobociu i bezdomności oraz zapobieganie ich skutkom (gm. Borek Wlkp., Pogorzela),
- Wspomaganie rodzin oraz wspomaganie rozwoju dzieci i młodzieży (gm. Borek Wlkp., Pogorzela),
- Rozwój kapitału społecznego i ludzkiego (gm. Borek Wlkp., Pogorzela).

Lokalna Strategia Rozwoju jest spójna względem strategii rozwoju województwa, strategii rozwoju gmin członkowskich, strategii rozwiązywania problemów społecznych oraz strategii polityki społecznej dla województwa wielkopolskiego do roku 2020. Preferowanie projektów realizowanych w partnerstwie, wykorzystania zasobów lokalnych oraz specjalne wyodrębnione przedsięwzięcie ukierunkowane na organizacje imprez integracyjnych będzie sprzyjało zintegrowaniu lokalnej społeczności.

II. Monitoring i ewaluacja

W celu stałego podnoszenia jakości i efektywności zaplanowanego mechanizmu interwencji w ramach niniejszej strategii opracowano procedury monitoringu i ewaluacji. Przy czym ze względu, że perspektywa realizacji lokalnej strategii rozwoju jest rozciągnięta na 7 lat, kluczowym narzędziem wspomaganie decyzji w zakresie jej wdrażania jest ewaluacja. W tym okresie może zaistnieć wiele nowych okoliczności mających wpływ na założenia lokalnej strategii rozwoju. Przyjęte uwarunkowania na etapie diagnozy, mające wpływ na kierunki interwencji, mogą okazać się chybione. Dokonanie ewaluacji i wyniki monitoringu powinny dostarczać sygnałów o ewentualnych problemach we wdrażaniu strategii, aby w odpowiednim momencie podjąć stosowne korekty.

Założono przeprowadzenie trzech rodzajów ewaluacji, dostosowanych do potrzeb poszczególnych okresów wdrażania LSR:

- Ex-ante – przeprowadzonej przed rozpoczęciem realizacji strategii,
- Mid-term – przeprowadzanej w połowie okresu wdrażania,
- Ex-post – po zakończeniu realizacji strategii.

Przy czym kluczowe znaczenie ma ewaluacja Mid-term, której wyniki będą cenną wskazówką dla LGD, w zakresie prawidłowości przyjętego mechanizmu interwencji. Założono, że ewaluacja śródkresowa będzie przeprowadzona na przełomie lat 2019-2020, prawdopodobnie w pierwszym kwartale 2020 roku, a o ostatecznym terminie zdecyduje zarząd LGD, kierując się przede wszystkim terminem rozpoczęcia okresu wdrażania LSR. Uzasadnieniem przeprowadzenia ewaluacji śródkresowej jest przede wszystkim możliwość podjęcia ewentualnych działań naprawczych, w sytuacji gdyby założone rezultaty nie były osiągnięte.

Ze względu na ograniczone zasoby ludzkie biura LGD oraz potrzebę zachowania jak największego obiektywizmu, ewaluację śródkresową i końcową będą realizowali niezależni, zewnętrzni eksperci. W przypadku ewaluacji wstępnej nie ma takiej konieczności i została ona przeprowadzona przez LGD, w oparciu również o wyniki badania monitoringowo-ewaluacyjnego LSR na lata 2008-2015, które zostało wykonane w marcu 2015 r.

Katalog elementów podlegających ewaluacji nie jest jednak zamknięty, a wskazany w procedurze ma charakter absolutnego minimum.

W trakcie opracowania procedur uwzględniono wyniki partycypacji społecznej, przede wszystkim w odniesieniu do kryteriów ewaluacyjnych. Najbardziej istotnymi kryteriami ewaluacji uznano efektywność i trwałość. Znaczenie przywołanych kryteriów wydaje się być szczególnie ważne ze względu na fakt, że środki finansowe przeznaczone na realizację strategii w stosunku do oczekiwań mieszkańców LGD są niewspółmierne, dlatego koniecznym jest aby były wydawane bardzo racjonalnie. Skupienie się na trwałości projektów ma priorytetowy charakter, gdyż efekty realizacji strategii nie powinny ograniczać się jedynie do okresu wydatkowania środków, najważniejsze jest długofalowe pozytywne oddziaływanie na obszar LGD. Poszczególne rodzaje ewaluacji, wymagają nieco odmiennych kryteriów, dlatego postanowiono użyć pięciu podstawowych kryteriów, uzupełnianych przez spójność braną pod uwagę na etapie ewaluacji ex-ante.

Monitoring, którego zadaniem jest rejestracja bezpośrednich efektów wdrażanej strategii, będzie realizowany na bieżąco, samodzielnie przez LGD. Oceny efektywności doradztwa i pracy biura będzie wykonywana przez prezesa Zarządu, w pozostałych zakresach odpowiedzialni są pracownicy biura. Na potrzeby monitoringu beneficjenci składają sprawozdania z realizacji operacji na formularzu udostępnianym przez LGD, oraz są realizowane anonimowe ankiety dla uczestników przeprowadzanych szkoleń oraz osób korzystających z doradztwa.

Szczegółowe zasady zostały określone w procedurze monitoringu i ewaluacji LSR stanowiącej załącznik nr 2 do LSR.

Wyniki monitoringu, a przede wszystkim rekomendacje z ewaluacji będą stanowiły podstawę do ewentualnej aktualizacji LSR. Szczegółowe zasady dokonywania aktualizacji zostały określone w stosownej procedurze stanowiącej załącznik nr 1 do LSR.

12. Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko

Organ odpowiedzialny za opracowanie niniejszej strategii przeanalizował jej zapisy pod kątem ewentualnego spełnienia kryteriów kwalifikujących do przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, o których mowa art. 46 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2013 r., poz. 1235 ze zm.). Nie stwierdzono ryzyka wystąpienia znaczącego negatywnego oddziaływania na środowisko, w tym na obszary Natura 2000 w związku z realizacją przedsięwzięć, bądź innych działań nim objętych. Oddziaływanie na obszary Natura 2000 jest w szczególności bardzo małe ze względu, że obszarem Natura 2000 na terenie LGD „Wielkopolska z Wyobraźnią” objęty jest marginalny fragment o powierzchni 4 ha w gminie Rozdrażew.

Realizacja postanowień Lokalnej Strategii Rozwoju nie spowoduje znaczącego oddziaływania na środowisko, a projekt dokumentu nie wyznacza ram dla późniejszych realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko. W strategii kładzie się nacisk głównie na działania miękkie służące włączeniu społecznemu i podniesieniu kompetencji społeczności lokalnej. Zadania infrastrukturalne możliwe do realizacji w ramach strategii stanowią głównie dopełnienie działań miękkich, a wysokość udzielanej pomocy oraz zakres możliwych do realizacji przedsięwzięć jest rozbieżny z wykazem przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać zawartym w Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (Dz.U. 2010 nr 213 poz. 1397 ze zmianami). Z możliwości realizacji i finansowania w ramach LSR na mocy § 8 Rozporządzenia MRiRW z dnia 24 września 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego PROW na lata 2014-2020 wyłączone są przedsięwzięcia takie jak:

- 1) działalność usługowa wspomagająca rolnictwo i następująca po zbiorach;
- 2) górnictwo i wydobywanie;
- 3) działalność usługowa wspomagająca górnictwo i wydobywanie;
- 4) przetwarzanie i konserwowanie ryb, skorupiaków i mięczaków;
- 5) wytwarzanie i przetwarzanie koksu i produktów rafinacji ropy naftowej;
- 6) produkcja chemikaliów oraz wyrobów chemicznych;
- 7) produkcja podstawowych substancji farmaceutycznych oraz leków i pozostałych wyrobów farmaceutycznych;
- 8) produkcja metali;
- 9) produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep oraz motocykli;
- 10) transport lotniczy i kolejowy;
- 11) gospodarka magazynowa.

Ponadto cele szczegółowe, przedsięwzięcia LSR, oraz zakres pomocy uniemożliwiają realizację przedsięwzięć znacząco oddziałujących na środowisko. Jednocześnie należy zaznaczyć, że wszelkie operacje realizowane w ramach strategii powinny służyć ograniczaniu negatywnego wpływu na środowisko, gdyż LSR ma służyć realizacji celów przekrojowych PROW 2014-2020 takich jak: ochrona środowiska oraz przeciwdziałanie zmianom klimatu.

Ponadto wykonanie oceny oddziaływania na środowisko niniejszej strategii jest zbędne ze względu, że ma ona zbliżony zakres i stopień szczegółowości co *Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 r.*, którą poddano prognozie oddziaływania na środowisko. Cele Strategii Rozwoju Województwa są zbieżne z celami LSR. Szczegółowe porównanie celów zostało przedstawione w rozdziale nr 10. Wobec czego uznano, że LSR dla obszaru działania stowarzyszenia „Wielkopolska z Wyobraźnią” w okresie programowania 2014-2020 będzie stanowić instrument realizacji założeń *Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 r.* poprzez wykorzystanie m.in. środków unijnych oraz, że będzie dotyczyć wyłącznie niewielkich modyfikacji przyjętego już dokumentu.

W analizie przyjęto poniższe założenia:

- 1) charakter działań przewidzianych w dokumentach, o których mowa w art. 46 i 47, w szczególności:
 - a) stopień, w jakim dokument ustala ramy dla późniejszej realizacji przedsięwzięć, w odniesieniu do usytuowania, rodzaju i skali tych przedsięwzięć:

W LSR zostały określone warunki dostępu do dofinansowania w ramach przedsięwzięć tj. m.in.: rodzaj beneficjentów, wielkość dofinansowania, rodzaj premiowanych projektów. **LGD nie wyznacza w opracowywanym dokumencie ram dla przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, nie określa się również ich usytuowania.** Skala

możliwych do realizacji projektów infrastrukturalnych jest niewielka, ze względu na limity środków, oraz zakresy przedsięwzięć w ramach, których będą mogły być realizowane niewielkie formy jak np. place zabaw, siłownie napowietrzne, czy modernizacje istniejących obiektów.

b) powiązania z działaniami przewidzianymi w innych dokumentach:

Założenia LSR pozostają w zgodności z celami przyjętymi w dokumentach strategicznych szczebla międzynarodowego, wspólnotowego, krajowego oraz regionalnego. Można tym samym wnioskować, że osiągnięcie celów Strategii, będzie przyczyniać się do osiągnięcia celów i założeń dokumentów strategicznych wyższego szczebla w szczególności Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego oraz PROWu 2014-2020.

c) przydatność w uwzględnieniu aspektów środowiskowych, w szczególności w celu wspierania zrównoważonego rozwoju, oraz we wdrażaniu prawa wspólnotowego w dziedzinie ochrony środowiska:

Dokument zawiera opis walorów środowiskowych LGD, jednocześnie wskazuje je jako atuty obszaru i możliwość wykorzystania ich w celach rozwojowych i promocyjnych obszaru, a także zachowania walorów przyrodniczych i kulturowych. Dokument promuje ideę zrównoważonego rozwoju, odnawialne źródła energii, a także wspiera wdrażanie prawa wspólnotowego w zakresie ochrony środowiska.

d) powiązania z problemami dotyczącymi ochrony środowiska:

Lokalna Strategia Rozwoju wyznacza kierunki poprawy jakości środowiska naturalnego oraz wzrostu świadomości społeczności lokalnych na temat ochrony środowiska. Jest dokumentem, który ukazuje potencjał przyrodniczy obszaru, wyznacza prośrodowiskowe kierunki rozwoju oraz wskazuje, jakie działania należy podjąć w celu zapobiegania niekorzystnemu wpływowi na środowisko.

2) rodzaj i skala oddziaływania na środowisko, w szczególności:

a) prawdopodobieństwo wystąpienia, czas trwania, zasięg, częstotliwość i odwracalność oddziaływań:

W złożeniach LSR nie przewidziano przedsięwzięć, które powodowałyby jakiegokolwiek rodzaj działań znacząco oddziaływujących na środowisko, tym samym skala oddziaływania na środowisko jest niewielka. **LGD nie wyznacza w opracowywanym dokumencie ram dla przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko.** Typowe przedsięwzięcia jak np. plac zabaw będą realizowane na terenach zurbanizowanych, a ze względu na charakter nie będą wpływały szkodliwie na środowisko naturalne.

b) prawdopodobieństwo wystąpienia oddziaływań skumulowanych lub transgranicznych:

W ramach Lokalnej Strategii Rozwoju nie występuje prawdopodobieństwo wystąpienia oddziaływań skumulowanych lub transgranicznych. Obszar LGD znajduje się w odległości kilkuset kilometrów od granic państwa.

c) prawdopodobieństwo wystąpienia ryzyka dla zdrowia ludzi lub zagrożenia dla środowiska:

W założeniach LSR nie przewidziano żadnych działań, które powodowałyby jakiegokolwiek ryzyko dla zdrowia ludzi lub zagrożenia dla środowiska. Wyróżniono wręcz specjalny cel mający bezpośrednio wpływać na poprawę warunków środowiskowych życia mieszkańców.

3) cechy obszaru objętego oddziaływaniem na środowisko, w szczególności:

a) obszary o szczególnych właściwościach naturalnych lub posiadające znaczenie dla dziedzictwa kulturowego, wrażliwe na oddziaływania, istniejące przekroczenia standardów jakości środowiska lub intensywne wykorzystywanie terenu:

Obszary chronione o szczególnych właściwościach naturalnych stanowią zaledwie nieco ponad 12% powierzchni obszaru, są to obszary chronionego krajobrazu oraz niewielki fragment obszarów Natura 2000, które zostały przedstawione w rozdziale nr 3.

b) formy ochrony przyrody w rozumieniu ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody oraz obszary podlegające ochronie zgodnie z prawem międzynarodowym:

Na terenie LGD występuje jeden użytek ekologiczny na terenie gminy Koźmin Wlkp., na której obszarze znajduje się również 5 pomników przyrody (6 drzew), 1 głąz narzutowy położony na terenie Nadleśnictwa Jarocin w miejscowości Góreczki i park w Dębogórze. Obiekt jest uznany za pomnik przyrody – jako grupa drzew. Na terenie gminy Pogorzela występują 4 pomniki przyrody (3 drzewa i jeden głąz), natomiast na obszarze gminy Borek Wlkp. są zlokalizowane 4 pomniki przyrody (6 głązów i jedno drzewo).

W związku z powyższym uznano, że nie jest konieczne przeprowadzenie strategicznej oceny oddziaływania na środowisku dla niniejszej LSR.

Wykaz wykorzystanej literatury

Szafraniec K. 2010. *Młodzież na obszarach wiejskich w Polsce*. Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN.

Witka T. 2001. *Zasobność i zanieczyszczenie gleb wielkopolski stan na rok 2000*. Biblioteka Monitoringu środowiska, Poznań.

Poradnik dla lokalnych grup działania w zakresie opracowania lokalnych strategii rozwoju na lata 2014-2020.2015. Materiał zredagowany w Departamencie Rozwoju Obszarów Wiejskich Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi na podstawie wyników prac Zespołu Roboczego ds. Opracowania Zakresu Lokalnych Strategii Rozwoju przy Grupie tematycznej ds. Podejścia Leader, Wydanie III uzupełnione i zaktualizowane, Warszawa.

Dziemianowicz W. i in. 2012., *Planowanie strategiczne. Poradnik dla pracowników administracji publicznej*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.

Bloch E., Kościelecki P., Śpiewak R., Zalewska K., 2010. *Podręcznik tworzenia i ewaluacji wskaźników w lokalnych strategiach rozwoju*, Warszawa.

Załączniki:

1. Procedura aktualizacji LSR
2. Procedura monitoringu i ewaluacji LSR
3. Plan działania
4. Budżet LSR
5. Plan komunikacji

Procedura aktualizacji LSR

Cel procedury:

Celem procedury jest dostosowanie zapisów Lokalnej Strategii Rozwoju do wymogów prawnych, sytuacji społeczno-gospodarczej oraz aktualizacja danych dotyczących obszaru i funkcjonowania LGD

1. Aktualizacja/zmiana Lokalnej Strategii Rozwoju dla LGD „Wielkopolska z Wyobraźnią” dokonywana jest z inicjatywy uprawnionych podmiotów lub w konsekwencji zaleceń pokontrolnych instytucji wdrażającej.
2. Z inicjatywą aktualizacji/ zmiany LSR mogą wystąpić (Składając stosowny wniosek do Zarządu):
 - a. Zarząd,
 - b. Rada,
 - c. 50% członków zwyczajnych LGD,
 - d. Grupa pełnoletnich mieszkańców LGD w liczbie min. 300.
3. Wszyscy członkowie i mieszkańcy LGD mają możliwość składania wniosków, uwag i propozycji zmian w zapisach Lokalnej Strategii Rozwoju do Zarządu, w dowolnym czasie. Z zachowaniem pisemnej formy.
4. Zarząd obowiązkowo wszczyna procedurę aktualizacji LSR w sytuacji, gdy wynika to z rekomendacji po przeprowadzonej ewaluacji.
5. Zarząd w terminie 14 dni od złożenia wniosku o aktualizację/zmianę LSR o jakim mowa w pkt. 2, w formie uchwały wszczyna proces aktualizacji.
6. Niezwłocznie do publicznej wiadomości podaje się informacje o wszczęciu procedury aktualizacji/zmiany LSR i możliwości składania swoich propozycji, uwag i wniosków. Upublicznienia dokonuje się min. poprzez zamieszczenie informacji na stronie LGD.
7. Organizuje się min. jedno spotkanie konsultacyjne, o którym mieszkańcy są powiadamiani z min. 14-dniowym wyprzedzeniem. Podczas spotkania konsultacyjnego kierownik biura prezentuje propozycje zmian LSR.
8. Zarząd dokonuje analizy zgłoszonej propozycji zmiany LSR, podejmując wstępną decyzję o zmianach LSR. Przyjęte uchwałą zmiany rekomenduje Walnemu Zebraniu Członków Stowarzyszenia.
9. Aktualizacja/zmiana Lokalnej Strategii Rozwoju dokonywana jest uchwałą Walnego Zebrania Członków.
10. Zaktualizowana Lokalna Strategia Rozwoju jest niezwłocznie upubliczniana na stronie internetowej LGD z podaniem listy nieuwzględnionych uwag i wniosków.
11. Procedura ma zastosowanie również do aktualizacji/zmiany kryteriów wyboru operacji, które są zmieniane w analogiczny sposób jak cała LSR. Z zastrzeżeniem, że zmiana kryteriów że nie może być dokonana w trakcie trwania naboru, aż do momentu zamknięcia.

Załącznik nr 2

Procedura monitoringu i ewaluacji LSR

Cel procedury:

Celem procedury jest określenie sposobu dokonywania monitorowania i ewaluacji Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2016-2023 dla obszaru LGD „Wielkopolska z Wyobraźnią”

Przedmiot procedury:

Procedura obejmuje działania związane z bieżącym monitorowaniem LSR, oraz jej okresowej ewaluacji

Ewaluacja stanowi podstawowe źródło wiedzy poznawczej o efektach jakie zaszły poprzez zaplanowany w ramach strategii mechanizm interwencji. Prowadzenie oceny skuteczności realizowanych w ramach strategii działań ma kluczowe znaczenie dla zespołu zajmującego się jej wdrażaniem, który na jej podstawie może dokonać stosownych aktualizacji, tak aby strategia w jak najlepszy sposób niwelowała bariery rozwojowe obszaru. Przeprowadzenie ewaluacji ma pozwolić określić w jakim stopniu przyjęta strategia odniosła sukces w realizacji przede wszystkim założonych celów ogólnych.

Zakłada się przeprowadzenie trzech rodzajów ewaluacji:

- Ex-ante – przeprowadzonej przed rozpoczęciem realizacji strategii,
- Mid-term – przeprowadzanej w połowie okresu wdrażania,
- Ex –post – po zakończeniu realizacji strategii.

Przy czym kluczowe znaczenie ma ewaluacja Mid-term, której wyniki będą cenną wskazówką dla LGD, w zakresie prawidłowości przyjętego mechanizmu interwencji. Ewaluacja śródkresowa będzie przeprowadzona na przełomie lat 2019-2020, a o ostatecznym terminie zdecyduje zarząd LGD, kierując się głównie terminem rozpoczęcia okresu wdrażania LSR. Uzasadnieniem przeprowadzenia ewaluacji śródkresowej jest przede wszystkim możliwość podjęcia ewentualnych działań naprawczych, w sytuacji gdyby założone rezultaty nie były osiągnięte. Także zmiana warunków społeczno-gospodarczych może spowodować dezaktualizację początkowej diagnozy, która stała się punktem wyjścia dla realizowanej LSR. Wnioski z przeprowadzonej ewaluacji będą stanowić podstawę do ewentualnej aktualizacji LSR. Realizacja ewaluacji w szczególności śródkresowej jak i końcowej wymaga dużego obiektywizmu, dlatego celem jest, aby była prowadzona przez niezależnych ekspertów, gdyż zarówno zarząd jak, i pracownicy biura są pośrednio lub bezpośrednio zaangażowani we wdrażanie LSR. W przypadku ewaluacji wstępnej nie ma takiej konieczności i została ona przeprowadzona przez LGD, w oparciu również o wyniki badania monitoringowo-ewaluacyjnego LSR na lata 2008-2015, które zostało wykonane w marcu 2015 r.

Zadaniem ewaluacji końcowej będzie określenie długotrwałych efektów realizacji strategii, w tym wielkości zaangażowanych środków, skuteczności i efektywności pomocy, jej wyniki mogą stanowić podstawę diagnozy strategii na kolejne lata. Ewaluacja końcowa zostanie przeprowadzona nie wcześniej niż po zrealizowaniu i rozliczeniu wszystkich operacji finansowanych w ramach LSR, zakład się przeprowadzenie badania w 2023 roku.

Zakłada się następujący przebieg ewaluacji Mid-term i Ex-post:

1. Podjęcie przez zarząd LGD uchwały o przystąpieniu do rozpoczęcia procesu ewaluacji.
2. Powołanie trzyosobowego zespołu ds. ewaluacji złożonego przynajmniej z jednego członka zarządu.
3. Złożenie przez kierownika zapytania ofertowego dot. pozyskania eksperta prowadzącego badanie ewaluacyjne.
4. Zlecenie przez prezesa LGD realizacji badania ewaluacyjnego wybranemu ekspertowi, poprzedzone uzgodnieniem szczegółowego zakresu badania, metod oraz sposobu realizacji z zespołem ds. ewaluacji.
5. Realizacja badania ewaluacyjnego przez zewnętrznego eksperta.
6. Przedstawienie wstępnych wyników ewaluacji zespołowi ds. ewaluacji.
7. Przyjęcie raportu ewaluacyjnego przez zarząd LGD i zwołanie Walnego Zebrania Członków.
8. Zatwierdzenie przez Walne Zebranie LGD raportu ewaluacyjnego, podjęcie ewentualnych decyzji dotyczących zmian w LSR.
9. Publikacja raportu z badania ewaluacyjnego na stronie internetowej LGD.

Realizacja badań ewaluacyjnych odbywać się będzie z zastosowaniem podstawowych kryteriów ewaluacji, które zostały wskazane w Poradniku dla LGD w zakresie opracowania LSR na lata 2014-2020, tj., efektywność, trafność, skuteczność, użyteczność oraz trwałość (Tab. 1). Przy czym konsultacje prowadzone na etapie formułowania zasad ewaluacji i monitoringu wskazują, że najbardziej istotnymi kryteriami ewaluacji powinna być efektywność i trwałość. Uznanie takich kryteriów za szczególnie istotne wynika z faktu, że środki finansowe przeznaczone na realizację strategii w stosunku do

oczekiwań mieszkańców LGD są niewspółmierne, dlatego koniecznym jest aby były wydawane bardzo racjonalnie. Na etapie ewaluacji ex-ante istotnym kryterium jest również spójność.

Elementy funkcjonowania LGD i wdrażania LSR, które będą podlegać ewaluacji zostały określone w tabeli nr 2 i 3 (Tab. 2, 3).

Tab. 1. Kryteria ewaluacji LGD i LSR

Kryterium	Opis
Efektywność	Stanowi stosunek uzyskanych efektów do poniesionych nakładów finansowych, organizacyjnych technicznych itp.
Trwałość	Ocena faktu, czy pozytywne efekty projektu na poziomie celu mogą trwać po zakończenia finansowania zewnętrznego oraz czy możliwe jest utrzymanie się wpływu tego projektu w dłuższym okresie
Trafność	Związek pomiędzy przyjętymi rozwiązaniami (w zakresie celów, przedsięwzięć, sposobu funkcjonowania LGD), a realnymi potrzebami społeczności lokalnej
Skuteczność	Ocena stopnia, w jakim osiągnięto zaplanowane cele i przedsięwzięcia
Użyteczność	Stopień zaspokojenia potrzeb beneficjentów w wyniku osiągnięcia rezultatów podejmowanych operacji

Proces monitoringu LSR polega na systematycznym zbieraniu i analizowaniu informacji dotyczących wdrażania strategii. Zadaniem monitoringu jest dostarczanie informacji o bezpośrednich efektach wdrażanej strategii. Monitoring wdrażania strategii prowadzony jest na bieżąco przez biuro LGD, za wyjątkiem zakresu dotyczącego pracy biura, którym zajmuje się prezes LGD. Na potrzeby monitoringu beneficjenci składają sprawozdania z realizacji operacji na formularzu udostępnianym przez LGD, oraz są realizowane anonimowe ankiety dla uczestników przeprowadzanych szkoleń.

W zakresie oceny efektywności pracy biura co najmniej 50% osób korzystających z doradztwa jest proszonych o wypełnienie ankiety dot. zadowolenia z udzielonego doradztwa, którą składają w urnie wystawionej w biurze LGD. Ankieta jest dostępna również na stronie Stowarzyszenia. Ocena efektywności świadczonego doradztwa wykonywana jest przez prezesa LGD, który:

- analizuje na bieżąco składane ankiety dot. zadowolenia z udzielonego doradztwa,
- w przypadku gdy średnia ocen doradztwa z ankiet zebranych w okresie półrocznym jest mniejsza od liczby 3, przeprowadza rozmowy motywujące z pracownikami do lepszej pracy,
- po każdym naborze wniosków przeprowadza rozmowę z co najmniej jedną osobą która złożyła wniosek,
- po każdym naborze wniosków sprawdza procent liczby osób, które korzystały z doradztwa i złożyły wnioski, w przypadku gdy procent takich osób jest poniżej 20% ogółu korzystających z doradztwa w okresie od ogłoszenia danego naboru odbywa rozmowy motywacyjne z pracownikami,
- nie rzadziej niż raz w roku dokonuje analizy jakości udzielonego doradztwa sprawdzając jaki procent osób korzystających z doradztwa, które złożyły wnioski i ich projekty zostały wybrane do finansowania otrzymało wsparcie, jeżeli efektywność wynosi poniżej 80% podejmuje rozmowy motywacyjne z pracownikami,
- nie rzadziej niż raz w roku przedstawia Zarządowi sprawozdanie z efektywności doradztwa, przedstawiając ogólną ocenę efektywności doradztwa, zawierającą rekomendacje i uwagi dot. świadczonego doradztwa.

Zakłada się następujący schemat monitoringu:

1. Biuro LGD na bieżąco analizuje elementy podlegające monitoringowi.
2. Monitoring pracy biura prowadzi prezes LGD, który analizuje złożone ankiety na bieżąco, przedkładając jego wyniki Zarządowi, co najmniej przed każdym naborem wniosków
3. Kierownik Biura LGD przedkłada Zarządowi wyniki monitoringu nie rzadziej niż raz na pół roku, a dodatkowo każdorazowo przed przystąpieniem do kolejnego naboru wniosków.
4. Wyniki monitoringu są przedstawiane co najmniej raz w roku podczas Walnego Zebrania Członków.

Wyniki prowadzonej ewaluacji oraz monitoringu są uwzględniane w procesie wdrażania strategii, w celu podnoszenia jej skuteczności poprzez wspomaganie decyzji. Rekomendacje po przeprowadzonej ewaluacji Mid-term stanowią podstawę do ewentualnej aktualizacji LSR, w szczególności planu komunikacji, jeżeli wystąpi taka konieczność.

Ocena efektywności pracy pracowników biura LGD stanowi podstawę systemu ich premiowania.

Tab. 2. Elementy wdrażania LSR podlegające ewaluacji

Etap	Przedmiot badania	Wykonawca badania	Metodyka badania	Czas i okres pomiaru	Wskaźniki
Ewaluacja ex-ante	<p>cele, wskaźniki, logika interwencji, spójność i komplementarność LSR, sposób wyboru operacji i ustanawiania kryteriów wyboru, plan działania, budżet, plan komunikacji, zintegrowanie LSR,</p>	<p>- pracownicy biura (ocena własna) - zarząd (ocena własna)</p>	<p>- analiza dokumentów zastanych wg kryteriów ewaluacji - opinia pracowników biura - opinia zarządu - stosowane kryteria ewaluacji: trafność, użyteczność, spójność Źródło: dane własne, dane z prowadzonych badań, dane GUS</p>	<p>- czas pomiaru: grudzień 2015 (przed złożeniem LSR do UMWW)</p>	<p>- logiczna spójność dokumentu (planu działania, budżetu, celów, analizy SWOT, diagnozy), - cele i wskaźniki zgodne z kryteriami SMART, - kompletność dokumentu i zgodność z regulaminem konkursu, - zintegrowanie z innymi dokumentami strategicznymi,</p>
Ewaluacja mid-term	<p>- cele i wskaźniki - harmonogram - budżet - jakość stosowanych kryteriów i wskaźników - innowacyjność - odbiór realizowanych operacji wśród mieszkańców LGD - współpraca międzyregionalna</p>	<p>- zewnętrzni, niezależni eksperci (ocena zewnętrzna)</p>	<p>- analiza przeprowadzona przez ekspertów na podstawie badań ankietowych wśród mieszkańców, wywiadów z pracownikami biura i członkami organów LGD oraz desk research - stosowane kryteria ewaluacji: trafność, efektywność, skuteczność, użyteczność, Źródło: dane własne, dane GUS, dane z prowadzonych badań w tym pozyskane podczas realizacji planu komunikacji</p>	<p>- czas pomiaru: pierwszy kwartał 2020 roku - okres objęty pomiarem: od rozpoczęcia wdrażania LSR do końca 2019 roku</p>	<p>- stopień realizacji poszczególnych celów, wskaźników, - adekwatność celów do sytuacji społeczno-gospodarczej na obszarze LGD, - zgodność z harmonogramem, - stopień wykorzystania budżetu, - ocena adekwatności przyjętych kryteriów oraz ich skuteczność jako instrumentu pozwalającego wybrać operacje najlepiej przyczyniające się do rozwoju obszaru i osiągnięcia celów i wskaźników LSR, - stopień innowacyjności realizowanych w ramach LSR operacji, - opinia społeczności lokalnej na temat wdrażania LSR i realizowanych operacji, - stopień realizacja zaplanowanego projektu współpracy.</p>

Ewaluacja ex post	<ul style="list-style-type: none"> - cele i wskaźniki - harmonogram - budżet - innowacyjność - odbiór realizowanych operacji wśród mieszkańców LGD 	<ul style="list-style-type: none"> - zewnętrzni, niezależni eksperci (ocena zewnętrzna) 	<ul style="list-style-type: none"> - analiza przeprowadzona przez ekspertów na podstawie badań ankietowych wśród mieszkańców, wywiadów z pracownikami biura i członkami organów LGD oraz desk research - stosowane kryteria ewaluacji: trafność, efektywność, skuteczność, użyteczność, trwałość <p>Źródło: dane własne, dane GUS, dane z prowadzonych badań w tym pozyskane podczas realizacji planu komunikacji</p>	<ul style="list-style-type: none"> - czas pomiaru: 2023 rok - okres objęty pomiarem: cały okres wdrażania LSR 	<ul style="list-style-type: none"> - stopień realizacji poszczególnych celów, wskaźników, - zgodność z harmonogramem, - stopień wykorzystania budżetu, - stopień innowacyjności realizowanych w ramach LSR operacji, - opinia społeczności lokalnej na temat wdrażania LSR i realizowanych operacji, - ocena mieszkańców, pracowników i przedstawicieli organów LGD nt. długotrwałych efektów, skuteczności i efektywności pomocy, - wartość dodana powstała w trakcie realizacji operacji w ramach LSR,
--------------------------	---	--	---	---	---

Tab. 3. Elementy funkcjonowania LGD podlegające ewaluacji

Etap	Przedmiot badania	Wykonawca badania	Metodyka badania	Czas i okres pomiaru	Wskaźniki
Ewaluacja ex ante	<ul style="list-style-type: none"> - Lokalna Strategia Rozwoju z załącznikami - organizacja pracy biura i organów LGD - pracownicy i członkowie organów LGD 	<ul style="list-style-type: none"> - pracownicy biura (ocena własna) - zarząd (ocena własna) 	<ul style="list-style-type: none"> - opinia pracowników biura poprzedzona analizą - opinia zarządu poprzedzona analizą - stosowane kryteria ewaluacji: trafność, użyteczność, spójność <p>Źródło: dane własne, dane z prowadzonych badań</p>	<ul style="list-style-type: none"> - czas pomiaru: grudzień 2015 (przed złożeniem LSR do UMWW) 	<ul style="list-style-type: none"> - logiczna spójność i kompletność dokumentów dot. funkcjonowania LGD, - ocena jakości opracowanych dokumentów dot. organizacji pracy biura i organów LGD, - ocena spełnienia kryteriów formalnych i edytorskich dotyczących LSR i LGD, - doświadczenie i kompetencje osób pracujących w biurze i w organach LGD,

Ewaluacja mid-term	<ul style="list-style-type: none"> - pracownicy biura LGD - organ decyzyjny - podwykonawcy - działalność komunikacyjna i promocyjna LGD - konsultacje i nabory wniosków - doradztwo i szkolenia - zadowolenie beneficjentów ze świadczonego doradztwa - współpraca pomiędzy organami i biurem LGD - współpraca pomiędzy LGD (projekty współpracy) - ocena przebiegu konkursów - ocena aktywizacji lokalnej, promocji i komunikacji 	<ul style="list-style-type: none"> - zewnętrzni, niezależni eksperci (ocena zewnętrzna) 	<ul style="list-style-type: none"> - analiza przeprowadzona przez ekspertów na podstawie badań ankietowych wśród mieszkańców ze szczególnym uwzględnieniem beneficjentów, wywiadów z pracownikami biura i członkami organów LGD oraz desk research - stosowane kryteria ewaluacji: trafność, efektywność, skuteczność, użyteczność, <p>Źródło: dane własne, dane GUS, dane z prowadzonych badań w tym pozyskane podczas realizacji planu komunikacji</p>	<ul style="list-style-type: none"> - czas pomiaru: pierwszy kwartał 2020 roku - okres objęty pomiarem: od rozpoczęcia wdrażania LSR do końca 2019 roku 	<ul style="list-style-type: none"> - rzetelne i terminowe wypełnianie obowiązków wskazanych w umowie - realizacja LSR zgodna z harmonogramem - uczestnictwo w posiedzeniach - przestrzeganie regulaminu - jakość świadczonych usług - rozpoznawalność LGD wśród mieszkańców - podnoszenie kompetencji przez pracowników LGD - jakość współpracy organów LGD i biura - skuteczność działań komunikacyjnych i promocyjnych
Ewaluacja ex post	<ul style="list-style-type: none"> - pracownicy biura LGD - organ decyzyjny - ocena przebiegu konkursów - konsultacje i nabory wniosków - zadowolenie beneficjentów ze świadczonego doradztwa - współpraca pomiędzy organami i biurem LGD - ocena aktywizacji lokalnej, promocji i komunikacji 	<ul style="list-style-type: none"> - zewnętrzni, niezależni eksperci (ocena zewnętrzna) 	<ul style="list-style-type: none"> - analiza przeprowadzona przez ekspertów na podstawie badań ankietowych wśród mieszkańców ze szczególnym uwzględnieniem beneficjentów, wywiadów z pracownikami biura i członkami organów LGD oraz desk research - stosowane kryteria ewaluacji: trafność, efektywność, skuteczność, użyteczność, <p>Źródło: dane własne, dane GUS, dane z prowadzonych badań w tym pozyskane podczas realizacji planu komunikacji</p>	<ul style="list-style-type: none"> - czas pomiaru: 2023 rok - okres objęty pomiarem: cały okres wdrażania LSR 	<ul style="list-style-type: none"> - rzetelne i terminowe wypełnianie obowiązków wskazanych w umowie, - podnoszenie kompetencji przez pracowników LGD, - uczestnictwo w posiedzeniach, - przestrzeganie regulaminów, - realizacja LSR zgodna z harmonogramem, - jakość oceny złożonych wniosków, - jakość świadczonego doradztwa, - jakość współpracy organów LGD i biura - skuteczność działań komunikacyjnych i promocyjnych, - rozpoznawalność LGD wśród mieszkańców,

Tab. 4 Elementy funkcjonowania LGD i wdrażania LSR podlegające monitoringowi

Etap	Przedmiot badania	Wykonawca badania	Metodyka badania	Czas i okres pomiaru	Wskaźniki
Monitoring bieżący	- harmonogram ogłaszania konkursów	Pracownicy biura (ocena własna)	- analiza danych własnych LGD,	Monitoring jest prowadzony na bieżąco, a pomiar prowadzony jest narastająco	- zgodność ogłaszania konkursów z harmonogramem
	- budżet LGD, wskaźniki realizacji LSR	Pracownicy biura (ocena własna)	- analiza danych własnych LGD, sprawozdań beneficjentów, - bad. ankietowe zadowolenia mieszkańców realizowane 1 raz w roku na próbie 325 osób		- stopień wykorzystania funduszy i realizacji wskaźników
	- stopień zainteresowania ogłaszanymi konkursami, szkoleniami i inną działalnością LGD	Pracownicy biura (ocena własna)	- analiza danych własnych LGD,		- liczba wnioskodawców/beneficjentów korzystających z pomocy/składających wnioski biorących udział w działaniach aktywizacyjnych
	- struktura organu decyzyjnego LGD	Pracownicy biura (ocena własna)	- analiza danych własnych LGD,		- stopień spełniania parytetów w składzie Rady w zakresie grup interesu i sektorowości
	- szkolenia	Pracownicy biura (ocena własna)	- analiza anonimowych ankiet składowanych przez uczestników szkoleń,		- poziom zadowolenia z realizowanych działań szkoleniowych
	- zainteresowanie stroną Internetową LGD	Pracownicy biura (ocena własna)	- analiza danych własnych LGD,		- liczba odwiedzających stronę LGD
	- funkcjonowanie biura LGD oraz efektywność doradztwa	Prezes LGD (ocena własna)	- analiza danych własnych LGD, analiza ankiet dot. zadowolenia z udzielonego doradztwa wśród osób korzystających z doradztwa, - bezpośrednie rozmowy z beneficjentami,	Na bieżąco i po każdym naborze wniosków	- liczba osób korzystających z doradztwa które złożyły wnioski, - liczba osób korzystających z doradztwa wyrażających zadowolenie,

Uwaga: Wzór sprawozdania beneficjenta, wzór ankiety uczestników szkoleń, wzór ankiety dot. zadowolenia z doradztwa stanowią załączniki do Regulaminu Biura (zał.1-3)

Cel ogólny 1.0	Lata	2016-2018			2019-2021			2022 -2023			RAZEM 2016-2023		Poddz./zakres Programu
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narasta.	Planowane wsparcie	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narasta.	Planowane wsparcie	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narasta.	Planowane wsparcie	Razem wartość wsk.	Razem planowane wsparcie w PLN	
Cel szczegółowy 1.1													
Przedsięwzięcie 1.1.1	Liczba nowo utworzonych lub zmodernizowanych placów zabaw **	2 szt.	66,67	50 000	1 szt.	100,00	25 000	0 szt.	100,00	0,00	3 szt.	75 000	Realizacja LSR
	Liczba nowo utworzonych siłowni napowietrznych lub innych elementów rekreacji ruchowej przeznaczonych dla młodzieży **	3 szt.	60,00	50 000	2 szt.	100,00	125 000	0 szt.	100,00	0,00	5 szt.	175 000	Realizacja LSR
	Liczba pozostałych obiektów kulturalnych/ rekreacyjnych zmodernizowanych/przebudowanych **	2 szt.	66,67	340 000	1 szt.	100,00	65 000	0 szt.	100,00	0,00	3 szt.	405 000	Realizacja LSR
	Liczba miejscowości poniżej średniej liczby mieszkańców w których zrealizowano działania inwestycyjne	2 szt.	66,67	-1	1 szt.	100,00	-1	0 szt.	100,00	0,00	3 szt.	-1	Realizacja LSR
Przedsięwzięcie 1.1.2	Liczba szkoleń/warsztatów w zakresie podniesienia kompetencji i umiejętności organizacji czasu wolnego dedykowanych kobietom	4 szt.	100,00	25 000	0 szt.	100,00	0,00	0 szt.	100,00	0,00	4 szt.	25 000	Realizacja LSR
	Liczba pozostałych szkoleń/warsztatów w zakresie podniesienia kompetencji i umiejętności organizacji czasu wolnego	4 szt.	100,00	25 000	0 szt.	100,00	0,00	0 szt.	100,00	0,00	4 szt.	25 000	Realizacja LSR
Przedsięwzięcie 1.1.3	Liczba wydarzeń (imprez) integracyjnych z wykorzystaniem infrastruktury powstałej/zmodernizowanej ze środków PROW	0 szt.	0,00	0,00	4 szt.	100,00	40 000	0 szt.	100,00	0,00	4 szt.	40 000	Realizacja LSR

	Liczba wydarzeń (impres) integracyjnych przeprowadzonych w miejscowościach poniżej średniej liczby mieszkańców	0 szt.	0,00	0,00	8 szt.	100,00	60 000	0 szt.	100,00	0,00	8 szt.	60 000	Realizacja LSR
	Liczba pozostałych wydarzeń (impres) integracyjnych	0 szt.	0,00	0,00	4 szt.	100,00	50 000	0 szt.	100,00	0,00	4 szt.	50 000	Realizacja LSR
Razem cel szczegółowy 1.1				490 000			365 000			0,00		855 000	
Cel szczegółowy 1.2													
Przedsięwzięcie 1.2.1	Liczba zabytków poddanych pracom konserwatorskim lub restauratorskim w wyniku wsparcia otrzymanego w ramach realizacji strategii	1 szt.	50,00	325 000	1 szt.	100,00	100 000	0 szt.	100,00	0,00	2 szt.	425 000	Realizacja LSR
	Liczba operacji dotyczących obiektów dziedzictwa kulturowego, w których wykorzystano elementy/metody innowacyjne, w tym ekoinnowacje	1 szt.	100,00	60 000	0 szt.	100,00	0,00	0 szt.	100,00	0,00	1 szt.	60 000	Realizacja LSR
Przedsięwzięcie 1.2.2	Liczba operacji dot. organizacji wydarzeń o charakterze kulturalnym w zakresie dziedzictwa kulinarnego**	0 szt.	0,00	0,00	4 szt.	100,00	50 000	0 szt.	100,00	0,00	4 szt.	50 000	Realizacja LSR
	Liczba operacji dot. pozostałych wydarzeń o charakterze kulturalnym**	0 szt.	0,00	0,00	4 szt.	100,00	50 000	0 szt.	100,00	0,00	4 szt.	50 000	Realizacja LSR
	Liczba warsztatów/pokazów dedykowanych dzieciom i młodzieży do 26 lat	0 szt.	0,00	0,00	4 szt.	100,00	- ²	0 szt.	100,00	0,00	4 szt.	- ²	Realizacja LSR
Przedsięwzięcie 1.2.3	Liczba operacji dot. promocji dziedzictwa kulturowego zawierających innowacyjne elementy lub metody**	1 szt.	100,00	50 000	0 szt.	100,00	0,00	0 szt.	100,00	0,00	1 szt.	50 000	Realizacja LSR
	Liczba wydawnictw promujących dziedzictwo kulturowe obszaru	2 szt.	100,00	- ³	0 szt.	100,00	0,00	0 szt.	100,00	0,00	2 szt.	- ³	Realizacja LSR
	Liczba przygotowanych projektów współpracy**	1 szt.	100,00	100 000	0 szt.	100,00	0,00	0 szt.	100,00	0,00	1 szt.	100 000	Współpraca
	Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy	2 szt.	100,00	- ⁴	0 szt.	100,00	0,00	0 szt.	100,00	0,00	2 szt.	- ⁴	Współpraca
Razem cel szczegółowy 1.2				535 000			200 000			0,00		735 000	

Cel szczegółowy 1.3													
Przedsięwzięcie 1.3.1	Liczba operacji dot. działań edukacyjno-promocyjnych w zakresie kształtowania świadomości ekologicznej i klimatycznej**	8 szt.	100,00	100 000	0 szt.	100,00	0,00	0 szt.	100,00	0,00	8 szt.	100 000	Realizacja LSR
	Liczba warsztatów/wykładów poświęconych kształtowaniu świadomości ekologicznej i klimatycznej	4 szt.	100,00	- ⁵	0 szt.	100,00	0,00	0 szt.	100,00	0,00	4 szt.	- ⁵	Realizacja LSR
	Liczba konkursów dla dzieci poświęconych kształtowaniu świadomości ekologicznej i klimatycznej	4 szt.	100,00	- ⁶	0 szt.	100,00	0,00	0 szt.	100,00	0,00	4 szt.	- ⁶	Realizacja LSR
Przedsięwzięcie 1.3.2	Liczba operacji dot. przebudowy/modernizacji infrastruktury społecznej zwiększającej efektywność energetyczną, ograniczającej presję na środowisko lub przystosowującej do zmian klimatu**	2 szt.	66,67	860 000	1 szt.	100,00	50 000	0 szt.	100,00	0,00	3 szt.	910 000	Realizacja LSR
	Liczba miejscowości poniżej średniej liczby mieszkańców w których dokonano operacji służących poprawie warunków środowiskowych	2 szt.	66,67	- ⁷	0 szt.	100,00	0,00	0 szt.	100,00	0,00	2 szt.	- ⁷	Realizacja LSR
Razem cel szczegółowy 1.3				960 000			50 000			0,00		1 010 000	
Razem cel ogólny 1.0				1 985 000			615 000			0,00		2 600 000	
Cel ogólny 2.0	Lata	2016-2018			2019-2021			2022 -2023			RAZEM 2016-2023		Poddz./zakres Programu
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narasta.	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narasta.	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narasta.	Planowane wsparcie w PLN	Razem wartość wsk.	Razem planowane wsparcie w PLN	
Cel szczegółowy 2.1													

Przedsięwzięcie 2.1.1	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa przez osoby z grup defaworyzowanych	3 szt.	30,00	260 000	6 szt.	90,00	530 000	1 szt.	100,00	90 000	10	880 000	Realizacja LSR
	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa przez pozostałe osoby	4 szt.	50,00	360 000	3 szt.	87,50	260 000	1 szt.	100,00	90 000	8	710 000	Realizacja LSR
	Liczba szkoleń/kursów odbywanych w związku z podejmowaniem działalności gospodarczej	2 szt.	33,33	10 000	4 szt.	100,00	20 000	0 szt.	100,00	0,00	6	30 000	Realizacja LSR
Przedsięwzięcie 2.1.2	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa ukierunkowanych na innowacje	1 szt.	50,00	200 000	1 szt.	100,00	200 000	0 szt.	100,00	0,00	2	400 000	Realizacja LSR
	Liczba operacji polegających na rozwoju przedsiębiorstwa bazujących na lokalnych zasobach	1 szt.	50,00	200 000	2 szt.	100,00	265 000	0 szt.	100,00	0,00	3	465 000	Realizacja LSR
	Liczba szkoleń/kursów odbywanych w związku z rozwijaniem działalności gospodarczej	1 szt.	50,00	5 000	2 szt.	100,00	10 000	0 szt.	100,00	0,00	3	15 000	Realizacja LSR
Razem cel szczegółowy 2.1				1 035 000		1 285 000		180 000		2 500 000			
Cel szczegółowy 2.2													
Przedsięwzięcie 2.2.1	Liczba szkoleń	6 szt.	42,86	18 000	6 szt.	85,71	18 000	2 szt.	100,00	6 000	14	42 000	Aktywizacja
	Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami	24 szt.	42,86	48 000	24 szt.	85,71	48 000	8 szt.	100,00	16 000	56	112 000	Aktywizacja
Razem cel szczegółowy 2.2				66 000		66 000		22 000		154 000			
Razem cel ogólny 2.0				1 101 000		1 351 000		202 000		2 654 000			
Razem LSR				3086 000		1 966 000		202 000		5 254 000			
Razem planowane wsparcie na przedsięwzięcia dedykowane tworzeniu i utrzymaniu miejsc pracy w ramach poddziałania Realizacja LSR PROW													% budżetu poddz. Realizacja LSR
*Wszystkie działania finansowane w ramach PROW 2014-2020												2 500 000	50

** – wskaźnik/wskaźniki główne dla przedsięwzięcia

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 – kwota planowanego wsparcia dla wskaźnika została ujęta we wskaźniku/ach głównym/ych dla przedsięwzięcia,

Załącznik nr 4

Budżet LSR

Zakres wsparcia	Wsparcie finansowe (PLN)	
	PROW	Razem EFSI
Realizacja LSR (art. 35 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 1303/2013)	5 000 000,00	5 000 000,00
Współpraca (art. 35 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 1303/2013)	100 000,00	100 000,00
Koszty bieżące (art. 35 ust. 1 lit. d rozporządzenia nr 1303/2013)	1 096 000,00	1 096 000,00
Aktywizacja (art. 35 ust. 1 lit. e rozporządzenia nr 1303/2013)	154 000,00	154 000,00
Razem	6 350 000,00	6 350 000,00

Plan finansowy w zakresie poddziałania 19.2 PROW 2014-2020

	Wkład EFRROW	Budżet państwa	Wkład własny będący wkładem krajowych środków publicznych	RAZEM
Beneficjenci inni niż jednostki sektora finansów publicznych	1 857 996,00 zł	1 062 004,00 zł	X	2 920 000,00 zł
Beneficjenci będący jednostkami sektora finansów publicznych	1 323 504,00 zł	X	756 496,00 zł	2 080 000,00 zł
Razem	3 181 500,00 zł	1 062 004,00 zł	756 496,00 zł	5 000 000,00 zł